

PRZEMYSŁAW PAWEŁ
GRZYBOWSKI

EDUKACJA EUROPEJSKA

– OD WIELOKULTUROWOŚCI
KU MIĘDZYKULTUROWOŚCI

Przemysław Paweł Grzybowski

Edukacja europejska
– od wielokulturowości ku międzykulturowości

Koncepcje edukacji
wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim
ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2009

© Copyright by Przemysław Paweł Grzybowski, Kraków 2007
© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007

Recenzenci:

prof. dr hab. Czesław Dziekanowski (Uniwersytet w Białymstoku)
prof. dr hab. Zenon Jasiński (Uniwersytet Opolski)

Redakcja wydawnicza:
Radostaw Doboszewski

Projekt okładki:
Ewa Beniak-Haremska

Wydanie książki dofinansowane ze środków
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ISBN 978-83-7587-164-7

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie III uzupełnione, Kraków 2009

Spis treści

Wstęp	9
1. Założenia metodologiczne	15
1.1. Przedmiot i cele badań	15
1.2. Charakterystyka procedury badawczej i problemy badawcze	17
2. Zróżnicowanie kulturowe a edukacja	25
2.1. Zróżnicowanie kulturowe	37
2.1.1. Wielokulturowość	41
2.1.2. Międzykulturowość	46
2.1.3. Granice i pogranicza	56
2.2. Edukacja w warunkach zróżnicowania kulturowego	65
2.2.1. Edukacja wielokulturowa	68
2.2.2. Edukacja międzykulturowa	76
2.2.3. Edukacja regionalna	90
2.2.4. Edukacja obywatelska	102
2.2.5. Człowiek pogranicza i tożsamość międzykulturowa	108
2.3. Pedagogika międzykulturowa – od pedagogii do poddyscypliny pedagogicznej	116
3. Okoliczności powstania koncepcji edukacji europejskiej	127
3.1. Tożsamość i kultura europejska	127
3.2. Źródła zróżnicowania społeczeństw Europy	132
3.3. Następstwa zróżnicowania społeczeństw Europy	153
3.4. Historyczne przesłanki i perspektywy społeczno-kulturowej integracji europejskiej	157

3.5. Szkoła w Europie wobec problemów zróźnicowania kulturowego	180
4. Zróźnicowanie kulturowe europejskiego kręgu kultury francuskiej a edukacja	193
4.1. Społeczność frankofońska w Europie	193
4.2. Zróźnicowanie kulturowe społeczeństwa francuskiego	199
4.2.1. Współczesna tożsamość mieszkańców Francji	201
4.2.2. Społeczne następstwa zróźnicowania kulturowego	207
4.3. Oświata francuska wobec problemów zróźnicowania kulturowego	227
4.3.1. Zasada świeckości oświaty	235
5. Problemy edukacji w działalności europejskich instytucji i organizacji międzynarodowych	247
5.1. UNESCO	250
5.2. Rada Europy	255
5.3. Unia Europejska	262
5.4. Inne instytucje i organizacje	270
5.5. Współpraca europejska w dziedzinie pedagogiki międzykulturowej	279
6. Ideologiczne i aksjologiczne podstawy koncepcji edukacji europejskiej	289
6.1. Podstawy ideologiczne – europejski wymiar edukacji	289
6.2. Podstawy aksjologiczne	298
7. Typologia koncepcji edukacji europejskiej	309
7.1. Kryterium I – usytuowanie w kontekście etnicznym, narodowym lub ponadnarodowym	311
7.2. Kryterium II – usytuowanie w ideologii społecznej właściwej środowisku	312
7.3. Kryterium III – usytuowanie w określonym obszarze aktywności społecznej	313

7.4. Kryterium IV – uprzywilejowanie i preferowanie określonych rozwiązań metodycznych	315
7.5. Kryterium V – aktualność, elastyczność, postępowość i zdolność dostosowania do zmieniających się okoliczności	317
8. Treści koncepcji edukacji europejskiej oraz cele i zadania realizujących je podmiotów	319
8.1. Koncepcje jednostkowo-rodzinne	323
8.2. Koncepcje lokalno-regionalne	327
8.3. Koncepcje narodowo-państwowe	333
8.4. Koncepcje ponadnarodowe	337
9. Formy realizacji koncepcji edukacji europejskiej	341
9.1. Międzynarodowe programy instytucji i organizacji europejskich	341
9.2. Wymiany międzynarodowe osób	344
9.3. Współpraca przygraniczna i międzyregionalna	345
9.4. Języki obce i poszukiwanie języka międzynarodowego	348
9.5. Multimedialne środki komunikowania	351
9.6. Integracja z Innymi i Obcymi	356
9.7. Przeciwdziałanie wykluczaniu, marginalizacji oraz agresji wobec Innych i Obcych	360
9.8. Kultura, sztuka i wspólne dziedzictwo cywilizacyjne	364
9.9. Inicjatywy sportowe	369
10. Problemy i perspektywy realizacji koncepcji edukacji europejskiej ...	373
10.1. Niejasność idei europejskiego wymiaru edukacji	373
10.2. Banalizacja i folkloryzacja zróżnicowania kulturowego	377
10.3. Nieuwzględnianie efektu pogranicza	378
10.4. Napięcia w sferze religijnej i światopoglądowej	380
10.5. Stereotypowe treści materiałów dydaktycznych	383
10.6. Sprzeczności między założeniami a realizacją koncepcji edukacji	384
10.7. Ukryty program polityki oświatowej	388

10.8. Wielość paradygmatów refleksji pedagogicznej i praktyki edukacyjnej	390
10.9. Poszukiwanie wartości uniwersalnych	396
10.10. Różnice w pojmowaniu obywatelskości i edukacji obywatelskiej	398
10.11. Problemy w nauczaniu języków obcych	399
10.12. Dominacja języka angielskiego w polityce oświatowej i programach szkolnych	402
10.13. Poszukiwanie wspólnego języka	405
11. Konkluzje i wnioski	407
Bibliografia	417
a) Źródła cytowane	417
b) Źródła szerzej opisujące poruszane problemy	432
Aneks	443
Załącznik 1. Wybór źródeł zwartych poświęconych problematyce edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego oraz europejskiemu wymiarowi edukacji, wydanych w Europie w latach 1979–2008	443
Załącznik 2. Najczęściej cytowani frankofońscy autorzy prac o problemach zróżnicowania kulturowego i edukacji międzykulturowej	464
Załącznik 3. Istniejące obecnie instytucje i organizacje wymienione w pracy	468

Wstęp

Problematyką zróżnicowania kulturowego zainteresowałem się jako uczeń szkoły średniej. Przyczyniła się do tego nauka międzynarodowego języka esperanto, ukończenie zajęć metodycznych i prowadzenie w tym języku kursów, prelekcji itp. Od tamtej pory odwiedzam ośrodki kulturalne esperantystów, zwłaszcza we Francji. Umożliwia mi to nie tylko zdobywanie doświadczeń dydaktycznych, lecz także uczestniczenie w pracach wielonarodowych zespołów, np. przy tworzeniu tłumaczeń, opracowań metodycznych i popularnonaukowych w języku esperanto, korespondowanie i dzięki temu pozyskiwanie literatury na interesujące mnie tematy. Niepełnosprawność ruchowa moich rodziców oraz spędzenie dzieciństwa pod opieką małżeństwa niemiecko-litewskiego pozwoliły mi dorastać w środowisku osób postrzeganych jako Inne i Obce, będących więc przedmiotem negatywnych stereotypów i uprzedzeń. Radzenie sobie z odmiennością jest mi więc szczególnie bliskie i stanowi przedmiot zainteresowań naukowych.

W dobie globalizacji i integracji europejskiej wzrasta znaczenie badań naukowych w międzydiscyplinarnym obszarze pedagogiki międzykulturowej – badań nad problemami edukacyjnymi środowisk zróżnicowanych kulturowo. Do grona podmiotów edukacji stawiających czoło społecznym reakcjom na różnice należą nie tylko składniki krajowych systemów oświaty, ale także międzynarodowe instytucje, organizacje formalne i nieformalne i in. Ukazanie w kontekście europejskim realizowanych przez te podmioty koncepcji edukacji wzbogaca dyskurs o współczesności o nowe wątki. Pozwala prześledzić związki edukacji z sytuacją społeczno-polityczną i socjalno-bytową danych środowisk oraz wskazać możliwości współpracy edukacyjnej i naukowej.

Odwołanie się do źródeł powstałych w środowiskach frankofońskich pozwala bliżej przedstawić dokonania w Polsce dotychczas mało znane, z uwagi na fakt rzadkiego cytowania naukowej literatury francuskoję-

zycznej. Poza wypełnieniem swoistej luki epistemologicznej pomoże to zweryfikować np. poglądy ukształtowane głównie na podstawie literatury anglojęzycznej (zwłaszcza amerykańskiej), a także wzbogacić dostępny zasób kategorii pojęciowych i metodyk o treści z innego kręgu kulturowego. Wydaje się to celowe, bowiem to właśnie we frankofonii zrodziły się idee międzykulturowości i edukacji międzykulturowej, odmienne od popularnych rozwiązań amerykańskich. To Francja jako pierwsze z państw, które wyszły zwycięsko z II wojny światowej, zapoczątkowała współpracę edukacyjną i naukową z Niemcami, mając na celu – mimo zaszłości historycznych oraz różnicy kultur – integrację sąsiadujących społeczeństw. Zaowocowało to m.in. bezprecedensowymi inicjatywami edukacyjnymi. Poza tym od ponad dwustu lat jedną z podstaw państwowej polityki społecznej (w tym oświatowej) jest we Francji zasada świeckości, wyrażana nie jako nastawienie antyreligijne, lecz neutralne wobec wszelkich religii. Nie pozostaje to bez wpływu na kształtowanie świadomości i postaw obywateli, a więc także badaczy oraz osób uczestniczących w działalności edukacyjnej – zarówno jako jej podmioty, jak i przedmioty. W związku z integracją europejską oraz zacieśnieniem współpracy naukowej i oświatowej (instytucjonalnej oraz indywidualnej) wiedza ta może się okazać przydatna dlatego, że Francja i środowiska frankofońskie odgrywają wiodącą rolę w organizacjach międzynarodowych, takich jak: Rada Europy, Unia Europejska czy UNESCO¹, zaś założenia i standardy polityki społecznej tych gremiów (współtworzone m.in. przez specjalistów, których prace czynią przedmiotem refleksji) mają znaczenie również dla Polski z racji członkostwa w ich strukturach. Znajomość okoliczności kształtowania tych standardów może się okazać przydatna w pracy naukowej, działalności oświatowej oraz np. w trakcie międzynarodowej wymiany osób. Pozwoli też wzbogacić polską humanistykę o nowe punkty odniesienia.

Można przypuszczać, że europejskie społeczeństwa (w tym polskie) coraz częściej będą się stykać z problemami zróżnicowania kulturowego, takimi jak napięcia i konflikty wskutek niezrozumienia różnic, dążenie do ich wyrażania celem podkreślenia własnej tożsamości oraz utrzymywanie się negatywnych postaw, stereotypów w stosunku do Innych/Obcych.

¹ Pełne nazwy instytucji i organizacji, ich skróty i adresy zostały przedstawione w Załączniku 3.

Do tego założenia prowadzi ujawniający się w wielu środowiskach brak przyzwolenia na odmiennność, trwający mimo wysiłków elit dążących do osłabienia tego zjawiska czy odwrócenia jego tendencji. Według Andrzeja Sadowskiego

[...] upowszechniane koncepcje wieloetnicznego, wielokulturowego społeczeństwa nie uzyskują wystarczającej akceptacji społecznej. Przeciwnie, nierzadko szczególnie na pograniczach spotykamy postawy narodowego fundamentalizmu zakładającego, że przynależność narodowa stanowi naczelną kryterium zarówno łączności, jak i podziałów społecznych².

Pogłębiającego się zróżnicowania kulturowego społeczeństw nie da się uniknąć. Aby więc ułatwić radzenie sobie z nim, podejmuje się m.in. działania edukacyjne, których efektem ma być nie tylko pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów, ale także przygotowanie obecnych i przyszłych pokoleń do życia w społeczeństwach charakteryzujących się coraz częstszymi, świadomymi kontaktami z odmiennością. W przypadku środowiska polskiego jest to tym bardziej uzasadnione w dobie integracji europejskiej, która oprócz skutków ekonomicznych prowadzi do przemian w sferze mentalności, tożsamości i identyfikacji, zarówno jednostek, jak i grup. Już w 1996 roku Elżbieta Czykwin zauważyła:

Można się spodziewać [...], że Polska będzie się stawała miejscem dłuższego lub krótszego pobytu cudzoziemców z różnych części świata. Otwarcie się na inne kraje wywoła problem stosunku Polaków do „innych”, czy „obcych”, problem nowy, z którym w masowej skali spotykali się jak dotąd głównie poprzez stereotypy i uprzedzenia. Postawy szacunku, tolerancji i ciekawości wobec inności mogą i powinny być rozwijane wobec mniejszości narodowych, które żyją wśród nas i choćby przez fakt wspólnego losu oraz obywatelstwa są nam bliskie. Problem tolerancji i szacunku wobec mniejszości narodowych łatwo może być rozszerzany na tolerancję i szacunek wobec wszelkiej inności. Znane są w Polsce problemy ze znalezieniem lokum dla nosicieli wirusa HIV, z homoseksualistami, ruchem naturystów etc. [...] Polska ma opinię kraju ultrakatolickiego i nietolerancyjnego, przekonanie o polskim antysemityzmie dopełnia tego obrazu³.

² A. Sadowski: *Charakter międzyetnicznego współżycia na polsko-białoruskim pograniczu* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995, s. 45.

³ E. Czykwin: *Białoruska mniejszość narodowa w Polsce i węgierska na Słowacji – analiza prawna i aplikacyjna*, „Test”, nr 1/1996, s. 97.

Perspektywa ta pozwala przypuszczać, że wzrośnie społeczne zapotrzebowanie na opracowania poświęcone zróżnicowaniu kulturowemu, zwłaszcza dotyczące edukacji jako mającej na celu m.in. ułatwienie integracji społeczno-kulturowej mieszkańców Unii Europejskiej. Przedstawienie okoliczności powstania koncepcji edukacji europejskiej oraz problemów związanych z ich realizacją może więc mieć wartość epistemologiczną i metodyczną dla osób z kulturowego pogranicza. Jak bowiem stwierdza Tadeusz Lewowicki, wiedza o dotychczasowych zmaganiach i dokonaniach edukacyjnych w środowiskach zróżnicowanych kulturowo wydaje się szczególnie potrzebna właśnie w procesach europejskiej integracji oraz przemian ustrojowych i społecznych w Polsce:

W obu tych wymiarach – europejskim i dotyczącym naszego państwa i społeczeństwa – występują złożone problemy edukacyjne związane ze współistnieniem różnych narodów, narodowości, grup etnicznych i ich kultur, tradycji i języków, religii czy wierzeń i wielu, wielu innych spraw stanowiących o tożsamości indywidualnej i grupowej⁴.

Wnioski wynikające z analizy koncepcji edukacji, powstających w środowiskach mających większe niż Polska doświadczenie ze zróżnicowaniem kulturowym, mogą być przydatne np.: osobom bezpośrednio związanym z działalnością edukacyjną, podmiotom formalnym i nieformalnym rozwiązującym problemy społeczne w środowiskach lokalnych, jednostkom i grupom, którym szeroko pojęta edukacja europejska nastęrcza trudności. Wiedza ta umożliwi im ogląd własnych doświadczeń z szerszej perspektywy i ewentualne wzbogacenie działań o nowe treści, formy, metody itp. Pomoże stwierdzić przyczyny niepowodzeń i w związku z tym, być może, skłoni zawczasu do odejścia od rozwiązań, które nie sprawdziły się w podobnych okolicznościach. Pozwoli również zwrócić uwagę na te treści i formy działalności edukacyjnej, które, pomagając osłabić napięcia i konflikty wynikające ze zróżnicowania kulturowego, zyskały aprobatę społeczną, a więc zasługują na upowszechnienie oraz doskonalenie przy wsparciu naukowców. Kilkadziesiąt lat temu Belgia, Francja i Niemcy stanowiły jedno z największych kulturowych pograniczy Europy, doświadczając skutków wcześniejszych głębokich podziałów kontynentu. Dziś

⁴ T. Lewowicki: *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej* [w:] *idem* (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000, s. 22.

podobną funkcję, choć zapewne w innej skali, pełnią kraje Europy Środkowo-Wschodniej (w tym Polska stanowiąca wschodnią rubież Unii Europejskiej), będące celem imigracji przybyszów ze Wschodu i Południa. Możliwe jest więc sięganie do doświadczeń zachodnioeuropejskich, tym bardziej że np. społeczeństwa Francji i Polski pod wieloma względami są do siebie podobne, co ułatwia wzajemne zrozumienie. Może się więc okazać, że koncepcje edukacji z europejskiego kręgu kultury francuskiej są Polakom znacznie bliższe niż często naśladowane, lecz odległe kulturowo rozwiązania z krajów zamorskich.

W zaplanowaniu, merytorycznym przygotowaniu i przeprowadzeniu badań, których rezultatem jest niniejsza książka, a także w trakcie pracy nad ich formalnym opracowaniem, uzyskałem nieocenioną pomoc od promotora – Prof. dr hab. Jerzego Nikitorowicza, oraz uczestników seminarium doktorskiego, prowadzonego przez niego w Katedrze Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku. Im wszystkim wyrażam tu szczerze podziękowania. Niniejsze opracowanie stanowi uzupełnioną i poprawioną dzięki uwagom recenzentów wersję rozprawy doktorskiej *Europejskie koncepcje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej – ze szczególnym uwzględnieniem kręgu kultury francuskiej*.

Dziękuję również moim kochanym Rodzicom, mieszkańcom Lubka (zwłaszcza rodzinie Mikielinasów i sąsiadom z ulicy Gazowej), Sokół oraz przyjacielom esperantystom – za możliwość uczenia się od nich życia na pograniczach i pomoc w codziennej pracy nad kompetencją międzykulturową.

Bibliografia

a) Źródła cytowane

- Abdallah M. H.: „*L'effet Zidane*”, ou le rêve éveillé de l'intégration par le sport, „Hommes et Migrations”, nr 1226/2000.
- Abdallah-Preteuille M.: *L'école face au défi pluraliste. Choc des Cultures*, Paris 1989.
- Abdallah-Preteuille M.: *L'éducation interculturelle*, Paris 1999.
- Abdallah-Preteuille M.: *Quelle école pour quelle intégration?*, Paris 1992.
- Abdallah-Preteuille M.: *Vers une pédagogie interculturelle*, Paris 1996.
- Adamczyk M. J., Ładyżyński A.: *Edukacja w krajach rozwiniętych*, Stalowa Wola 1999.
- Al-Halougi M.: *Quel islam apprend-on à nos enfants?*, „Courrier International”, nr 568/2001; www.courrierinternational.com (24.04.2004).
- Allemann-Ghionda C.: *Comparaison des choix d'une forme d'éducation interculturelle dans les différents systèmes d'enseignement: enjeux socio-politiques* [w:] J. Blomart, B. Krewer (red.): *Perspectives de l'interculturel*, Paris 1994.
- Amselle J.-L.: *Vers un multiculturalisme français. L'empire de coutume*, Paris 1996.
- Andrieu J.: *L'espace éducatif européen*, Paris 1992.
- Assemblée Parlementaire du Conseil de l'Europe: Recommandation 1111 (1989).
- Aumont G., Guidon N., Legault G.: *L'intervention auprès des femmes immigrantes et de leur famille* [w:] G. Legault (red.): *L'intervention interculturelle*, Montréal – Paris 2000.
- Baczkowski K.: *Idea jedności europejskiej w średniowieczu* [w:] M. Pułaski (red.): *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.
- Balicki M.: *Otoczenie kulturowe jako wyzwanie dla zarządzania w erze globalizacji* [w:] J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska (red.): *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Globalizm versus regionalizm*, Białystok 2003.
- Barthélemy D., Ryba D., Birzea C.: *La dimension européenne dans l'enseignement secondaire*, Strasbourg 1997.
- Bartz B.: *Idea wielokulturowego wychowania w nowoczesnych społeczeństwach*, Duisburg – Radom 1997.
- Baszkiewicz J.: *Francja*, Warszawa 1997.
- Baszkiewicz J.: *Historia Francji*, Warszawa 1995.
- Baszkiewicz J.: *Władza*, Wrocław 1999.
- Bauman Z.: *Socjologia*, Poznań 1996.
- Bayer M.: *Kształcenie interkulturowe jako zadanie kształcenia nauczycieli w Europie* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Bernaert Y., Elleboudt A., Gomez Arribas A., Saunière M., Wyckmans P.: *Un enseignement plus interculturel pour lutter contre la violence (EPICLAV). Un projet Comenius 3.1-71632*, Toulouse 1999.

- Bekemans L., Ortiz de Urbina Y.: *Étude sur l'éducation: l'enseignement des immigrés dans l'Union européenne*, Luxembourg 1997.
- Bell G. H.: *Intercultural Pedagogy and the European Dimension in Education*, „European Journal of Intercultural Studies”, nr 2/1994.
- Bernatowicz G.: *Droga Grecji, Hiszpanii i Portugalii do wspólnej Europy*, Warszawa 1991.
- Bernatowicz G.: *Nowy europejski regionalizm*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 3/1994.
- Biancheri A.: *Philosophie et évolution du système français* [w:] M. Debesse, G. Mialaret (red.): *Traité des sciences pédagogiques*, Paris 1972, t. 3.
- Boëldieu J., Borrel C.: *Recensement de la population 1999. La proportion d'immigrés est stable depuis 25 ans*, „Insee”, nr 748/2000.
- Boëldieu J., Thave S.: *Le logement des immigrés en 1996*, „Insee”, nr 730/2000.
- Bokszański Z.: *Stereotypy a kultura*, Wrocław 1997.
- Borzyszkowski J.: *Istota ruchu kaszubskiego i jej przemiany od połowy XIX wieku po współczesność*, Gdańsk 1982.
- Botkin J. W., Elmandjra M., Malitza M.: *Uczyć się – bez granic. Jak zewrzeć „lukę ludzką”?*, Raport Klubu Rzymskiego, Warszawa 1982.
- Boucher M. (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Boule E.: *Interférences dans les pratiques traditionnelles des mères maghrébines en France* [w:] O. Reveyrand-Coulon (red.): *Immigration et maternité*, Toulouse 1993.
- Bourdieu P.: *Le mythe de la „mondialisation” et l'État social européen*, Intervention à la Confédération générale des travailleurs grecs (GSEE) à Athènes, en octobre 1996; www.homme-moderne.org/societe/socio/bourdieu/contrefe/mythe.html (24.04.2004).
- Brander P., Cardenas C., Gomes R., Vicente Abad J., Taylor M.: *Kit pédagogique. Idées, ressources, méthodes et activités pour l'éducation interculturelle informelle avec des adultes et des jeunes*, Strasbourg 1995.
- Brander P., Keen E. (red.): *Repères. Manuel pour la pratique de l'éducation aux droits de l'homme avec les jeunes*, Strasbourg 2002.
- „Bulletin officiel de l'Éducation nationale” (BOEN), 15/1975.
- „Bulletin officiel de l'Éducation nationale” (BOEN), 36/1978.
- Buono C.: *Les Pieds-Noirs et leurs descendants. Les difficultés de transmission d'une identité collective singulière* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Burszta J.: *Kultura ludowa – kultura narodowa. Szkice i rozprawy*, Warszawa 1973.
- Burszta W.: *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998.
- Burszta W.: *Wielokulturowość. Pytania pierwsze* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Byram M., Tost Planet M. (red.): *Identité sociale et dimension européenne: la compétence interculturelle par l'apprentissage des langues vivantes*, Strasbourg 2000.
- Camilleri C. (red.): *Différence et cultures en Europe*, Strasbourg 1995.
- Camilleri C.: *L'image dans la cohabitation de groupes étrangers en relation inégalitaire*, „Cahiers Internationaux de Sociologie”, nr LIX/1975.
- Camilleri C.: *La communication dans la perspective interculturelle* [w:] C. Camilleri, M. Cohen-Emerique (red.): *Chocs de cultures. Concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*, Paris 1989.

- Camilleri C.: *Les conditions de base de l'interculturel*, „Quaderni. Pour une société interculturelle”, nr 6/1992.
- Carbonell Ch.-O., Biloghi D., Limouzin J.: *Une histoire européenne de l'Europe. D'une Renaissance à l'autre?*, Toulouse 1999.
- Casanova J. C.: *Bourgeoise et homogène?* [w:] D. Schnapper, H. Mendras (red.): *Six manières d'être européen*, Paris 1990.
- Certeau M. de: *La culture au pluriel*, Paris 1993.
- Chałasiński J.: *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kopalnia” na Górnym Śląsku*, Warszawa 1935.
- Charlot B.: *De l'éducation nationale à l'insertion professionnelle: les mutations du système scolaire* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1994.
- Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne*, „Journal Officiel des Communautés Européennes”, nr C 364/1, Strasbourg 2000.
- Chołaj H.: *Kolumb, Europa i świat*, Warszawa 1995.
- Chombart de Lauwe M. J., Bellan C.: *Enfants de l'image*, Paris 1979.
- Ciechocińska M.: *Regionalizm na obszarach pogranicznych* [w:] S. Bednarek, S. Słowik, J. Wojtaś, A. Kociszewski, A. J. Omelaniuk (red.): *Regionalizm polski u progu XXI wieku*, Wrocław 1994.
- Clanet C.: *L'interculturel. Introduction aux approches interculturelles en Éducation et en Sciences Humaines*, Toulouse 1993.
- Cohen-Emerique M.: *Agents de socialisation et identité des migrants* [w:] ARIC: *Socialisations et cultures. Actes du premier colloque de l'ARIC „Socialisations”*, Toulouse 1989.
- Cohen-Emerique M.: *Connaissance d'autrui et processus d'attribution en situations interculturelles* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1.
- Cohen-Emerique M.: *L'approche interculturelle auprès des migrants* [w:] G. Legault (red.): *L'intervention interculturelle*, Montréal – Paris 2000.
- Commission des Communautés européennes: *Livre vert sur la dimension européenne de l'éducation. COM (93) 457*, Bruxelles 1993.
- Commission européenne: *Intercultural Dialogue – Dialogue interculturel. Bruxelles 20 et 21 mars 2002*, Luxembourg 2002.
- Conseil de l'Europe: *Cadre européen commun de référence pour l'apprentissage et l'enseignement des langues. Projet 1 d'une proposition de Cadre*, Strasbourg 1996.
- Conseil de l'Europe: *La culture immigrée dans une société en mutation. L'Europe multiculturelle en l'an 2000*, Strasbourg 1983.
- Costa-Lascoux J.: *L'Europe des politiques d'intégration* [w:] B. Lorreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Costa-Lascoux J.: *Le multiculturalisme et les institutions* [w:] C. Camilleri (red.): *Différence et cultures en Europe*, Strasbourg 1995.
- Couillard X.: *De la „culture d'origine” et de la „pedagogie interculturelle”*, Paris 1981.
- Craft M.: *Démographie* [w:] M. Rey (red.): *Projet N° 7 du CDCC „L'éducation et le développement culturel des migrants”*, Strasbourg 1983.
- CRESAS: *Le handicap socioculturel en question*, Paris 1978.
- Cresson E., Flynn P.: *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Warszawa 1997.

- Crisp J. (red.): *Uchodźcy świata 1997–1998. Wyzwania humanitarne*, Warszawa 1998.
- Cylkowska-Nowak M.: *Edukacja obywatelska w szkołach Wielkiej Brytanii, Francji i Polski* [w:] Z. Melosik, K. Przyszczypkowski (red.): *Wychowanie obywatelskie. Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*, Toruń – Poznań 1998.
- Czykwin E.: *Białoruska mniejszość narodowa jako grupa stygmatyzowana*, Białystok 2000.
- Czykwin E.: *Białoruska mniejszość narodowa w Polsce i węgierska na Słowacji – analiza prawna i aplikacyjna*, „Test”, nr 1/1996.
- Czykwin E.: *Fenomen trwałości uprzedzeń etniczno-religijnych* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Czykwin E., Misiejuk D.: *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*, Białystok 2002.
- Dacheux J.-P.: *Pour une éducation non-violente* [w:] *Vers une société interculturelle. Non-violence actualité*, b.m., kalendarz na rok 1990.
- Dasen P., Retschitzki J.: *Recherches interculturelles* [w:] ARIC: *Socialisations et cultures. Actes du premier colloque de l'ARIC „Socialisations”*, Toulouse 1989.
- Davies N.: *Europa – rozprawa historyka z historią*, Kraków 1998.
- Déclaration du comité scientifique* [w:] Commission européenne: *Intercultural Dialogue – Dialogue interculturel. Bruxelles 20 et 21 mars 2002*, Luxembourg 2002.
- Demorgon J.: *Formations interculturelles: une comparaison internationale* [w:] J. Demorgon, E.-M. Lipiansky, B. Müller, H. Nicklas: *Dynamiques interculturelles pour l'Europe*, Paris 2003.
- Demorgon J.: *L'exploration interculturelle. Pour une pédagogie internationale*, Paris 1989.
- Demorgon J.: *L'histoire interculturelle des sociétés*, Paris 1998.
- Demorgon J.: *Une Europe multiculturelle, transculturelle, interculturelle?* [w:] J. Demorgon, E.-M. Lipiansky, B. Müller, H. Nicklas: *Dynamiques interculturelles pour l'Europe*, Paris 2003.
- Depaquit S.: *France: une société civile confrontée aux mutations de la démocratie* [w:] J.-C. Boual (red.): *Vers une société civile européenne?*, Paris 1999.
- Dialog cywilizacji*, dodatek, „Rzeczpospolita”, 2.06.2004.
- Dictionnaire Encyclopedique – Hachette Multimédia*, Paris 2001.
- Direction générale de l'éducation et de la culture: *L'ESSENTIEL de... L'enseignement des langues étrangères en milieu scolaire en Europe*, Bruxelles 2001.
- Dressler-Holohan W.: *Culture minoritaire, culture nationale et culture de diaspora* [w:] R. Gallissot (red.): *Pluralisme culturel en Europe. Culture(s) européenne(s) et culture(s) des diasporas*, Paris 1993.
- Dubet F.: *La laïcité dans les mutations de l'école* [w:] M. Wiewiorka (red.): *Une société fragmentée? Le multiculturalisme en débat*, Paris 1997.
- Dufraisse R.: *L'éducation durant la période révolutionnaire 1789–1815* [w:] G. Mialaret, J. Vial (red.): *Histoire mondiale de l'éducation*, Paris 1981, t. 1.
- Dumont P.: *L'interculturel dans l'espace francophone*, Paris 2001.
- Dziewulak D.: *Systemy szkolne Unii Europejskiej*, Warszawa 1997.
- ekonom.ug.gda.pl/europa (24.04.2004)
- El Yazami D.: *Nouvelles religions d'Europe et laïcités* [w:] S. Nick (red.): *Dialogue interculturel. Fondement du partenariat euroméditerranéen*, Lisboa 1999.
- Entzinger H.: *Les politiques d'intégration en Europe* [w:] C. Camilleri (red.): *Différence et cultures en Europe*, Strasbourg 1995.

- Essen A.: *Mała Ententa, Ententa Bałkańska, Ententa Bałtycka – pakty regionalne czy zamierzenia integracyjne* [w:] M. Pułaski (red.): *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.
- Eurostat, Communautés européennes: *Statistiques en bref. Population et conditions sociales. Theme 3-7/2002*, Luxembourg 2002.
- Eurostat, Communautés européennes: *Statistiques en bref. Population et conditions sociales. Theme 3-25/2002*, Luxembourg 2002.
- Faure E.: *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1975.
- Ferréol G.: *Les transformations de l'institution familiale* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1994.
- Filtzinger O.: *Interculturalité européenne dans le travail social* [w:] J. Demorgon, E. M. Lipiansky (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Paris 1999.
- Foulquié P.: *Dictionnaire de la langue pédagogique*, Paris 1971.
- Foulquié P.: *Dictionnaire de la langue philosophique*, Paris 1969.
- Frankiewicz W., Kossak-Głowczewski K.: *Edukacja regionalna i alternatywna. Zakożenia i program pierwszego Podyplomowego Studium Edukacji Regionalnej i Alternatywnej w Uniwersytecie Gdańskim* [w:] T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Spółeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*, Cieszyn 1996.
- Gallissot R.: *Pluralisme culturel en Europe: identités nationales et identité européenne. De l'intellectuel mérit au métissage culturel de masses* [w:] R. Gallissot (red.): *Pluralisme culturel en Europe. Culture(s) européenne(s) et culture(s) des diasporas*, Paris 1993.
- Giroux H. A.: *Teoria krytyczna i racjonalność w edukacji obywatelskiej* [w:] Z. Kwiecieński, L. Witkowski (red.): *Spory o edukację. Dylematy i kontrowersje we współczesnych pedagogiach*, Warszawa 1993.
- Głowacki A.: *Belgia (od państwa unitarnego ku federacji)*, Szczecin 1987.
- Gnitecki J.: *Globalistyka*, Poznań 2000.
- Golka M.: *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznań 1999.
- Golka M.: *Oblicza wielokulturowości* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Golka M.: *Problemy i dylematy edukacji dla wielokulturowości* [w:] J. Nikitorowicz, M. Sobiecki, D. Misiejuk (red.): *Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej*, Białystok 2001, t. 1.
- Gontard M.: *Les enseignement primaire et secondaire en France* [w:] G. Mialaret, J. Vial (red.): *Histoire mondiale de l'éducation*, Paris 1981, t. 3.
- Goubert P., Denis M.: *1789. Les Français ont la parole. Cahiers des États généraux*, Paris 1964.
- gov.wallonie.be/code/fr/hp.asp (24.04.2004).
- Grandpré M. de: *Les pays partiellement francophones: Belgique, Suisse, Canada* [w:] M. Debesse, G. Mialaret (red.): *Traité des sciences pédagogiques*, Paris 1972, t. 3.
- Grima Camilleri A.: *Comme c'est bizarre! L'utilisation d'anecdotes dans le développement de la compétence interculturelle*, Strasbourg 2002.
- Groux D., Porcher L.: *L'éducation comparée*, Paris 1997.
- Guénif Souilamas N.: *Ni héroïnes, ni victimes. La subjectivité des descendantes d'immigrants nord-africains en France* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Guerraoui Z., Troadec B.: *Psychologie interculturelle*, Paris 2000.

- Habermas J.: *Obywatelstwo a tożsamość narodowa. Rozważania nad przyszłością Europy*, Warszawa 1993.
- Hannoun H.: *Les ghettos de l'école. Pour une éducation interculturelle*, Paris 1987.
- Hejnicka-Bezwińska T.: *O zmianach w edukacji. Konteksty, zagrożenia i możliwości*, Bydgoszcz 2000.
- Iwanowska M.: *Szkolne i międzyszkolne Kluby europejskie*, „Edukacja i Dialog”, nr 7/1996.
- Janne H.: *Vers une politique européenne de l'éducation: 10 ans de coopération*, Luxembourg 1973.
- Jarymowicz M.: *Poznać siebie – zrozumieć innych* [w:] J. Koziński (red.): *Humanistyka przelomu wieków*, Warszawa 1999.
- Kabziński K.: *Organizacja warsztatu pisarstwa naukowego* [w:] W. Ciczkowski (red.): *Prace promocyjne z pedagogiki*, Olsztyn 2000.
- Kemp W.: *OSCE Handbook*, Vienna 2002.
- Kempny M.: *Wielokulturowość „ante portas”!* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Kennedy P.: *U progu XXI wieku (przysiłka do przyszłości)*, London 1994.
- Kim Y.: *Rapport mondial sur la culture*, Paris 2000.
- King A., Schneider B.: *Pierwsza rewolucja globalna. Raport Rady Klubu Rzymskiego*, Warszawa 1992.
- Kiwerska J.: *Stany Zjednoczone: koncepcja partnerstwa* [w:] A. Wolff-Powęska (red.): *Wspólna Europa. Mit czy rzeczywistość?*, Poznań 1990.
- Klimowicz A. (red.): *Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela*, Warszawa 2004.
- Kłoskowska A.: *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996.
- Kłoskowska A.: *Otwarte i zamknięte postawy narodowe w sytuacji pogranicza*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 3/1995.
- Komisja Europejska: *Kluczowe dane o edukacji w Europie*, Warszawa 2001.
- Komorowski Z.: *Pluralizm – wielokulturowość – diaspora*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 2–3/1975.
- Komorowski Z.: *Rozważania o wielokulturowości*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 2/1974.
- Korczyk H.: *Próby integracji Europy w świetle umów międzynarodowych w okresie międzywojennym* [w:] M. Pułaski (red.): *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.
- Korporowicz L.: *Wielokulturowość a międzykulturowość: od reakcji do interakcji* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Kossak-Główczewski K.: *Edukacja regionalna – pytania o realizację* [w:] J. Brzeziński, L. Witkowski (red.): *Edukacja wobec zmiany społecznej*, Poznań – Toruń 1994.
- Kossak-Główczewski K.: *Edukacja regionalna a regionalizacja nauczania jako odmiany racjonalności (pytania o szansę dekolonizacji poprzez edukację)* [w:] T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Społeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*, Cieszyn 1996.
- Kossak-Główczewski K.: *Edukacja regionalna, wielokulturowa i międzykulturowa a pytanie o „prywatne ojczyzny” – zarys problemu* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Rodzina wobec wyzwań edukacji międzykulturowej*, Białystok 1997.
- Kossak-Główczewski K.: *Niektóre aspekty niezależnej edukacji regionalnej* [w:] E. Rodziejewicz, M. Szczepka-Pustkowska (red.): *Od pedagogiki ku pedagogii*, Toruń 1993.

- Kowalikowa J.: *Regionalizm w wymiarze społecznym, kulturowym i edukacyjnym* [w:] M. T. Michalewska (red.): *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999.
- Kowalski P.: *Granica. Próba uporządkowania kategorii antropologicznych* [w:] T. Smolińska (red.): *Pogranicze jako problem kultury*, Opole 1994.
- Krause A.: *Integracyjne złudzenia ponowoczesności (sytuacja ludzi niepełnosprawnych)*, Kraków 2000.
- Kristeva J.: *Etrangers à nous-mêmes*, Paris 1988.
- Krzysztofek K.: *Wielokulturowość, demokracja i rynek kultury*, „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 8/1999.
- Kubiak-Pokrzywniak D.: *Model obywatela w wybranych koncepcjach zachodniej myśli pedagogicznej* [w:] Z. Melosik, K. Przyszczypkowski (red.): *Wychowanie obywatelskie. Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*, Toruń – Poznań 1998.
- Kuczyński J.: *Młodość Europy i wieczność Polski*, Warszawa 1999.
- Kurczewska J.: *Odkrywanie wielokulturowości i współczesne ideologie. Rozważania wstępne* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Kurzępa J.: *Eksplanacyjna użyteczność teorii zróżnicowanych powiązań w odniesieniu do zachowań patologicznych na pograniczu* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*, Cieszyn 2001.
- Kwiatkowski S. M.: *Integracja europejska w dziedzinie edukacji* [w:] E. Podoska-Filipowicz, H. Błazejowski, R. Gerlach (red.): *Transformacja w edukacji – konieczność, możliwość, realia i nadzieje*, Bydgoszcz 1995.
- Kwieciński Z.: *Edukacja do globalnego przetrwania* [w:] K. Przecławski (red.): *Tradycja i wyzwania*, Kraków 1996.
- Kwieciński Z.: *Przedmowa* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika – podręcznik akademicki*, Warszawa 2003, t. 1.
- Kwieciński Z.: *Socjopatologia edukacji*, Olecko 1995.
- Langr L.: *Europejski aspekt wychowania i kształcenia a stosunki polsko-czeskie* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *Problemy pogranicza i edukacja*, Cieszyn 1998.
- Lapeyronnie D.: *L'intégration des minorités immigrées. Etude comparative France – Grande-Bretagne*, „Migrations Etudes”, nr 19/1991.
- Lapeyronnie D.: *Les deux figures de l'immigré* [w:] M. Wiewiorka (red.): *Une société fragmentée? Le multiculturalisme en débat*, Paris 1997.
- Lauwerys J. A.: *La pédagogie comparée: son développement, ses problèmes* [w:] M. Debesse, G. Mialaret (red.): *Traité des sciences pédagogiques*, Paris 1972, t. 3.
- Le Service de presse d'Eurostat: *Communiqués de presse*, „Population et conditions sociales”, nr 7/2002, Luxembourg 2003.
- Lebon A.: *Immigration et présence étrangère en France en 1999*, Paris 2000.
- Leclercq J.-M.: *Figures de l'interculturel dans l'éducation*, Strasbourg 2002.
- Legault G.: *Les mécanismes d'inclusion des immigrants et des réfugiés* [w:] G. Legault (red.): *L'intervention interculturelle*, Montréal – Paris 2000.
- Leonard M.: *Europa odkryta na nowo*, Warszawa 1999.
- Leppert R.: *Pedagogiczne peregrynacje. Studia i szkice o pedagogice ogólnej i kształceniu pedagogów*, Bydgoszcz 2002.
- Lewowicki T.: *Aksjologia i cele edukacji*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 3–4/1993.

- Lewowicki T.: *O badaniach społeczności pogranicza – od parcjalnych opisów ku elementom teorii zachowań tożsamościowych* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Lewowicki T.: *Problemy tożsamości narodowej – w poszukiwaniu sposobów uogólnionych ujęć kwestii poczucia tożsamości i zachowań z tym poczuciem związanych* [w:] M. Urlińska (red.): *Edukacja a tożsamość etniczna*, Toruń 1995.
- Lewowicki T.: *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej* [w:] T. Lewowicki (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000.
- Lewowicki T.: *Wprowadzenie* [w:] T. Lewowicki (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000.
- Lipiansky E. M.: *Introduction: L'école confrontée à la diversité culturelle* [w:] J. Demorgon, E. M. Lipiansky (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Paris 1999.
- Lorreyte B.: *Français et immigrés: des miroirs ambigus* [w:] C. Camilleri, M. Cohen-Emerique (red.): *Chocs de cultures. Concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*, Paris 1989.
- Lorreyte B. (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Łaptos J.: *Historia Belgii*, Warszawa 1995.
- Łobos A.: *Z dziejów śląskiego regionalizmu – Paweł Musioł* [w:] M. T. Michalewska (red.): *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999.
- Łomny Z.: *Historyczne i pedagogiczne aspekty europejskiej integracji* [w:] R. Gerlach, E. Podoska-Filipowicz (red.): *Szkoła i nauczyciel a integracja Europy*, Bydgoszcz 1993.
- Łoś-Nowak T.: *Euroregion jako czynnik kreujący tożsamość europejską. Przestanki, możliwości zagrożenia* [w:] W. Malendowski, M. Szczepaniak (red.): *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*, Warszawa 2000.
- M'Bow A.: *L'apport des organisations internationales à l'éducation contemporaine* [w:] G. Mialaret, J. Vial (red.): *Histoire mondiale de l'éducation*, Paris 1981, t. 4.
- Machaj I.: *Pogranicze* [w:] Z. Bokszański (red.): *Encyklopedia socjologii*, Warszawa 1998, t. 3.
- Machlup F.: *Integracja gospodarcza – narodziny i rozwój idei*, Warszawa 1986.
- Maherzi A.: *La femme musulmane à travers l'imaginaire occidental* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1.
- Malendowski W., Ratajczak M. (red.): *Euroregiony – pierwszy krok do integracji europejskiej*, Wrocław 1998.
- Malendowski W., Szczepaniak M.: *Rola euroregionów w procesie integracji europejskiej* [w:] W. Malendowski, M. Szczepaniak (red.): *Euroregiony – pierwszy krok do integracji europejskiej*, Wrocław 1998.
- Malewska-Peyre H.: *Les enfants de migrants et l'école*, Grenoble 1984.
- Malewska-Peyre H.: *L'image négative de soi chez les enfants de migrants et les stratégies identitaires contre la dévalorisation* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1.
- Malewska-Peyre H.: *Les enfants de migrants à l'école* [w:] B. Lorreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Malewska-Peyre H.: *Problèmes d'identité des adolescents enfants de migrants et travail social* [w:] C. Camilleri, M. Cohen-Emerique (red.): *Chocs de cultures. Concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*, Paris 1989.
- Marciszewski W.: *Metody analizy tekstu naukowego*, Warszawa 1977.

- Marmoz L.: *La recherche interculturelle: exploitation, pédagogie ou co-opération?* [w:] L. Marmoz, M. Derrij (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, Paris 2001.
- Marszałek A.: *Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej*, Łódź 1996.
- Martinelli S., Taylor M. (red.): *Uczenie się międzykulturowe*, pakiet szkoleniowy nr 4, Strasbourg 2000.
- Mauco G.: *Les Étrangers en France*, Paris 1932.
- Mauviel M.: *Qu'appelle-t-on études interculturelles en sciences humaines et en sciences de l'éducation? Esquisse d'un état de la question* [w:] C. Clanet (red.): *L'interculturel en éducation et en sciences humaines*, Toulouse 1985, t. 1.
- Melosik Z.: *Obywatelstwo, czas (historia) i przestrzeń (geografia)* [w:] Z. Melosik, K. Przyszczypkowski (red.): *Wychowanie obywatelskie. Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*, Toruń – Poznań 1998.
- Melosik Z.: *Postmodernistyczne kontrowersje wokół edukacji*, Toruń – Poznań 1995.
- Melosik Z.: *Wychowanie obywatelskie, nowoczesność, ponowoczesność (próba konfrontacji)* [w:] Z. Melosik, K. Przyszczypkowski (red.): *Wychowanie obywatelskie. Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*, Toruń – Poznań 1998.
- Merkens H.: *Management ethnocentrique, policentrique, eurocentrique et géocentrique* [w:] J. Demorgon, E. M. Lipiansky (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Paris 1999.
- Mesarović M., Pestel E.: *Ludzkość w punkcie zwrotnym*, Warszawa 1977.
- Mialaret G.: *La multiculturalité et l'éducation au XXI siècle* [w:] L. Marmoz, M. Derrij (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, Paris 2001.
- Mialaret G.: *Le plan Langevin–Wallon* [w:] G. Mialaret, J. Vial (red.): *Histoire mondiale de l'éducation*, Paris 1981, t. 4.
- Michałowska-Gorywoda T.: *Geneza, cele i członkostwo Unii Europejskiej* [w:] L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichman: *Unia Europejska*, Warszawa 1999.
- Michałowska-Gorywoda T.: *Integracja polityczna* [w:] L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichman: *Unia Europejska*, Warszawa 1999.
- Mikosz J.: *Francja: od Europy ojczyzn do federacji Europejskiej* [w:] A. Wolff-Powęska (red.): *Wspólna Europa. Mit czy rzeczywistość?*, Poznań 1990.
- Mongin O.: *Quelles valeurs? Pour quelle Europe?*, „Le Monde”, 18.06.2003.
- Montremy J.-M.: *Le casse-tête de l'identité française*, „Histoire”, nr 96/1987.
- Moreau A.: *Organisation de la vie familiale et système éducatif chez des familles migrantes d'origine algérienne* [w:] ARIC: *Socialisations et cultures. Actes du premier colloque de l'ARIC „Socialisations”*, Toulouse 1989.
- Mougniotte A.: *L'éducation face à la diversité culturelle et au droit à la différence* [w:] L. Marmoz, M. Derrij (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, Paris 2001.
- Nasraoui M.: *Le musulman et les modalités d'adaptation au monde actuel* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen: *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1.
- Nicolaidis T.: *A la Recherche de l'Europe: Une Enquête sur les Manuels Scolaires Français* [w:] J. Mucha, W. Olszewski (red.): *Dylematy tożsamości europejskich pod koniec drugiego tysiąclecia*, Toruń 1997.

- Nikitorowicz J.: *Dziedzictwo kulturowe i etos generacji – problemy przekazu międzypokoleniowego* [w:] J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska (red.): *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Globalizm versus regionalizm*, Białystok 2003.
- Nikitorowicz J.: *Edukacja międzykulturowa na pograniczach kultur (propozycje realizacyjne)* [w:] T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Spółeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*, Cieszyn 1996.
- Nikitorowicz J.: *Edukacja międzykulturowa wobec dylematów kształtowania tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych* [w:] T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, T. Pilch, S. Tomiuk (red.): *Edukacja wobec tadu globalnego*, Warszawa 2002.
- Nikitorowicz J.: *Edukacja wobec problemu kształtowania „człowieka pogranicza”, „Test”, nr 1/1996.*
- Nikitorowicz J.: *Koncepcja tożsamości międzykulturowej jako wartości edukacyjnej społeczeństwa wielokulturowego*, maszynopis.
- Nikitorowicz J.: *Młodzież pogranicza kulturowego Białorusi, Polski, Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*, Białystok 2000.
- Nikitorowicz J.: *Od podmiotowości do międzykulturowości i z powrotem. Próba interpretacji niektórych perspektyw teoretycznych* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*, Cieszyn 2001.
- Nikitorowicz J.: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*, Białystok 1995.
- Nikitorowicz J.: *Socjotechnika w edukacji regionalnej i międzykulturowej wobec celów i wartości młodzieży oraz idei zjednoczenia Europy* [w:] T. Lewowicki (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000.
- Nikitorowicz J.: *Tożsamość międzykulturowa jako efekt edukacji w społeczeństwie wielokulturowym*, „Europejczycy”, nr 1/2001.
- Nikitorowicz J.: *Tożsamość w edukacyjnym procesie wielokulturowym* [w:] M. M. Urlińska (red.): *Edukacja a tożsamość etniczna*, Toruń 1995.
- Nikitorowicz J.: *Wartości etnosu jako podstawa kształtowania tożsamości wielokulturowej, podłoże konfliktów kulturowych i cel edukacji międzykulturowej* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.): *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Nikitorowicz J.: *Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja międzykulturowa* [w:] J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk (red.): *Kultury tradycyjne a kultura globalna*, Białystok 2001, t. 1.
- Noblet P.: *„Affirmative action” aux États Unis et discrimination positive en France* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Noël O.: *Lorsque la discrimination se cachait derrière l'intégration: la lente émergence dans l'espace public des discriminations à l'embauche des jeunes issus de familles immigrées* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Noiriel G.: *Le Creuset français*, Paris 1988.
- Nowak M.: *Wartości i kultura w kontekście pogranicza i globalizacji* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.): *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Nowicka E.: *Badanie pogranicza. Kilka propozycji metodologicznych*, „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 8/1999.

- O'Shea K.: *Education à la citoyenneté démocratique: les politiques et les instruments législatifs*, Strasbourg 2002.
- OCDE: *L'éducation multiculturelle*, Paris 1987.
- OCDE: *Les politiques multiculturelles et leur conséquences sur la formation des enseignants*, Paris 1988.
- OCDE: *Overcoming Exclusion Through Adult Learning*, Paris 1999.
- OCDE: *Recurrent Education. A Strategy for Lifelong Learning*, Paris 1973.
- OCDE – CERI: *One School, Many Cultures*, Paris 1989.
- Ogrodzka-Mazur E.: *Regionalizm w procesie edukacji szkolnej (studium z pogranicza polsko-czeskiego)* [w:] T. Lewowicki (red.): *Szkola na pograniczach*, Katowice 2000.
- Olgers T.: *Refermer la boîte de Pandore* [w:] K. O'Shea: *Education à la citoyenneté démocratique: les politiques et les instruments législatifs*, Strasbourg 2002.
- Ouellet F., Pagé M. (red.): *Pluriethnicité, éducation et société, construire un espace commun. Institut québécois de la recherche sur la culture*, Montréal 1991.
- Ouellet F.: *L'éducation interculturelle et l'éducation à la citoyenneté. Quelques pistes pour s'orienter dans la diversité des conceptions*, „VEI Enjeux”, nr 129/2002.
- Ouellet F.: *L'éducation interculturelle. Essai sur le contenu de la formation des maîtres*, Paris 1991.
- Ouellette F. R., Bariteau C. (red.): *Entre tradition et universalisme*, Québec 1994.
- Pachociński R.: *Pedagogika porównawcza. Zarys teorii i metodologii badań*, Warszawa 1991.
- Patek A.: *Współpraca państw nordyckich w okresie międzywojennym* [w:] M. Pułaski (red.): *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.
- Pawlik W.: *Arogancja kultury odrzucającej „inność”*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 4/1984.
- Pawluczuk W.: *Pogranicze narodowe czy pogranicze cywilizacyjne?*, „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 8/1999.
- Peccei A.: *Przyszłość jest w naszych rękach*, Warszawa 1987.
- Perotti A.: *L'éducation interculturelle dans les expériences du Conseil de l'Europe* [w:] E. Damiano, C. Camilleri, A. Perotti: *Verso una società interculturale / Pour une société interculturelle*, Bergamo 1992.
- Piaget J.: *Nécessité et signification des recherches comparatives en psychologie génétique*, „International Journal of Psychology”, nr 1/1966.
- Pieter J.: *Praca naukowa*, Katowice 1960.
- Pilch T.: *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998.
- Podraza A.: *Unia Europejska*, Lublin 1999.
- Pomian K.: *Europa i jej narody*, Warszawa 1992.
- Porcher L., Abdallah-Preteuille M.: *Éthique de la diversité et éducation*, Paris 1998.
- Potulicka E.: *Ramy teoretyczne liberalno-demokratycznej koncepcji edukacji obywatelskiej* [w:] E. Malewska, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Kraków 2002.
- Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturalnej* [w:] *Dialog cywilizacji*, dodatek „Rzeczpospolita”, 2.06.2004.
- Price R.: *Historia Francji*, Poznań 2001.
- Prost A.: *Histoire de l'enseignement en France 1800–1967*, Paris 1968.
- Przybylska E.: *Multikulturowa edukacja dorosłych w krajach Unii Europejskiej* [w:] T. Pilch (red.): *O potrzebie dialogu kultur i ludzi*, Warszawa 2000.

- Przyszczykowski K.: *Edukacja dla demokracji. Strategie zmian a kompetencje obywatelskie*, Toruń – Poznań 1999.
- Przyszczykowski K.: *Postawy obywatelskie Polaków. Studium empiryczne* [w:] Z. Melosik, K. Przyszczykowski (red.): *Wychowanie obywatelskie. Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*, Toruń – Poznań 1998.
- Rabain-Jamin J.: *Pratiques de soin et interaction mère-enfant dans un contexte d'émigration* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 2.
- Rabczuk W.: *Międzykulturowość a polityka edukacyjna Unii Europejskiej wobec Cyganów* [w:] T. Lewowicki (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000.
- Rabczuk W.: *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej i jej krajów członkowskich: Francji i Hiszpanii wobec mniejszości narodowych i etnicznych* [w:] J. Nikitorowicz, M. Sobecki (red.): *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, Białystok 1999.
- Rabczuk W.: *Promocja europeizmu w szkolnictwie krajów Wspólnoty Europejskiej* [w:] R. Gerlach, E. Podoska-Filipowicz (red.): *Szkoła i nauczyciel a integracja Europy*, Bydgoszcz 1993.
- Rabczuk W.: *Uwarunkowania i przykłady edukacji interkulturowej imigrantów w krajach Unii Europejskiej* [w:] T. Lewowicki, J. Suchodolska (red.): *Rodzina, wychowanie, wielokulturowość*, Cieszyn 2000.
- Recommandation R (82) 18 de la Seconde Conférence Permanente des ministres européens de l'Éducation.
- Recommandation R (84) 18 de la Seconde Conférence Permanente des ministres européens de l'Éducation.
- Résolution CPME 1/1977.
- Résolution CPME 1/1979.
- Résolution CPME 1985.
- Résolution CPME 2/1975.
- Résolution CPME 3/1969.
- Résolution du Conseil des ministres de l'Éducation, réunis au sein du Conseil de la Communauté économique européenne du 9 février 1976, comportant un programme d'action en matière d'éducation. JOCE, Nr C38 du 19 février 1976.
- Retschitzky J., Bossel-Lagos M., Dasen P. (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1–2.
- Rey M. (red.): *Projet N° 7 du CDCC „L'éducation et le développement culturel des migrants”*, Strasbourg 1983.
- Rey M.: *Identités culturelles et interculturalité en Europe*, Genève 1997.
- Rittel S.J.: *Strategie edukacji obywatelskiej. Założenia projektowania* [w:] E. Malewska, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Kraków 2002.
- Rocher G.: *Introduction à la sociologie générale*, Montréal 1969, t. 1.
- Royal S.: *Les zones d'éducation prioritaires*, „Enseignements Élémentaire et Secondaire”, nr 40/1997; www.sietar-france.org (24.04.2004).
- Royer Y.: *La crise de l'identité française*, „Vous avez dit... Interculturel! Des affaires étrangères”, nr 1/1988.
- Rubacha K.: *Budowanie teorii pedagogicznych* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika – podręcznik akademicki*, Warszawa 2003, t. 1.

- Ryba R.: *Unity in Diversity. The Enigma of the European Dimension in Education*, „Oxford Review of Education”, nr 1/1995.
- Sadowski A.: *Charakter międzyetnicznego współżycia na polsko-białoruskim pograniczu* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Sadowski A.: *Wprowadzenie*, „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 8/1999.
- Sadowski A.: *Wschodnie pogranicze w perspektywie socjologicznej*, Białystok 1995.
- Sadowski Z.: *Przedmowa do wydania polskiego* [w:] A. King, B. Schneider: *Pierwsza rewolucja globalna. Raport Rady Klubu Rzymskiego*, Warszawa 1992.
- Saghir Janjar M.: *Dialogue interreligieux et éthique de la tolérance* [w:] S. Nick (red.): *Dialogue interculturel. Fondement du partenariat euroméditerranéen*, Lisboa 1999.
- Saint-Pierre C.-I. de: *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe par l'abbé Castel de Saint-Pierre*, b.m. 1712.
- Samsonowicz H.: *Północ – Południe*, Wrocław 1999.
- Schain M.: *La politique du multiculturalisme en France et aux États-Unis* [w:] M. Wiewiorcka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Schiff C.: *Espace et identité chez deux jeunes „immigrées”* [w:] M. Wiewiorcka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Schlegel J.-L.: *Le „retour du religieux”. Quelques interprétations* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1994.
- Schnapper D.: *La France de l'intégration. Sociologie de la nation en 1990*, Paris 1991.
- Schnapper D.: *Le citoyen, les nations et l'Europe* [w:] D. Schnapper, H. Mendras (red.): *Six manières d'être européen*, Paris 1990.
- Schwartz R., Yazami D. el: *Rapport pour la création d'un centre national de l'histoire et des cultures de l'immigration*, Paris 2001.
- Semprini A.: *Le multiculturalisme*, Paris 1997.
- Simonides D.: *Archaizmy kulturowe na śląskim pograniczu* [w:] T. Smolińska (red.): *Pogranicze jako problem kultury*, Opole 1994.
- Smolińska T. (red.): *Pogranicze jako problem kultury*, Opole 1994.
- Sobol E. (red.): *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, Warszawa 1995.
- Sośnierz M.: *Edukacja regionalna w polskiej szkole – perspektywa historyczna* [w:] M. T. Michalewska (red.): *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999.
- Sroka W.: *Kształcenie polityczne w Niemczech po zakończeniu się konfliktu Wschód–Zachód* [w:] T. Lewowicki, S. Mieszalski, M. Szymański (red.): *Szkola i pedagogika w dobie przelomu*, Warszawa 1995.
- Stawowy-Kawka I.: *Niemcy wobec gospodarczych planów integracyjnych w Europie Południowo-Wschodniej* [w:] M. Pułaski (red.): *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.
- Stenou K. (red.): *Déclaration universelle de l'UNESCO sur la diversité culturelle – commentaires et propositions*, Paris 2003.
- Stepping Stones and Roadblocks / Obstacles et passerelles / Sprungbretter und Hürden. Partnership Project of United for Intercultural Action, ILGA-Europe and Mobility International*, Amsterdam b.r.
- Stoer S. R., Cortesão L.: *Multiculturalisme et politique éducative dans un contexte global. Une perspective européenne* [w:] M. Wiewiorcka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.

- Suchocka R.: *Rola euroregionów w procesach kształtowania tożsamości narodowej i ponadnarodowej* [w:] W. Malendowski, M. Szczepaniak (red.): *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*, Warszawa 2000.
- Suchodolski B.: *Europa – trzy spojrzenia* [w:] R. Gerlach, E. Podoska-Filipowicz (red.): *Szkoła i nauczyciel a integracja Europy*, Bydgoszcz 1993.
- Szczurek-Boruta A.: *W poszukiwaniu perspektywy teoretycznej – zmiany społeczne na pograniczach* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*, Cieszyn 2001.
- Szkudlarek T.: *Pedagogika międzykulturowa* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika – podręcznik akademicki*, Warszawa 2003, t. 1.
- Sztompka P.: *Socjologia – analiza społeczeństwa*, Kraków 2003.
- Świątkiewicz W.: *Region i regionalizm w perspektywie antropocentrycznego paradygmatu kultury* [w:] S. Bednarek, S. Słowik, J. Wojtaś, A. Kociszewski, A. J. Omelaniuk (red.): *Regionalizm polski u progu XXI wieku*, Wrocław 1994.
- Tadeusiewicz G.: *Edukacja w Europie. Szkoła, nauczyciel, doradztwo zawodowe*, Warszawa – Łódź 1997.
- Tarkowska E.: *Niepewność kulturowa a stosunek do inności* [w:] M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *W progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1997.
- Taylor M.: *Concepts-clés et bases de l'éducation interculturelle* [w:] P. Brander, C. Cardenas, R. Gomes, J. Vicente Abad, M. Taylor: *Kit pédagogique. Idées, ressources, méthodes et activités pour l'éducation interculturelle informelle avec des adultes et des jeunes*, Strasbourg 1995.
- Thave S.: *L'emploi des immigrés en 1999*, „Insee”, nr 717/2000.
- Tietze N.: *Des formes de religiosité musulmane en France et en Allemagne: „une subjectivité sur des frontières”* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Tinbergen J. (red.): *O nowy ład międzynarodowy. Raport dla Klubu Rzeczymskiego*, Warszawa 1978.
- Todorov T.: *Podbój Ameryki. Problem innego*, Warszawa 1996.
- Tost Planet M.: *La dimension européenne* [w:] M. Byram, M. Tost Planet (red.): *Identité sociale et dimension européenne: la compétence interculturelle par l'apprentissage des langues vivantes*, Strasbourg 2000.
- Touraine A.: *Égalité et différence* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Troadec B.: *Approches culturelle et interculturelle comparative: vers une intégration de paradigmes complémentaires*, Actes du VIIIème Congrès de l'Association pour la Recherche Interculturelle (ARIC) Université de Genève – 24–28 septembre 2001; www.unige.ch/fapse/SSE/groups/aric (24.04.2004).
- Truong N., Kerchove L. de, Lebard J., Bonrepaux Ch., Chupin J., Cédelle L.: *L'école à l'épreuve des communautés (dossier)*, „Le Monde de l'Éducation”, nr 314/2003.
- Turney L., Law I., Phillips D.: *Institutional Racism in Higher Education. Building the Anti-Racist HEI: A Toolkit*, Leeds 2002.
- UNESCO: *Le renforcement des partenariats et de la coopération pour le développement de l'éducation en Europe*, Paris 1997.

- Van der Maren J.-M.: *La recherche appliquée en pédagogie. Des modèles pour l'enseignement*, Paris – Bruxelles 1999.
- Van der Maren J.-M.: *Méthodes de recherche pour l'éducation*, Montréal 1996.
- Van Doren Ch.: *Historia wiedzy*, Warszawa 1997.
- Vaniscotte F.: *70 millions d'élèves. L'Europe de l'éducation*, Paris 1989.
- Vasquez A.: *L'école française et les enfants d'étrangers. L'évolution d'une problématique* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 2.
- Vickery W. E., Cole S. G.: *Intercultural education in American schools; proposed objectives and methods*, New York 1943.
- Waldenfels B.: *Topografia obcego. Studia z fenomenologii obcego*, Warszawa 2002.
- Weber E.: *Maghreb arabe et occident français. Jalons pour une (re)connaissance interculturelle*, Toulouse 1989.
- Wieviorka M.: *Culture, société et démocratie* [w:] M. Wieviorka (red.): *Une société fragmentée? Le multiculturalisme en débat*, Paris 1997.
- Wihtol de Wenden C.: *L'Europe migratoire* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Witkowski L.: *Uniwersalizm pogranicza. O semiotyce kultury Michała Bachtina w kontekście edukacji*, Toruń 2000.
- Wojakowski D.: *Wielokulturowość pogranicza wyzwaniem dla edukacji (z badań na pograniczu polsko-ukraińskim)* [w:] T. Lewowicki (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000.
- Wojnar I.: *Treści edukacji kulturalnej* [w:] R. Gerlach, E. Podoska-Filipowicz (red.): *Szkola i nauczyciel a integracja Europy*, Bydgoszcz 1993.
- Wojtowicz J.: *Historia Szwajcarii*, Wrocław 1989.
- Wolff-Powęska A.: *Wprowadzenie* [w:] A. Wolff-Powęska (red.): *Wspólna Europa. Mit czy rzeczywistość?*, Poznań 1990.
- Wołoszyn S.: *Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku. Próba syntetycznego zarysu na tle powszechnym*, Kielce 1998.
- www.adl.org (24.04.2004).
- www.ce.uw.edu.pl (24.04.2004).
- www.ceji.org (24.04.2004).
- www.coe.fr/youth/english/partnership/new (24.04.2004).
- www.education.gouv.fr/bo/2002/special10/default.htm (24.04.2004).
- www.europa.eu.int/comm/eurostat (24.04.2004).
- www.feantsa.org (24.04.2004).
- www.menis.gov.pl/wspolpraca/rada_europy/deklaracja.php (24.04.2004).
- www.michaelpage.fr/index.html (24.04.2004).
- www.min-edu.pt (24.04.2004).
- www.unesco.org/education/efa/index.shtml (24.04.2004).
- www2.unesco.org/wef/countryreports/portugal/rapport_2_1.html (24.04.2004).
- Zarate G.: *Identités et plurilinguisme: conditions préalables à la reconnaissance des compétences interculturelles* [w:] M. Byram, G. Neuner, L. Parmenter, H. Starkey, G. Zarate: *La compétence interculturelle*, Strasbourg 2003.
- Znanięcki F.: *Studia nad antagonizmem do obcych*, Warszawa 1990.
- Zones et programmes d'éducation prioritaire*, „Circulaire”, nr 81-536, 28.12.1981.

Zones et programmes d'éducation prioritaire, „Circulaire”, nr 82-588, 15.12.1982
Żarnowski J.: *Społeczeństwa XX wieku*, Wrocław 1999.
Żelazny W.: *Etniczność. Ład – konflikt – sprawiedliwość*, Poznań 2004.

b) Źródła szerzej opisujące poruszane problemy

- Abdallah-Pretceille M., Porcher L.: *Éducation et communication interculturelle*, Paris 1996.
Abdallah-Pretceille M.: *Des enfants non-francophones à l'école: quel apprentissage? Quel français?*, Paris 1982.
Abdallah-Pretceille M.: *Former et éduquer en contexte hétérogène. Pour un humanisme du divers*, Paris 2003.
Abdallah-Pretceille M.: *La pédagogie interculturelle*, Paris 1986.
Abdallah-Pretceille M.: *Les Droits de l'Homme en Europe*, Amiens 1994.
Abdallah-Pretceille M.: *Quelles valeurs dans une société plurielle?*, „Les Amis de Sèvres: École et Valeurs”, nr 4/1988.
Abou S.: *L'identité culturelle. Relations interethniques et problèmes d'acculturation*, Paris 1981.
Abye T.: *La Formation des travailleurs sociaux et la problématique des migrants et réfugiés* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
Affes H.: *Langue arabe et intégration des jeunes d'origine magrebine* [w:] L. Marmoz, M. Derrij (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, Paris 2001.
Albert C.: *Francophonie et identités culturelles*, Paris 1999.
Albert M.-T.: *La dimension européenne dans l'éducation et la construction d'une identité européenne. Une critique*, „A propos des échanges bi, tri et multilatéraux en Europe. Texte de travail de l'OFAJ”, nr 19; www.ofaj.org (24.04.2004).
Allen C., Nielsen J. S.: *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*, Vienna 2002.
Allieu N.: *Laïcité et culture religieuse à l'école*, Paris 1996.
anny.benoit.free.fr/sitewebtelecite (24.04.2004).
Attali J., Djian J.-M., *Mission 2000 en France*, Ministère de l'emploi et de la solidarité, *Fraternité 2000: côte à côte, solidaires. Mission 2000 en France*, Paris 2000.
Auba J.: *Influence du système français dans le monde* [w:] M. Debesse, G. Mialaret (red.): *Traité des sciences pédagogiques*, Paris 1972, t. 3.
Audigier F.: *Concepts de base et compétences clés pour l'éducation à la citoyenneté démocratique*, Strasbourg 2000.
Audigier F.: *Enseigner la société, transmettre des valeurs. L'initiation juridique dans l'éducation civique*, Strasbourg 1996.
Audigier F., Lagelée G.: *Les droits de l'homme. Dossier réalisé dans le cadre du projet „Un enseignement secondaire pour l'Europe” (1991–1996)*, Strasbourg 2000.
Auduc J.-L., Bayard-Pierlot J.: *Le système éducatif français*, Champigny sur Marne 2001.
Auernheimer G.: *Edukacja międzykulturowa w roli wychowania politycznego* [w:] T. Pilch (red.): *O potrzebie dialogu kultur i ludzi*, Warszawa 2000.
Augé M.: *Le sens des autres. Actualité de l'anthropologie*, Paris 1994.
Avanzini G.: *Diversité culturelle et universalité des valeurs* [w:] L. Marmoz, M. Derrij (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, Paris 2001.

- Bachmann C.: *Jeunes et banlieues* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1994.
- Badie B., Wihtol de Wenden C. (red.): *Le défi migratoire*, Paris 1994.
- Bainville J.: *Histoire de France*, Paris 1961.
- Banks J. A. (red.): *Handbook of Research on Multicultural Education*, New York 1995.
- Banks J. A.: *Teaching Strategies for Ethnic Studies*, Boston 1997.
- Banks J. A., McGee Banks A. (red.): *Multicultural Education: Issues and Perspectives*, Boston 1993.
- Barella C.: *Les collectifs de lutte contre le racisme, la xénophobie et les expulsions. Les a priori ne conduisent qu'à l'injustice et à l'exclusion* [w:] J. C. Boual (red.): *Vers une société civile européenne?*, Paris 1999.
- Bastide H.: *Les Enfants d'immigrés et l'enseignement français*, Paris 1982.
- Belaza M. L.: *La discrimination à l'encontre des femmes handicapées*, Strasbourg 2003.
- Benattig R.: *Insertion des immigrés et cohabitation interculturelle. Recueil et évaluation d'expériences*, Paris 1986.
- Benedyktowicz Z.: *Portrety „obcego”*, Kraków 2000.
- Bernard H.: *Terre commune. Histoire des Pays de Benelux. Microcosme de l'Europe*, Bruxelles 1961.
- Berque J.: *De nouveaux minoritaires dans la cité européenne (rapport de la Conférence pluridisciplinaire sur les aspects éducatifs et culturels des relations intercommunautaires)*, Strasbourg, 1989.
- Birzea C.: *Droits de l'homme et minorités dans les nouvelles démocraties européennes: les aspects éducatifs et culturels*, Strasbourg 1996.
- Bonnafous S.: *L'immigration prise aux mots*, Paris 1991.
- Borysewicz H. (red.): *Ojcowie współczesnej Europy*, Warszawa 1993.
- Boual J. C.: *Une société civile européenne est possible* [w:] J. C. Boual (red.): *Vers une société civile européenne?*, Paris 1999.
- Boucher M.: *Lutte contre les discriminations ethniques et injonction de citoyenneté* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Bouchet B.: *Laïcité & enseignement*, Paris 1996.
- Bourke V. J.: *Historia etyki*, Toruń 1994.
- Bourquin J.-F.: *Violence, conflit et dialogue interculturel*, Strasbourg 2003.
- Brehier H.: *L'acquisition de la nationalité française, facteur d'intégration dans la communauté nationale?* [w:] B. Lorreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Brier B. (red.): *Jeunes mais citoyens. Quelle éducation pour quelle citoyenneté?*, Paris 1994.
- Briggs A., Clavin P.: *Europa dwóch stuleci 1789–1989*, Wrocław 2000.
- Bruggink A.: *Le jumelage: un concept simple mais efficace*, „Le Magazine de l'Éducation et de la Culture en Europe”, nr 20/2003.
- Burban L.: *Le Conseil de l'Europe*, Paris 1996.
- Burban L.: *Le Parlement européen*, Paris 1998.
- Buzelay A.: *Intégration et Désintégration européennes*, Paris 1996.

- Calvès G.: *Fin d'une hypocrisie? Quelques remarques sur la discrimination positive „à la française”* [w:] M. Wieviorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Camilleri C.: *Principes d'une pédagogie interculturelle* [w:] J. Demorgon, E. M. Lipiansky (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Paris 1999.
- CDCC: *Les enjeux culturels pour les régions d'Europe. Culture et régions – Projet N° 10*, Strasbourg 1993.
- CDCC: *Manuel de l'Année européenne des langues 2001 – Projet Langues Vivantes „Politiques linguistiques pour une Europe multilingue et multiculturelle”*, Strasbourg 2000.
- Chartier R., Compère M.-M., Julia D.: *L'éducation en France du XVI-e au XVIII-e siècle*, Paris 1976.
- Chauveau G.: *Comment réussir en ZEP*, Paris 2002.
- Clanet C. (red.): *L'interculturel en éducation et sciences humaines*, Toulouse 1985, t. 1–2.
- Co myślą o sobie Europejczycy. W świetle badań opinii publicznej*, Warszawa 2000.
- Cohen-Emerique M.: *Choc culturel et relations interculturelles dans la pratique des travailleurs sociaux. Formation par la méthode des incidents critiques*, „Cahiers de sociologie économique et culturelle”, nr 2/1984.
- Colin L., Müller B. (red.): *La pédagogie des rencontres interculturelles*, Paris 1996.
- Comité européen sur la Population: *Evolution démographique récente en Europe 2003*, Strasbourg 2004.
- Commission européenne: *D'avantage d'unité et de diversité. L'élargissement historique de l'Union européenne*, Luxembourg 2003.
- Commission européenne: *L'Union européenne en lettres et en chiffres*, Luxembourg 2004.
- Commission européenne: *L'évolution future des programmes d'éducation, de formation et de jeunesse de l'Union européenne après 2006. Document de consultation publique*, Bruxelles 2002.
- Coombs P. H.: *La crise mondiale de l'éducation. Analyse de systèmes*, Paris 1968.
- Costa-Lascoux J.: *L'immigration au gré des politiques* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1994.
- Crowley J.: *Le rôle de la Commission for Racial Equality dans la représentation politique des minorités ethniques britanniques* [w:] C. Camilleri (red.): *Différence et cultures en Europe*, Strasbourg 1995.
- Cuché F. X.: *La revendication interculturelle. Colloque CLAP: Vers une société interculturelle*, Paris 1983.
- Dąbrowski M.: *Swoj/obcy/inny. Z problemów interferencji i komunikacji międzykulturowej*, Izabelin 2001.
- Dadsi D.: *Particularismes et universalisme: la problématique des identités*, Strasbourg 1995.
- Delors J.: *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998.
- Delors J. (red.): *L'éducation pour le XXIe siècle. Questions et perspectives*, Paris 1998.
- Demorgon J.: *Complexité des cultures et de l'interculturel*, Paris 2000.
- Deniau X.: *La Francophonie*, Paris 1998.
- Denoux P.: *La recherche interculturelle en France* [w:] M. Abdallah-Pretceille, A. Thomas (red.): *Relations et apprentissages interculturels*, Paris 1995.
- Diamantopoulou A. (red.): *The Fight against Anti-Semitism and Islamophobia. Bringing Communities Together*, Brussels – Vienna 2003.
- Dibie P., Wulf C. (red.): *Ethnosociologie des échanges interculturelles*, Paris 1998.

- Dinello R., Perret-Clermont A.-N.: *Psycho-pédagogie interculturelle*, Fribourg 1987.
- Dittmar R.: *Sport et prévention dans le contexte européen*, „Texte de travail de l'OFAJ”, 2001; www.ofaj.org (24.04.2004).
- Dressler-Holohan W.: *Vers une société pluriculturelle en France? Contribution des mouvements régionalistes à la problématique générale d'une France pluriculturelle: réflexions à partir de l'exemple corse* [w:] B. Lamy, M. J. Parizet (red.): *L'immigration en France et le modèle pluriculturel*, Paris 1990.
- Dubet F.: *Les „différences” à l'école: entre l'égalité et la performance* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Dumrese H.-J.: *La politique de la Commission des Communautés européennes en matière d'éducation interculturelle* [w:] A. Collot, G. Didier, B. Loueslati (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes d'éducation européens*, Nancy 1993.
- Durand J.-C., Tunidis-Durand B.: *Quelle formation pour les enseignants?*, „Cahiers de CERESI”, nr 2–3/1989.
- Dzień Integracji – Tacy Sami. Program Młodzież*, Warszawa 2003.
- Enquête sur l'emploi de janvier 1999*, „Insee première”, nr 658/1999.
- Eriksen Terzian A.: *Vidéo et pédagogie interculturelle*, Paris 1998.
- europa.eu.int/comm/culture (24.04.2004).
- Eurostat, Communautés européennes: *Statistiques sociales européennes – démographie édition 2003*, Luxembourg 2004.
- EURYDICE: *Dekada reform w kształceniu obywatelskim w Unii Europejskiej (1984–1994)*, Warszawa 1999.
- „Euskadi Information. Le dynamisme des mouvements populaires basques”, nr 3/1991.
- Feldblum M.: *Paradoxes of Ethnic Politics: the Case of Franco-Maghrebins in France*, „Ethnic and Racial Studies”, nr 16/1993.
- Fitouri Ch.: *Biculturalisme, bilinguisme et éducation*, Neufchatel 1983.
- Folger J. P., Scott Poole M., Stutman R. K.: *Konflikt i interakcja* [w:] J. Stewart (red.): *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*, Warszawa 2003.
- Fontaine P.: *Nowa idea dla Europy. Deklaracja Schumana – 1950–2000*, Warszawa b.r.
- Foucher M. (red.): *Fragments d'Europe. Atlas de l'Europe médiane et orientale*, Paris 1993.
- Foucher M.: *Les Minorités en Europe centrale et orientale*, Strasbourg 1994.
- Franzini A., Grisoni J. M., Mezzadri M. A.: *Corses de l'extérieur, des chiffres et des lettres. Résultats de l'enquête du Forum Paris-Corse*, Paris 1991.
- Furet F., Ozouf J.: *Lire et écrire. L'alphabétisation en France de Calvin à Jules Ferry*, Paris 1977, t. 2.
- Galbaud D., Cédelle L., Perucca B., Baumard M., Gazel G., Bonrepaux Ch., Langellier J.-P.: *ZEP, la dérive (dossier)*, „Le Monde de l'éducation”, nr 313/2003.
- Gelpi E.: *Świadomość ziemska. Badania i kształcenie*, Kraków 1996.
- Gibert S.: *La scolarisation des élèves étrangers. Eléments de synthèse statistiques* [w:] B. Loreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Girard R.: *Kozioł ofiarny*, Łódź 1991.
- glee oulu.fi (24.04.2004).
- Gorman M. (red.): *Tous différents – tous égaux. Une somme d'expériences*, Strasbourg 1997.
- Gronowska B., Jasudowicz T., Mik C.: *Prawa człowieka. Dokumenty międzynarodowe*, Toruń 1993.

- Groote J. de: *Le lobby européen des femmes dans le dialogue civil* [w:] J. C. Boual (red.): *Vers une société civile européenne?*, Paris 1999.
- Guirardon V.: *Multiculturalisme et droit étrangers dans l'Union européenne* [w:] R. Kastoryano (red.): *Quelle identité pour l'Europe?*, Paris 1998.
- Gumuła T., Krasuski J., Majewski S. (red.): *Organizacja i funkcjonowanie współczesnych systemów edukacyjnych*, cz. I: *Współpraca międzynarodowa w dziedzinie oświaty. Antologia dokumentów i materiałów*, Kielce 1994.
- Hagege C.: *Le souffle de la langue. Voies et destins des parlers d'Europe*, Paris 1992.
- Hamoumou M.: *Les barkis: une double occultation* [w:] G. Ferréol (red.): *Intégration & exclusion dans la société française contemporaine*, Lille 1992.
- Havel V.: *Toward a Civil Society. Selected Speeches and Writings 1990–1994*, Praga 1994.
- Hejnicka-Bezwińska T.: *Pedagogika pozytywistyczna* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika – podręcznik akademicki*, Warszawa 2003, t. 1.
- Henriot-Van Zanten A.: *L'École et l'espace local*, Lyon 1990.
- Henry-Lorcerie F.: *L'intégration scolaire des jeunes d'origine immigrée en France* [w:] B. Loreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Hermet G.: *Multiculturalisme et démocratie en Europe* [w:] R. Kastoryano (red.): *Quelle identité pour l'Europe?*, Paris 1998.
- ILEI – UEA: *Un projet d'éducation interculturelle (Projet Interkulturo)*, Roma 1999; www.interkulturo.net (24.04.2004).
- Kachoukh F.: *Les conditions d'une lutte efficace contre les discriminations* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Karolczak-Biernacka B.: *Postawy młodzieży wobec mniejszości* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Knight J., Smith R., Sachs J.: *Dekonstrukcja hegemonii. Polityka wielokulturowości i populistyczna reakcja* [w:] S. J. Ball: *Foucault i edukacja. Dyscypliny i wiedza*, Kraków 1994.
- Kociszewski A., Omelaniuk A., Pilarczyk W. (red.): *Szkola a regionalizm*, Ciechanów 1996.
- Kollwelter S.: *L'école bilingue conçue pour des Luxembourgeois face à 40% d'étrangers* [w:] A. Collot, G. Didier, B. Loueslati (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, Nancy 1993.
- Komisja Europejska: *Wspólnota kultur*, Warszawa 2001.
- Kossak-Główczewski K.: *Edukacja regionalna. W poszukiwaniu źródeł realizacji na przykładzie pedagogiki C. Freineta – zarys koncepcji* [w:] B. Śliwerski (red.): *Pedagogika alternatywna. Dylematy teorii*, Łódź – Kraków 1995.
- Kossak-Główczewski K.: *Kaszubi o własnym języku w szkole. Interpretacja wyników badań w świetle koncepcji reprodukcji P. Bourdieu* [w:] E. Rodziewicz, M. Szczepka-Pustkowska (red.): *Od pedagogiki ku pedagogii*, Toruń 1993.
- Krüger-Potratz M.: *L'éducation interculturelle. Une vue critique sur la problématique allemande* [w:] M. Abdallah-Preteuille, A. Thomas (red.): *Relations et apprentissages interculturelles*, Paris 1995.
- Kwaśniewski K.: *Euroregiony i regiony Polski zachodniej a regionalizmy* [w:] S. Bednarek, S. Słowik, J. Wojtaś, A. Kociszewski, A. J. Omelaniuk (red.): *Regionalizm polski u progu XXI wieku*, Wrocław 1994.
- La charte européenne des langues régionales et minoritaires et la France. Quelle(s) langue(s) pour la République?*, Strasbourg 2003.

- Ladmiral J. R., Lipiansky E. M.: *La communication interculturelle*, Paris 1989.
- Lambsdorff Graf O.: *Przemoc, wysiedlenia i instytucja azylu w Europie* [w:] J. Crisp (red.): *Uchodźcy świata 1997–1998. Wyzwania humanitarne*, Warszawa 1998.
- Le Conseil de l'Europe proclame le 26 Septembre Journée annuelle européenne des langues*, „Conseil de l'Europe: Bulletin Education”, nr 13–14/2002.
- Le Cour Grandmaison O., Wihtol de Wenden C. (red.): *Les étrangers dans la cité. Expériences européennes*, Paris 1993.
- Le parcours professionnels des immigrés en France: une analyse longitudinale*, „Economie et statistique”, nr 299/1996.
- Le Péchoux M. R. (red.): *ONG, témoins de la diversité culturelle: du concept à la mise en oeuvre. Commission programmatique mixte ONG-UNESCO „Dialogue entre les cultures pour la paix”*, Paris 2003.
- Le plan Langevin-Wallon de réforme de l'enseignement*, Paris 1964.
- Lê Thành Khoi: *Education et civilisation. Sociétés d'hier*, Paris 1995.
- Lebon A.: *Regards sur l'immigration et présence étrangère en France 1989/1990*, Paris 1991.
- Léger J.-M.: *La Francophonie: grand dessein, grande ambiguïté*, Paris 1987.
- Lelièvre C.: *Histoire des institutions scolaires (1789–1989)*, Paris 1990.
- Llaumett M.: *Les Jeunes d'origine étrangère. De la marginalisation à la participation*, Paris 1984.
- Lorenz W.: *European Dimensions in the Social Professions: the Centrality of an Inter-Cultural / Antiracist Perspective* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Lorreyte B.: *Insertion des immigrés et cohabitation interculturelle. Recueil et évaluation d'expériences*, Paris 1986.
- Lüdemann O.: *Comment la dimension interculturelle a-t-elle été prise en compte jusqu'ici dans les initiatives et dans les programmes européens?* [w:] J. Demorgon, O. Lüdemann (red.): *Pour le développement d'une compétence interculturelle en Europe. Quelles formations? Quelles sanctions qualifiantes? Première mise en perspective*, „Texte de travail de l'OFAJ”, nr 13; www.ofaj.org (24.04.2004).
- Łopatka A.: *Międzynarodowe prawo praw człowieka*, Warszawa 1998.
- Łukaszewski J.: *Cel: Europa. Dziewięć esejów o budowniczych jedności europejskiej*, Warszawa 2002.
- Malewska H. (red.): *Crise d'identité et déviance chez les jeunes immigrés*, Paris 1982.
- Malewska H., Cachon C.: *Le travail social et les enfants de migrants. Racisme et identité, recherche-action*, Paris 1988.
- Malone S.: *Edukacja międzykulturowa: z doświadczeń Wielkiej Brytanii* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Białystok 1995.
- Manço A.: *La scolarisation des jeunes d'origine étrangère en Belgique francophone* [w:] A. Collot, G. Didier, B. Loueslati (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, Nancy 1993.
- Marie C.-V.: *Prévenir l'immigration irrégulière: entre impératifs économiques, risques politiques et droits des personnes*, Strasbourg 2004.
- Martuccelli D.: *Les contradictions politiques du multiculturalisme* [w:] M. Wiewiorka (red.): *Une société fragmentée? Le multiculturalisme en débat*, Paris 1997.
- Masclet J.-C.: *L'union politique de l'Europe*, Paris 1996.

- Mauviel M.: *La communication interculturelle – constitution d'une nouvelle discipline. Colloque UNESCO*, „Phénomènes d'acculturation et de déculturation dans le monde contemporain”, nr 2/1980.
- Mauviel M.: *Vers une solution éducative à l'ethnocentrisme, la communication interculturelle*, „Recherche, Pédagogie, Culture”, nr 1/1980.
- McLaren P.: *Critical Pedagogy, Multiculturalism and the Politics of Risk and Resistance. A Reponse to Kelly and Portelli*, „Journal of Education”, nr 3/1991.
- Mendras H.: *La force des traditions* [w:] D. Schnapper, H. Mendras (red.): *Six manières d'être européen*, Paris 1990.
- Merkens H.: *Quelles visées pour la pédagogie interculturelle?* [w:] J. Demorgon, E. M. Lippiansky (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Paris 1999.
- Michalewska M. T. (red.): *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999.
- Michaud G. (red.): *Identités collectives et relations interculturelles*, Bruxelles 1978.
- Miguellez R.: *La comparaison interculturelle. Logique et méthodologie d'un usage empiriste de la comparaison*, Montreal 1977.
- Mik C.: *Koncepcja normatywna europejskiego prawa praw człowieka*, Toruń 1994.
- Moatassime A.: *Islam et interculturelité* [w:] J. Retschitzky, M. Bossel-Lagos, P. Dasen (red.): *La recherche interculturelle*, Paris 1989, t. 1.
- Moisan C., Simon J.: *Les Déterminants de la réussite scolaire en zone d'éducation prioritaire*, Paris 1997.
- Moreau-Defarges P.: *La communauté internationale*, Paris 1998.
- Morin E., Kern A. B.: *Ziemia – ojczyzna*, Warszawa 1998.
- myeurope.eun.org/eun.org2/eun/fr/index_myeurope.cfm (24.04.2004).
- Nasraoui M.: *La Santé mentale en Tunisie*, „Jeune Afrique”, nr 809/1976.
- Nicolet C.: *L'Idée républicaine en France*, Paris 1982.
- Niedzielski C. (red.): *Regionalizm polski (przeszłość i teraźniejszość)*, Ciechanów 1990.
- Niel F.: *Albigens i katarzy*, Warszawa 1995.
- Nikitorowicz J.: *Pogranicze szansą kształtowania tolerancji jako wyzwanie dla edukacji* [w:] J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań, stereotypów*, Białystok 1995.
- Nikitorowicz J.: *Tolerancja. Idea i cel edukacji międzykulturowej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 6/1995.
- Nique Ch.: *Comment l'école devint une affaire d'Etat (1815–1840)*, Paris 1990.
- Nowacki T.: *Patriotyzm wobec jednoczącej się Europy* [w:] E. Podoska-Filipowicz, H. Błażejowski, R. Gerlach (red.): *Transformacja w edukacji – konieczność, możliwości, realia i nadzieje*, Bydgoszcz 1995.
- OCDE: *Connaissances et compétences: des atouts pour la vie. Premiers résultats du programme international de l'OCDE pour le suivi des acquis des élèves (PISA) 2000*, Paris 2001.
- Oriol M.: *Les cultures en mouvement. Dialectiques interculturelles et dialectiques intraculturelles. Propos épistémologiques à l'écoute des immigrés*, Nice 1978.
- OSCE – Le Secrétaire General: *Rapport annuel 2001 sur l'interaction entre organisations et institutions dans l'espace de l'OSCE*, Wien 2001.
- Ossowski S.: *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984.
- Ossowski S.: *Z zagadnień psychologii społecznej. Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny* [w:] S. Ossowski, *Dzieła*, Warszawa 1967, t. 3.
- Ouellet F.: *Essais sur le relativisme et la tolérance*, Québec 2000.

- Ozouf J., Ozouf M.: *La République des instituteurs*, Paris 1992.
- Ozouf M.: *L'école de la France. Essais sur la révolution, l'utopie et l'enseignement*, Paris 1984.
- Peretti A. de: *Pour une école plurielle*, Lausanne – Paris 1987.
- Petrella R.: *La renaissance des cultures régionales en Europe*, Paris 1978.
- Phillipson R., Skutnabb-Kangas T.: *Englishization as One Dimension of Globalisation* [w:] G. Mazzaferro (red.): *The English Language and Power*, Torino 2002.
- Picot G. G.: *Les archives audiovisuelles et l'immigration*, Paris 2001.
- Pierret R.: *Les Portugaises de France. De la communauté à l'intégration républicaine* [w:] M. Wiewiorka, J. Ohana (red.): *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Paris 2001.
- Podraza A.: *Stosunki polityczne i gospodarcze Wspólnoty Europejskiej z państwami Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 1996.
- Polak E.: *Integracja i dezintegracja jako współzależne procesy współczesnych przemian cywilizacyjnych*, Gdańsk 2001.
- Ponty J.: *Polonais méconnus, histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris 1988.
- Porcher L.: *Éducation des enfants de migrants: une pédagogie interculturelle sur le terrain*, Strasbourg 1979.
- Porcher L.: *L'éducation des travailleurs migrants en Europe. L'interculturalisme et la formation des enseignants*, Strasbourg 1981.
- Poulain J.: *L'identité philosophique européenne* [w:] M. Abdallah-Pretceille, A. Thomas (red.): *Relations et apprentissages interculturelles*, Paris 1995.
- Preiswerk R.: *Le savoir et le faire. Relations interculturelles et développement*, Paris 1975.
- Prost A.: *L'enseignement s'est-il démocratisé?*, Paris 1986.
- Purkiss B.: *From Equality to Equality in Deed: Institutional Features* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.
- Rabain J.: *L'enfant du lignage. Du sevrage à la classe d'âge chez Wolof du Sénégal*, Paris 1979.
- Rabczuk W.: *Mniejszości narodowe i etniczne a problem standardów edukacyjnych w Unii Europejskiej* [w:] Z. Jasiński, T. Lewowicki (red.): *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, Opole 2001.
- Rabczuk W.: *O potrzebie rewaloryzacji języków mniej rozpowszechnionych* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.): *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Rabczuk W.: *Procesy migracyjne w Europie Zachodniej*, „Nowa Szkoła”, nr 7/1992.
- Rabczuk W.: *Przykłady polityk edukacyjnych służących środowiskom zmarginalizowanym i etniczno-rasowym* [w:] T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, T. Pilch, S. Tomiuk (red.): *Edukacja wobec ładu globalnego*, Warszawa 2002.
- Rada Europy: *Rada Europy – działania i efekty*, Warszawa 1999.
- Regnault E.: *Projet de formation interculturelle des travailleurs sociaux*, „Cahiers du CERESI”, nr 2–3/1989.
- Reveyrand-Coulon O. (red.): *Immigration et maternité*, Toulouse 1993.
- Rey M.: *Between Memory and History. A Word about Intercultural Education*, „European Journal of Intercultural Studies”, nr 1/1996.
- Rey M.: *D'une logique mono à une logique de l'inter. Pistes pour une éducation interculturelle et solidaire*, Genève 1996.

- Rey M.: *Former les enseignants à l'éducation interculturelle?*, Strasbourg 1983.
- Rey M.: *Recueils d'informations sur les opérations d'éducation interculturelle en Europe*, Strasbourg 1983.
- Rey M. (red.): *Une pédagogie interculturelle*, Berne 1984.
- Ritchie J., Jimeno Sanz F.: *La dimension européenne dans les échanges régionaux. L'expérience de l'Avon et de la région Cantabrique*, Strasbourg 1996.
- Roman J.: *Pour un multiculturalisme tempéré*, „Hommes et migrations”, nr 1197/1996.
- Roy J.-L.: *La Francophonie, l'émergence d'une alliance*, Montréal 1989.
- Ryba R.: *Toward a European Dimension in Education: Intention and Reality in European Community Policy and Practice*, „Comparative Education Review”, nr 36/1992.
- Sachs K., Notat N., Danon D., Bontempi R., Calame P.: *Société civile et nouvelles responsabilités sociales sur des bases éthiques*, Strasbourg 2003.
- Sadowski A.: *Harmonia i konflikty na pograniczach* [w:] K. Krzysztofek, A. Sadowski (red.): *Pogranicza etniczne w Europie. Harmonia i konflikty*, Białystok 2001.
- Sagan I.: *Ludzie i ich miejsca w geografii postmodernistycznej* [w:] T. Szkudlarek (red.): *Różnica, tożsamość, edukacja. Szkice z pogranicza*, Kraków 1995.
- Sayad A.: *Les Usages sociaux de la culture des immigrés*, Paris 1978.
- Schain M.: *Ordinary Politics: Immigrants, Direct Action and the Political Process in France*, „French Politics and Society”, nr 2–3/1994.
- Schnapper D.: *La Communauté de citoyens*, Paris 1994.
- Segalen V.: *Essai sur l'exotisme. Une esthétique du divers*, Paris 1978.
- Seymour M. (red.): *Nationalité, citoyenneté et solidarité*, Montréal 1999.
- Sherif M.: *Des tensions intergroupes aux conflits internationaux*, Paris 1971.
- Sielatycki M.: *Edukacja europejska w Polsce* [w:] T. Pilch (red.): *O potrzebie dialogu kultur i ludzi*, Warszawa 2000.
- Skorowski H.: *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*, Warszawa 1990.
- Skutnabb-Kangas T.: *Linguistic and Biological Diversity, the „Free Market” of the Planet. Do Linguistic Human Rights in Education Have any Power?*, „Annales – Annals from Istran and Mediterranean Studies”, nr 19/1999.
- Skutnabb-Kangas T.: *The Globalisation of (E)educational Language Rights*, „International Review of Education”, nr 47/2001.
- Skutnabb-Kangas T., Cummins J. (red.): *Minority Education. From Shame to Struggle*, Clevedon 1988.
- Skutnabb-Kangas T., Phillipson R.: *Educational Strategies in Multilingual Contexts*, Roskilde 1985.
- Sleeter C., Grant C. A.: *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches to Race, Class, and Gender*, New York 1988.
- Sleeter C., McLaren P.: *Multicultural Education, Critical Pedagogy and the Politics of Difference*, b.m. 1995.
- Śliwerski B.: *Istota i przedmiot badań teorii wychowania* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika – podręcznik akademicki*, Warszawa 2003, t. 2.
- Śliwerski B.: *Pedagogika międzykulturowa w Niemczech* [w:] T. Szkudlarek (red.): *Różnica, tożsamość, edukacja. Szkice z pogranicza*, Kraków 1995.
- Sole C.: *La integration socio-cultural des los immigrantes en Catalonia*, Madrid 1981.
- Sow I.: *Dimension éthico-religieuse et insertion sociale des immigrés* [w:] ARIC: *Socialisations et cultures. Actes du premier colloque de l'ARIC „Socialisations”*, Toulouse 1989.

- Stefanowicz J.: *Polityka europejska V Republiki*, Warszawa 1994.
- Stoetzel J.: *Les Valeurs du temps présent: une enquête européenne*, Paris 1983.
- Symonides J.: *Sport in the Service of Human Rights (Le sport au service des droits de l'homme). Conférence mondiale sur l'Education et le Sport pour une culture de la paix*, Paris 1999. syy.oulu.fi/~tkuusiva/newlook/project.html (24.04.2004).
- Szostkiewicz A.: *Nowa staromowa. McEnglish, język globalnej wioski*, „Polityka”, nr 30/2002.
- Szymański M.S.: *Od pedagogiki dla cudzoziemców do pedagogiki międzykulturowej w Republice Federalnej Niemiec – czyli modernizm i postmodernizm*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 4/1993.
- Tabi-Manga J.: *Francophonie et co-développement*, Paris 1989.
- Tapia S. de: *Les nouvelles configurations de la migration irrégulière en Europe*, Strasbourg 2004.
- Taylor C.: *Multiculturalisme. Différence et démocratie*, Paris 1992.
- Teitgen-Colly C.: *Textes du droit des étrangers*, Paris 1999.
- Tétu M.: *Qu'est-ce que la francophonie?*, Paris 1997.
- Tincq H.: *L'islam de France sur la voie de l'émancipation*, „Le Monde”, 13–14.02.1994.
- Tincq H.: *Séminaire pour imams*, „Le Monde”, 3–4.10.1993.
- UNESCO: *Pratique de la Citoyenneté. Vers une conception plus large de l'éducation civique: matériels éducatifs de base sur la paix, les droits de l'Homme, la démocratie et la tolérance*, Paris 1999.
- UNESCO: *Rapport mondial sur l'éducation. Le droit à l'éducation: vers l'éducation pour tous, tout au long de la vie*, Paris 2000.
- UNESCO: *Recommandation sur l'éducation pour la compréhension, la coopération et la paix internationales et l'éducation relative aux droits de l'homme et aux libertés fondamentales*, Paris 1974.
- Unité de Coordination de L'Europe à l'Ecole: *L'Europe à l'Ecole. Vers une éducation européenne à la citoyenneté*, Bonn 2003. users.skynet.be/vervierslangues (24.04.2004).
- Van Ackere P.: *L'Union de l'Europe occidentale*, Paris 1995.
- Varro G.: *Liberté, égalité, mixité... conjugales*, Paris 1998.
- Vasquez A.: *Le temps social: enfants étrangers à l'école française*, „Enfance”, nr 3/1980.
- Vasquez A.: *Temps social – temps culturel*, „Enfance”, nr 5/1982.
- Verlot M.: *La scolarisation des enfants de migrants et la politique d'enseignement dans la Communauté flamande de Belgique* [w:] A. Collot, G. Didier, B. Loueslati (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, Nancy 1993.
- Vief-Schmidt G., Gröber M., Stöcklin D., Winter W.: *La dimension européenne par le partenariat interrégional. L'expérience du Bade-Wurtemberg*, Strasbourg 1997.
- Vinsonneau G.: *Procédés identitaires chez les jeunes maghrébins en France* [w:] A. Collot, G. Didier, B. Loueslati (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, Nancy 1993. vsf.amarc.org (24.04.2004).
- Weil P.: *L'art de vivre en paix. Manuel d'éducation pour une culture de la paix*, Paris 2001.
- Wihtol de Wenden C.: *Faut-il ouvrir les frontières?*, Paris 1999.
- Wihtol de Wenden C.: *L'immigration en Europe*, Paris 1999.
- Wihtol de Wenden C.: *La citoyenneté européenne*, Paris 1997.

- Wihtol de Wenden C.: *Nationalité, statut juridique et processus d'intégration* [w:] B. Loreyte (red.): *Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration*, Paris 1993.
- Wihtol de Wenden C., Tinguy A. de (red.): *L'Europe et toutes ses migrations*, Bruxelles 1995.
- Wojakowski D.: *Wielokulturowość jako wartościowanie i wartość społeczna* [w:] T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.): *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Worms J.-P.: *Modèle républicaine et protection des minorités nationales*, „Hommes et migrations”, nr 1197/1996.
- www.adri.fr (24.04.2004).
- www.aede-france.org (24.04.2004).
- www.are-regions-europe.org (24.04.2004).
- www.aserep.com (24.04.2004).
- www.c3.hu/collection/homeless/store/bge.html (24.04.2004).
- www.ccpa.dk (24.04.2004).
- www.cemea.asso.fr (24.04.2004).
- www.cinemamed.org (24.04.2004).
- www.ecri.coe.fr (24.04.2004).
- www.eurocult.org (24.04.2004).
- www.europa.eu.int/comm/public_opinion (24.04.2004).
- www.europarl.eu.int/opengov/default_fr.htm (24.04.2004).
- www.europe-at-school.org (24.04.2004).
- www.euv-frankfurt-o.de (24.04.2004).
- www.eycb.coe.int (24.04.2004).
- www.eyes-2004.info (24.04.2004).
- www.farenet.org (24.04.2004).
- www.feantsa.org/news/flash (24.04.2004).
- www.frequenceslibr.claranet.fr/pages/racism/pages/sommaire.html (24.04.2004).
- www.grzybowski.ukw.edu.pl (24.04.2004).
- www.institut-epice.org (24.04.2004).
- www.interkulturo.net (24.04.2004).
- www.internacialingvo.org (24.04.2004).
- www.lafriche.org/grenouille (24.04.2004).
- www.mdsm.pl (24.04.2004).
- www.mdsm.pl/mdsmnew/inne/pol-lit-niem-2003/Intro.htm (24.04.2004).
- www.nigdywiecej1.px.pl (24.04.2004).
- www.ofaj.org (24.04.2004).
- www.plurielfm.org (24.04.2004).
- www.revues-plurielles.org (24.04.2004).
- www.schoolwithoutracism-europe.org (24.04.2004).
- www.tele-tandem.org (24.04.2004).
- Zehraoui A.: *Entre intégration et discriminations: les enjeux de la citoyenneté* [w:] M. Boucher (red.): *De l'égalité formelle à l'égalité réelle. La question de l'ethnicité dans les sociétés européennes*, Paris 2001.

Aneks

Załącznik 1

Wybór źródeł zwartych poświęconych problematyce edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego oraz europejskiemu wymiarowi edukacji, wydanych w Europie w latach 1979–2008⁷⁷³.

- Abdallah-Preteuille M.: *Des enfants non-francophones à l'école: quel apprentissage? Quel français?*, Armand Colin, Paris 1982.
- Abdallah-Preteuille M.: *Former et éduquer en contexte hétérogène. Pour un humanisme du divers*, Anthropos, Paris 2003.
- Abdallah-Preteuille M.: *La pédagogie interculturelle*, INRP, Paris 1986.
- Abdallah-Preteuille M.: *L'école face au défi pluraliste. Choc des Cultures*, L'Harmattan, Paris 1989.
- Abdallah-Preteuille M.: *L'éducation interculturelle*, PUF, Paris 1999.
- Abdallah-Preteuille M.: *L'interculturel au niveau de l'école: finalités et lignes directrices*, UNESCO, Paris 1981.
- Abdallah-Preteuille M.: *Les politiques multiculturelles et leur conséquences sur la formation des enseignants*, OCDE – CERI, Paris 1988.
- Abdallah-Preteuille M.: *Quelle école pour quelle intégration?*, CNDP – Hachette, Paris 1992.
- Abdallah-Preteuille M.: *Vers une pédagogie interculturelle*, Anthropos, Paris 1996.
- Abdallah-Preteuille M., Porcher L.: *Éducation et communication interculturelle*, PUF, Paris 1996.
- Abdallah-Preteuille M., Porcher L.: *Ethique de la diversité et éducation*, PUF, Paris 1998.
- Abdallah-Preteuille M., Thomas A. (red.): *Relations et apprentissages interculturels*, Armand Colin, Paris 1995.
- Actas del X Congreso Nacional de Pedagogía: *Educación Intercultural en la Perspectiva de la Europa Unida*, Sociedad Española de Pedagogía, Salamanca 1992.
- Adams B., Adams G. (red.): *Teaching for Diversity and Social Justice*, Routledge, London 1997.
- Alexander N., Busch B.: *Alphabétisation et diversité linguistique dans une perspective globale – Echange interculturel avec des pays africains*, Strasbourg 2008.
- Allemann-Ghionda C. (red.): *Éducation en contexte plurilingue et pluriculturel*, Peter Lang, Bern 1994.
- Allemann-Ghionda C.: *Éducation et diversité socio-culturelle*, L'Harmattan, Paris 1999.

⁷⁷³ Ujęto źródła najczęściej cytowane w pracach naukowych i popularnonaukowych.

- Allemann-Ghionda C. (red.): *Multiculture et éducation en Europe / Multikultur und Bildung in Europa*, Peter Lang, Bern 1994.
- Allemann-Ghionda C.: *Schule, Bildung und Pluralität. Sechs Fallstudien im europäischen Vergleich*, Peter Lang, Bern 1999.
- Allemann-Ghionda C., Goumoëns C.; Perregaux C.: *Formation des enseignants et pluralité linguistique et culturelle. Projet No 4033-42913 dans le cadre du Programme national de recherche 33 „L'efficacité de nos systèmes de formation”. Rapport final*, b.w., Berne – Genève 1998.
- Allemann-Ghionda C., Perregaux C., Goumoëns C.: *Pluralité linguistique et culturelle dans la formation des enseignants*, Éditions Universitaires, Fribourg 1999.
- Amatucci L.: *Scuola nella società multi-etnica: lineamenti di pedagogia interculturale*, La scuola, Brescia 1994.
- Angst D., Farrar M., Mouna A. (red.): *Domino. Un Manuel sur l'Emploi de l'éducation par Groupes de Pairs en tant que Moyen de Lutte contre le Racisme, La Xenofobie, l'Antisemitisme et l'Intolérance / Domino. A Manual to Use Peer Group Education as a Means to Fight Racism, Xenophobia, Anti-semitism and Intolerance*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1995.
- Antonouris G.: *The European Dimension in Teacher Training, Activity Book 1: An Introductory Course on Intercultural Cross-curricular Themes: Intercultural Perspective*, Nottingham Polytechnic, Nottingham 1990.
- Antonouris G.: *The European Dimension in Teacher Training, Activity Book 2: An Introductory Course on Intercultural Cross-curricular Themes: National Curriculum, Environmental Issues*, Nottingham Polytechnic, Nottingham 1990.
- Antonouris G., Bonnier B., Keane M.: *The Training of School Directors for the European Dimension, t. 3: School Directors and the European Dimension. Towards a Training Programme*, University of Strathclyde, Glasgow 1995.
- Arnesen A.-N., Bîrzéa C., Dumont B., Essomba M. A., Furch E., Vallianatos A., Ferrer F.: *Politiques et pratiques de l'enseignement de la diversité socioculturelle – Rapport d'enquête*, Strasbourg 2008.
- Association européenne des Enseignants (AEDE), Groupe de Recherche européen sur la Formation aux Échanges Scolaires (GREFES): *La pédagogie des échanges: buts et moyens de la formation des enseignants. Se rencontrer pour se former. Se former à se rencontrer*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Association européenne des Enseignants (AEDE): *Organiser des échanges éducatifs*, Hachette, Paris 1993.
- Audigier F.: *Concepts de base et compétences clés pour l'éducation à la citoyenneté démocratique*, Conseil de l'Europe. Strasbourg 2000.
- Audigier F.: *Enseigner la société, transmettre des valeurs. L'initiation juridique dans l'éducation civique*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1996.
- Audigier F.: *Pratiquer la diversité culturelle dans l'éducation*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1997.
- Auernheimer G., Gstettner P. H.: *Pädagogik in multikulturellen Gesellschaften*, „Jahrbuch für Pädagogik”, 1996.
- Auernheimer G.: *Einführung in die interkulturelle Erziehung*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1995.
- Banks J. A., Lynch J.: *Multicultural Education in Western Society*, Holt, Rinehart & Winston, London 1986.

- Barthel S.: *La pédagogie de projet: approche pluridisciplinaire de la dimension européenne dans l'enseignement secondaire: 55ème séminaire du Conseil de l'Europe pour enseignants, Donaueschingen, Allemagne, 18-23 mai 1992: rapport*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1992.
- Barthélemy D., Ryba R., Birzea C., Leclercq J.-M.: *La dimension européenne dans l'enseignement secondaire*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1997.
- Bartz B.: *Idea wielokulturowego wychowania w nowoczesnych społeczeństwach*, Instytut Technologii Eksploatacji, Duisburg – Radom 1997.
- Baumgratz-Gangl G.: *Compétences transculturelle et échanges éducatifs*, Hachette, Paris 1993.
- Baur R. S., Meder G., Previšić V. (red.): *Interkulturelle Erziehung und Zweisprachigkeit*, Schneider Verlag, Hohengehren, Baltmannsweiler 1992.
- Been Zeev A.: *Poradnik ksenofoba – Izraelczycy*, Warszawa 2002.
- Beernaert Y., Rupert C. (red.): *La dimension européenne et l'éducation culturelle, actes, université d'été 1992 / The European Dimension and Cultural Education, Proceedings, Summer University 1992*, ATEE, Bruxelles 1993.
- Beernaert Y., Van Dijk H., Sander T.: *The European Dimension in Teacher Education*, ATEE, Bruxelles 1993.
- Belard M.: *Clubs européens*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Belkaïd M.: *La diversité culturelle dans raisons éducatives*, De Boeck, Bruxelles 2000, t. 1–2.
- Bell G. H.: *Developing a European Dimension in Primary Schools*, David Fulton Publishers, London 1991.
- Benattig R.: *Migrants en Europe: quel avenir éducatif et culturel?*, Conseil de l'Europe – L'Harmattan, Strasbourg – Paris 1987.
- Bentolila A. (red.): *L'école: diversités et coherence*, Nathan, Paris 1996.
- Berlin P.: *Poradnik ksenofoba – Szwedzi*, Warszawa 1997.
- Bernaus M., Andrade A. I., Kervran M., Murkowska A., Trujillo Saez F.: *La dimension plurilingue et pluriculturelle dans la formation des enseignants de langues – Kit de formation*, Strasbourg 2008.
- Berque J.: *De nouveaux minoritaires dans la cité européenne (rapport de la Conférence pluridisciplinaire sur les aspects éducatifs et culturels des relations intercommunautaires)*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1989.
- Bilton P.: *Poradnik ksenofoba – Szwajcarzy*, Warszawa 2001.
- Birzea C.: *Droits de l'homme et minorités dans les nouvelles démocraties européennes: les aspects éducatifs et culturels*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1996.
- Birzea C.: *Strategies pour une éducation civique dans une perspective interculturelle*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Blondel A., Briet G., Collès L., Destercke L., Sekhavat A.: *Que voulez-vous dire? Compétence culturelle et stratégies didactiques. Guide pédagogique*, Duculot, Bruxelles 1998.
- Boddenberg G., Schmid, J.: *Interkulturelle Pädagogik in der Lehrerbildung*, Erziehungsdirektion, Zürich 1993.
- Bolt R.: *Poradnik ksenofoba – Holendrzy*, Warszawa 2000.
- Boos-Nunning U., Hohmann M., Reich H., Wittek F.: *Towards Intercultural Education*, CILT, London 1986.
- Borelli M. (red.): *Interkulturelle Pädagogik. Positionen – Kontroversen – Perspektiven*, Pädagogischer Verlag Burgbücherei Schneider, Baltmannsweiler 1986.

- Boulot S., Boyzon-Fradet D.: *Les immigrés à l'école: une course d'obstacles*, L'Harmattan, Paris 1988.
- Brander P., Cardenas C., Vicente Abad J. de, Gomes R., Taylor M.: *Kit pédagogique – Idées, ressources, méthodes et activités pour l'éducation interculturelle informelle avec des adultes et des jeunes*, Strasbourg 2005.
- Brander P., Keen E. (red.): *Repères. Manuel pour la pratique de l'éducation aux droits de l'homme avec les jeunes*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2002.
- Bredella L., Delanoy W. (red.): *Interkultureller Fremdsprachenunterricht*, Gunter Narr, Tübingen 1999.
- Brislin R., Yoshida T.: *Improving Intercultural Interactions: Modules for Cross-Cultural Training Programs*, Sage Publications, London 1994.
- Brock C., Tulasiewicz W.: *Cultural Identity and Educational Policy*, Croom Helm, London 1985.
- Brock C., Tulasiewicz W.: *Education in a Single Europe. With a Foreword by Sir Edward Heath*, Routledge, London 1994.
- Busquets J.: *La dimensio Europea, Generalitat de Catalunya*, Departament de Ensenyament, Barcelona 1993.
- Buxarrais M. R., Carrillo I., Galcerán M. M., López S., Martín X., Martínez M., Payá M., Puig J., Trilla J., Vilar J.: *Ètica i escola. El tractament pedagògic de la diferència*, Edicions 62 – Rosa Sensat, Barcelona 1989.
- Byram M.: *Culture et éducation en langue étrangère*, Hatier – Didier, Paris 1992.
- Byram M.: *Education for European Citizenship. Special Issue*, Multilingual Matters, Clevedon 1996.
- Byram M. (red.): *Face to Face. Learning Language-and-Culture Through Visits and Exchanges*, CILT, London 1997.
- Byram M.: *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Multilingual Matters, Clevedon 1997.
- Byram M., Tost Planet M. (red.): *Identité sociale et dimension européenne: la compétence interculturelle par l'apprentissage des langues vivantes*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2000.
- Byram M., Zarate G.: *Young People Facing Difference / Les jeunes confrontés à la différence*, Council of Europe Publishing, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1996.
- Byram M., Zarate G., Neuner G.: *La compétence socioculturelle dans l'enseignement et l'apprentissage des langues vivantes*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1997.
- Cain A. (red.): *Stereotypes culturels et apprentissage des langues*, Commission française pour l'UNESCO, Paris 1995.
- Camilleri C.: *Anthropologie culturelle et éducation*, Delachaux & Niestle – UNESCO, Lausanne – Paris 1985.
- Carbonell Paris F.: *Immigración: diversidad cultural, desigualdad social y educación. Documentos*, Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid 1996.
- Cardenas C., *Equipo Claves: Guía para la Educación Intercultural con Jóvenes*, Comunidad de Madrid – Dirección General de Juventud, Madrid 1995.
- Cardy E.: *Les échanges scolaires en tant qu'élément du programme d'études, Stavanger, Norvège, 16-20 novembre 1992: rapport du séminaire*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Cascao Guedes M. J.: *A árvore de comunicação: jogos apresentados no workshop „Intercultura na Escola”*, Intercultura Portugal, Santa Cruz 1999.

- Cascao Guedes M. J.: *A relação pedagógica na educação intercultural*, Universidade Católica Portuguesa, Lisboa 1995.
- Centre for Intercultural Education: *Intercultural Education Materials: A Selective Guide to Good Examples Within the European Union*, University of Ghent, Ghent 1997.
- Chromiec E.: *Dziecko wobec obcości kulturowej. Międzykulturowość*, Gdańsk 2004.
- Chromiec E.: *Edukacja w kontekście różnicy i różnorodności kulturowej. Z inspiracji naukowych obszaru niemieckojęzycznego*, Kraków 2006.
- Chybicka A., Kaźmierczak M. (red.): *Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie. Studia interdyscyplinarne*, Kraków 2006.
- Cieślakowska D., Kownacka E., Olczak E., Paszkowska-Rogacz A.: *Doradztwo zawodowe a wyzwania międzykulturowe*, Warszawa 2006.
- Clanet C. (red.): *L'Interculturel en éducation et sciences humaines*, PUM, Toulouse 1985, t. 1–2.
- Clanet C.: *L'interculturel. Introduction aux approches interculturelles en Education et en Sciences Humaines*, PUM, Toulouse 1993.
- Colectivo AMANI: *Educación Intercultural. Análisis y resolución de conflictos*, Editorial Popular, Madrid 1994.
- Colin L., Müller B. (red.): *La pédagogie des rencontres interculturelles*, Anthropos, Paris 1996.
- Colin L., Müller B.: *Europäische Nachbarn – vertraut und fremd: Pädagogik interkultureller Begegnungen*, Campus, Frankfurt 1998.
- Collot A., Didier G., Loueslati B. (red.): *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, Centre régional de documentation pédagogique de Lorraine, Nancy 1993.
- Comment introduire une pédagogie interculturelle à l'école?*, Commission nationale de l'UNESCO, Berne 1992.
- Commission européenne – Direction Générale XXII éducation, formation et jeunesse: *Socrates, Lingua: projets éducatifs conjoints. Manuel*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1997.
- Commission européenne – Direction Générale XXII éducation, formation et jeunesse: *L'apprentissage des langues vivantes en milieu scolaire dans l'Union européenne. Etudes*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1997.
- Commission européenne – Direction générale XXII éducation, formation et jeunesse: *Euromosaic – Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne. Document*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1996.
- Commission européenne: *Community of Learning – Intercultural Education in Europe*, Commission européenne, Luxembourg 1994.
- Commission européenne: *Intercultural dialogue – Dialogue interculturel. Bruxelles 20 et 21 mars 2002*, Commission européenne, Direction générale de l'éducation et de la culture, Action Jean Monnet, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 2002.
- Commission européenne: *La Communauté du Savoir – L'éducation interculturelle*, Commission européenne, Strasbourg 1994.
- Commission européenne: *Report on the Education of Migrants' Children in the European Union*, Commission européenne, Luxembourg 1994.
- Compagnoni E.: *Educacione interculturale e scuola media*, Temi, Bologna 1999.

- Conseil de l'Europe: *Pistes pour activités pédagogiques interculturelles. Expériences d'éducation interculturelle*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1989.
- Consell de la Joventut de Barcelona: *Material didàctic per a la diversitat cultural*, Consell de la Joventut, Barcelona 1996.
- Conseil de l'Europe: *Compagnon – Guide d'action pédagogique pour la diversité, la participation et les droits de l'Homme*, Strasbourg 2008.
- Conseil de l'Europe: *Conférence „Droits de l'homme – Handicap – Enfants: vers des dispositions internationales pour les droits des personnes handicapées – Le cas particulier des enfants handicapés” – Actes*, Strasbourg 2006.
- Conseil de l'Europe: *Convention-cadre pour la protection des minorités nationales – Recueil des textes*, Strasbourg 2005.
- Conseil de l'Europe: *Diversité religieuse et éducation interculturelle: manuel à l'usage des écoles*, Strasbourg 2007.
- Conseil de l'Europe: *Jeunesse dans les quartiers populaires – Guide à la réflexion méthodologique sur les politiques*, Strasbourg 2007.
- Conseil de l'Europe: *Concilier bien-être des migrants et intérêt collectif – Etat social, entreprises et citoyenneté en transformation*, Strasbourg 2008.
- Conseil de l'Europe: *La dimension religieuse de l'éducation interculturelle/The religious dimension of intercultural education*, Strasbourg 2005.
- Conseil de l'Europe: *Quelle cohésion sociale dans une Europe multiculturelle? Concepts, état des lieux et développements*, Strasbourg 2006.
- Convey A.: *Approaches to the European Dimension in Teacher Education*, Central Bureau for Educational Visits and Exchanges, London 1992.
- Corinaldesi-Sommadossi C., Gavanne-Pitella G.: *Scambi di educazione interculturale*, Ministero della Pubblica Istruzione, Irrsae Lombardia, Milano 1997.
- Corner T. E. (red.): *Education in Multicultural Societies*, Croom Helm, London 1984.
- Couillaud X.: *De la „culture d'origine” et de la „pédagogie interculturelle”*, CIEMM, Paris 1981.
- Coulby D., Gundara J., Jones C. (red.): *The World Yearbook of Education 1997: Intercultural Education*, Kogan Page, London 1997.
- Coulby D., Jones C.: *Postmodernity and European Education Systems: Cultural Diversity and Centralist Knowledge*, Trentham Books, Stoke-on-Trent-Staffordshire 1995.
- Council of Europe: *Educational Research Workshop on „Minority Education”*, Council of Europe, Bautzen 1995.
- Council of Europe: *The City's Education to the Education of its Multicultural Education (Migrants and Minorities)*, Council of Europe, Strasbourg 1993.
- Crawford J.: *Bilingual education. History Politics Theory and Practice*, Bilingual Education Services, Los Angeles 1995.
- Crick B.: *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools. Final report of the Advisory Group on Citizenship*, Qualifications and Curriculum Authority, London 1998.
- Cruz Roja Juventud: *Materiales de educación intercultural. En un mundo de diferencia, un mundo diferente*, Cruz Roja, Madrid 1992.
- Cucos C.: *Educatia – dimensiuni culturale si interculturale*, Polirom, Iasi 2000.
- Cummins J.: *Language, Power, and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire*, Multilingual Matters, Clevedon 2000.

- Czerniejewska I. (red.): *Antydyskryminacja na co dzień*, Poznań 2005.
- Czerniejewska I. (red.): *Wielokulturowość na co dzień. Materiały dla nauczycieli*, Kraków 2006.
- Dadzie S. (red.): *Adult Education in Multi-Ethnic Europe. A Handbook for Organisational Change*, Loseblatt-Ausgabe, Bonn 1997.
- Dadzie S. (red.): *Jugend- und Erwachsenenbildung für ethnische Minderheiten in Europa. Ein Handbuch für Antirassismusbearbeitung und Organisationsentwicklung*, Loseblatt-Ausgabe, Bonn 1997.
- Damen L.: *Culture Learning: the Fifth Dimension in the Language Classroom*, Addison Wesley, Reading (MA) 1987.
- Damiano E. (red.): *Verso una società interculturale / Pour une société interculturelle*, ACLI-CELM, Bergamo 1992.
- Dasen P.: *Fundamentele științifice ale unei pedagogii interculturale. Educatia interculturala. Experiente, politici, strategii*, Polirom, Iasi 1999.
- Dasen P.R., Perregaux C. (red.): *Pourquoi des approches interculturelles en sciences de l'éducation?*, DeBoeck Université, Bruxelles 2000, t. 1–3.
- Demaine J., Entwistle H.: *Beyond Communitarianism: Citizenship, Politics and Education*, MacMillan, London 1996.
- Demorgon J.: *Critique de l'interculturel*, Paris 2005.
- Demorgon J.: *L'exploration interculturelle. Pour une pédagogie internationale*, Armand Colin, Paris 1989.
- Demorgon J., Lipiansky E. M. (red.): *Guide de l'interculturel en formation*, Retz, Paris 1999.
- Demorgon J., Lipiansky E. M., Müller B., Nicklas H.: *Europakompetenz lernen*, Campus, Frankfurt a.M. 2001.
- Desch A.: *Pädagogik interkulturellen Lernens. Theorie und Praxis am Beispiel von internationalen Jugendbegegnungen*, Tectum Verlag, Marburg 2001.
- Dewey J.: *The Case for Intercultural Education*, Council of Europe, Strasbourg 1994.
- Díaz-Aguado M. J.: *Programas para favorecer la Interacción educativa en contextos étnicamente heterogéneos*, Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid 1993.
- Díaz-Aguado M. J., Baraja A.: *Interacción educativa y desventaja sociocultural. Un modelo de Intervención para favorecer la adaptación escolar en contextos inter-étnicos*, CIDE, Madrid 1993.
- Dibie P., Wulf C. (red.): *Ethnosociologie des échanges interculturels*, Anthropos, Paris 1998.
- Dinello R., Perret-Clermont A.-N. (red.): *Psycho-pédagogie interculturelle*, Del Val, Fribourg 1987.
- Dołęga-Herzog H., Herzog T., Rosalska M., Wawrzonek A.: *Praca w Polsce – dobry start. Ankieta rejestracyjna dla obcokrajowców. Podręcznik dla doradcy*, Warszawa 2007.
- Doyé P.: *The Intercultural Dimension. Foreign Language Education in the Primary School*, Cornelsen Verlag, Berlin 1999.
- Echange d'enseignants de la Communauté européenne: séminaire de formation à la mobilité, Bruxelles, 18–21 juin 1992. Actes*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1993.
- Educació intercultural. Mòdul de formació, eix transversal*, Consell d'Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, Valencia 1996.

- Éducation multiculturelle*, OCDE – CERI, Paris 1987.
- Edukacja dla Europy. Raport Komisji Europejskiej*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Elipsa, Warszawa 1999.
- Eldering L., Kloprogge J.: *Different Cultures, Same Schools: Ethnic Minority Children in Europe*, Leiden University, Institute for Educational Research in the Netherlands, Leiden 1987.
- Eriksen Terzian A.: *Vidéo et pédagogie interculturelle*, Anthropos, Paris 1998.
- Escola Lliure El Sol: *Eduquem en la diversitat*, Esplac, Barcelona 1994.
- Essomba M. A.: *Sanduk: Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*, Secretaria General de Joventut i Fundació Jaume Bofill, b.m. 2001.
- Étude sur l'éducation: l'enseignement des immigrés dans l'Union européenne*, Parlement européen, Luxembourg 1998.
- European Association of Teachers (AEDE): European Educational Exchanges: A Manual*, Meulenhoff Educatief, Amsterdam 1993.
- European Youth Centre – Centre européen de la Jeunesse: *Training Courses Resource File / Stages de formation – Dossier Ressources*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1991–1993, t. 1–12.
- Europese programma's uitwisselingen*, Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, Alkmaar 1992.
- Faul S.: *Poradnik ksenofoba – Amerykanie*, Warszawa 2004.
- Fennes H., Hapgood K.: *Intercultural Learning in the Classroom. Crossing Borders*, Cassell, London 1997.
- Fermoso P. (red.): *Educación Intercultural: La Europa sin fronteras*, Narcea, Madrid 1992.
- Fiada A.: *Poradnik ksenofoba – Grecy*, Warszawa 1997.
- Fitouri Ch.: *Biculturalisme, bilinguisme et education*, Delachaux & Niestle, Neufchatel 1983.
- Fleiner T., Nelde P. H., Turi J.-G. (red.): *Droit et langue(s) d'enseignement / Law and Language(s) of Education*, Publications of the Institute of Federalism Fribourg Switzerland, Fribourg 2001.
- Fontaine A.-M., Perrez M. (red.): *Aspects interculturels du fonctionnement relationnel et familial*, Paris 2006.
- Forster P.: *Policy and Practice in Multicultural and Anti-Racist Education. A Case Study of a Multi-Ethnic Comprehensive School*, Routledge, London 1990.
- Fragnière G.: *Problèmes d'éducation dans une Europe en transition*, Collège d'Europe, Bruges 1995.
- Frieske K. W. (red.): *Utopie inkluzji: sukcesy i porażki programów reintegracji społecznej*, Warszawa 2004.
- Fundació per la Pau i Intermón: *Programa pedagògic per la tolerancia*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1995.
- Gagnon F., McAndrew M., Pagé M. (red.): *Pluralisme, citoyenneté & éducation*, L'Harmattan, Paris 1996.
- Galichet F.: *L'Éducation à la citoyenneté*, Anthropos, Paris 1998.
- Galino M. A., Escribano A.: *La Educación Intercultural en el enfoque y desarrollo del curriculum*, Narcea, Madrid 1990.

- Galton M., Moon B. (red.): *Handbook of Teacher Training in Europe*, David Fulton Publishers, London 1994.
- Gevorgyan V. P., Cavounidis J., Ivakhnyuk J.V.: *Les politiques relatives aux migrants irréguliers. Volume II – République d'Arménie, Grèce et Fédération de Russie*, Strasbourg 2008.
- Giordan H. (red.): *Les minorités en Europe. Droits linguistiques et droits de l'homme*, KIME, Paris 1992.
- Giovanni A. V. de, Said P. E. (red.): *Education for Democratic Citizenship. The Democratic School*, Department of Student Services and International Relations, Curriculum Management Department, Education Division in partnership with The British Council, Malta 2003.
- Giust-Desprairies F., Müller B.: *Se former dans un contexte de rencontres interculturelles*, Anthropos, Paris 1997.
- Głowacka-Grajper M.: *Dobry gość. Stosunek nauczycieli szkół podstawowych do dzieci romskich i wietnamskich*, Warszawa 2006.
- Goffman E.: *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańsk 2005.
- Goodwin R.: *Documents du Conseil de l'Europe consacrés à l'éducation interculturelle*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1995.
- Gorman M. (red.): *Tous différents – tous égaux. Une somme d'expériences*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1997.
- Grant C. (red.): *Research and Multicultural Education*, The Falmer Press, London 1992.
- Grima Camilleri A.: *Comme c'est bizarre! L'utilisation d'anecdotes dans le développement de la compétence interculturelle*, Centre européen pour les langues vivantes – Conseil de l'Europe, Strasbourg 2002.
- Grimaldi C., Ali Rachedi E. H.: *Accueillir les élèves étrangers*, L'Harmattan, Paris 1998.
- Gross J. T.: *Sąsiedzi. Historia zagłady żydowskiego miasteczka*, Sejny 2000.
- Gross J. T.: *Strach. Antysemityzm w Polsce tuż po wojnie. Historia moralnej zapaści*, Kraków 2008.
- Grzybowski P. P.: *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*, Kraków 2007.
- Grzybowski P. P.: *Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy*, Kraków 2008.
- Guerra I. C.: *A educação intercultural: contextos e problemáticos. Conferência apresentada na abertura da Formação dos Professores Participantes no Projecto de Educação Intercultural*, Entreculturas, Lisboa 1993.
- Guía de Educación Intercultural: *Jóvenes Europeos contra el Racismo*, ACSUR, Madrid 1998.
- Gundara J.: *Intercultural Education*, Kogan Page, London 1991.
- Gundara J.: *Interculturalism: Education and Inclusion*, Paul Chapman, London 2000.
- Gundara J., Jacobs S. (red.): *Intercultural Europe: Diversity and Social Policy*, Ashgate, Aldershot – Brookfield 2000.
- Hagege C.: *Le souffle de la langue. Voies et destins des parlars d'Europe*, Éditions Odile Jacob, Paris 1992.
- Haggis S. M.: *Conférence Mondiale de l'Education pour tous. Monographies*, UNESCO, Paris 1993, t. 1–3.
- Häkkinen K. (red.): *Innovative Approaches to Intercultural Education*, University of Jyväskylä, Jyväskylä 1999.

- Halik T., Nowicka E., Połec W.: *Dziecko wietnamskie w polskiej szkole. Zmiana kulturowa i strategie przekazu kultury rodzimej w zbiorowości Wietnamczyków w Polsce*, Warszawa 2006.
- Hannoun H.: *Les ghettos de l'école. Pour une éducation interculturelle*, ESF, Paris 1987.
- Hart M.: *The European Dimension in General Primary and Secondary Education: Examples of Good Practice*, CEVNO, Alkmaar 1992.
- Häusler M.: *Innovation in multikulturellen Schulen. Fallstudie in fünf Schulen der Deutschschweiz*, Orell Füssli, Zürich 1999.
- Heidemann T.: *Europe in Education: Portraits of Twelve Danish Pioneer Schools*, Institute for Educational Research and Innovation, København 1995.
- Herreras J. C. de (red.): *L'enseignement des langues étrangères dans les pays de l'Union européenne*, Peeters, Louvain-la-Neuve 1998.
- Hess R.: *Pédagogues sans frontière*, Anthropos, Paris 1998.
- Hess R., Wulf Ch.: *Parcours, passages et paradoxes de l'interculturel*, Anthropos, Paris 1999.
- Hofstede G.: *Cultural Differences in Teaching and Learning*, EFIL, Mollina 1994.
- Hofstede G.: *Vivre dans un monde interculturel. Comprendre nos programmations mentales*, Les Editions d'Organisation, Paris 1994.
- Hopkins K., Howarth M., Le Métails J.: *Into the Heart of Europe: The European Dimension*, NFER, Slough 1994.
- Huber-Kriegler M., Lázár I., Strange J.: *Miroirs et fenêtres - Manuel de la communication interculturelle*, Strasbourg 2006.
- Husen T., Opper S.: *Educación Multicultural y Multilingüe*, Narcea, Madrid 1984.
- Husen T., Opper S. (red.): *Multicultural and Multilingual Education in Immigrant Countries*, Pergamon Press, Oxford 1983.
- Ideas, recursos, métodos y actividades para la educación intercultural no formal*, Instituto de la Juventud – Ministerio de Asuntos Sociales, Madrid 1996.
- Idzik I., Nitka J., Marcinowska H., Onuchowska A., Kasprzyk T., Biłyk K., Reich A., Mackiewicz K., Ciesliński Ł.: *Program edukacyjny „Różni – równi”. Podręcznik dla prowadzących lekcje na temat mniejszości narodowych i etnicznych*, Poznań 2004.
- Incontri D., Bigheto A. C.: *Todos os Jeitos de Creer – Ensino inter-religioso*, t. 1–4, São Paulo 2004.
- James L.: *Poradnik ksenofoba – Austriacy*, Warszawa 1999.
- Janssen B. (red.): *La Dimension européenne pour enseignants*, Europa Union Verlag, Bonn 1993.
- Jasiński Z., Lewowicki T. (red.): *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2001.
- Johann E., Michely H., Springer M.: *Interkulturelle Pädagogik: Methodenhandbuch für sozialpädagogische Berufe*, Cornelsen Verlag, Berlin 1998.
- Jones C., Kimberley J. (red.): *L'éducation interculturelle. Concept, contexte et programme*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1989.
- Jonietz P., Harris D. (red.): *International Schools and International Education*, Kogan Page, London 1991.
- Jordán J. A.: *L'Educación Multicultural*, CEAC, Barcelona 1992.
- Jordán J. A.: *La escuela Multicultural. Un reto para el profesorado*, Paidós, Barcelona 1995.

- Jornadas de Multiculturalismo y Educación de Personas Adultas*, Servicio de Publicaciones de Diputación de Zaragoza, Zaragoza 1994.
- Juliano D.: *Educación Intercultural. Escuela y minorías étnicas*, Eudema, Madrid 1993.
- Kaji S., Hama N., Rice J.: *Poradnik ksenofoba – Japończycy*, Warszawa 2001.
- Kamińska A. (red.): *Wybierz różnorodność. Promowanie postaw antydyskryminacyjnych w organizacji, szkole i miejscu pracy*, Mikuszewo 2007.
- Kelly M., Elliott I., Fant L. (red.): *Third Level, Third Space: Intercultural Communication and Language in European Higher Education*, Peter Lang, Bern 2001.
- Kida J., Wovk L.R. (red.): *Konteksty kulturowe w szkolnej edukacji językowej w Polsce i za granicą*, Rzeszów 2002.
- Kielar-Turska M.: *Życ wspólne: odkrywać innego, przeciwdziałać zniewoleniu, realizować wspólne cele*, Kraków 2007.
- Kiselman Ch. (red.): *Symposium on Communication Across Cultural Boundaries – Simpozio pri interkultura komunikado*, Dobřichovice 2005.
- Kiss A. (red.): *L'Empatie et la rencontre interculturelle*, L'Harmattan, Paris 2001.
- Klimowicz A. (red.): *Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela*, Warszawa 2004.
- Kodron C., Oomen-Welke I.: *Enseigner l'Europe dans nos sociétés multiculturelles / Teaching Europe in Multicultural Society*, Herbert-Jürgen Welke Fillibach Verlag, Freiburg im Breisgau 1995.
- Kopp N., Rethy M.-P., Brelet C., Chapuis F.: *Ethique médicale interculturelle. CultureS et MédecineS – Regards francophones*, Paris 2006.
- Kosek-Nita B., Raś D. (red.): *Kontakty z ludźmi „Innymi” jako problem wychowania, opieki i resocjalizacji*, Katowice 2007.
- Košický S. (red.): *Multkulturaj familioj en nuntempa Eŭropo*, Esprima, Rondo Familia de Universala Esperanto-Asocio, Bratislavo 1996.
- Kosonen L.: *L'enseignement aux minorités linguistiques et culturelles*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1990.
- Kozakiewicz M.: *Z Księgi Zakazów*, Warszawa 2006.
- Kozłowska A.: *Multicultural Education in the Unifying Europe*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 2003.
- Kramsch C.: *Context and Culture in Language Teaching*, Oxford University Press, Oxford 1993.
- Krewer B. (red.): *Théorie et pratique de l'interculturel*, L'Harmattan, Paris 1998.
- Kulesza M. (red.): *Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej. Raport 2006–2008*, Warszawa 2008.
- Kultur des Aufwachsens: Pädagogik auf dem Weg zum multikulturellen Europa. Dokumentation BAMA-Kongress 3–5 Dezember 1999*, Bildungs- und Förderungswerk der GEW, Frankfurt a.Main 2000.
- Kurth U.: *Europa macht Schule – Schulen für Europa*, Europäische Bildungsprogramme im Vergleich, Frankfurt a.M 1998.
- Kusio U. (red.): *Polifonia, dialog i zderzenie kultur. Antologia tekstów z komunikacji międzykulturowej*, Toruń 2007.
- Kwame A. A.: *Kosmopolityzm. Etyka w świecie obcych*, Warszawa 2008.
- Kymlicka W.: *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*, Clarendon Press, Oxford 1995.

- L'éducation et le pluralisme culturel et linguistique: synthèse d'études de cas, stratégies et méthodes efficaces dans les écoles / Education and Cultural and Linguistic Pluralism. Synthesis of Case Studies. Effective Strategies and Approaches in the Schools*, OCDE – CERJ, Paris 1991.
- La dimension européenne dans l'éducation: profils des 40 partenariats scolaires multilatéraux, action pilote 1992-1994 / The European Dimension in Education: Profiles of the 40 Multilateral School Partnerships, Pilot Action 1992-1994*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1994.
- La dimension européenne: des outils au service d'une politique interculturelle: Toulouse du 16 au 20 mai 1993*, ASEREP, Toulouse 1993.
- La educación para la cooperación internacional y la paz en la escuela primaria*, UNESCO, Paris 1983.
- Labat C., Vermès G. (red.): *Cultures ouvertes, sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*, L'Harmattan, Paris 1994, t. 1-2.
- Ladmiral J. R., Lipiansky E. M.: *La communication interculturelle*, Armand Colin, Paris 1989.
- Lahlou M. (red.): *Histoires familiales, Identité, Citoyenneté*, L'Interdisciplinaire, Lyon L'Imonest 2002.
- Lalak D. (red.): *Dom i ojczyzna. Dylematy wielokulturowości*, Warszawa 2008.
- Lalak D.: *Migracje, uchodźctwo, wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, Warszawa 2007.
- Landrecy A., Rendard R.: *Amenagement linguistique et pédagogie interculturelle*, Didier Erudition, Paris 1996.
- Lanfranchi A., Hagmann T.: *Migrantenkinder. Plädoyer für eine Pädagogik der Vielfalt*, Schweizerische Zentralstelle für Heilpädagogik, Luzern 1998.
- Lasonen J., Lestinen L. (red.): *Teaching and Learning for Intercultural Understanding, Human Rights and a Culture of Peace. Conference Proceedings*, University of Jyväskylä – UNESCO, Jyväskylä 2003.
- Launay D.: *Poradnik ksenofoba – Hiszpanie*, Warszawa 1998.
- Lazar I., Huber-Kriegler M., Lussier D., Matei G. S., Peck C.: *Développer et évaluer la compétence en communication interculturelle – Un guide à l'usage des enseignants de langues et des formateurs d'enseignants*, Strasbourg 2008.
- Le RIF: évaluation d'une action pour la dimension européenne dans l'éducation: le Réseau d'institutions de formation*, Université de Nantes, Nantes 1993.
- Le rôle des langues et la dimension européenne: actes de la troisième université européenne d'été, 29 septembre 1991 – 6 octobre 1991 à Nantes*, Université de Nantes, Nantes 1993.
- Leclercq J.-M.: *Figures de l'interculturel dans l'éducation*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2002.
- Leclercq J.-M.: *L'Éducation comparée: mondialisation et spécificités francophones*, CNDP – AFEC, Paris 1999.
- Legrand L., Porcher L., Deprez C.: *L'enseignement des langues et des cultures*, Emergences éditions, Villeneuve d'Ascq 1995.
- Lehmann H.: *Pédagogie interculturelle et formation des enseignants*, CDIP, Berne 1996.
- Leicester M.: *Multicultural Education. From Theory to Practice*, NFER Nelson, Slough 1989.
- Leman J., Gailly A. (red.): *Thérapies interculturelles. L'interaction soignant-soigné dans un contexte multiculturel et interdisciplinaire*, Editions Universitaires – De Boeck, Bruxelles 1991.

- Les enfants de l'immigration et l'école*, CRDP, Nord-Pas-de-Calais 1988.
- Les enfants des migrants à l'école*, OCDE – CERI, Paris 1987.
- Levi-Strauss C.: *Guidelines for Intercultural Education*, Council of Europe, Strasbourg 1994.
- Lewowicki T. (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.
- Lewowicki T., Grabowska B., Różańska A. (red.): *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i sugestie rozwiązań*, Toruń 2008.
- Lewowicki T., Grabowska B. (red.): *Spoločności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*, Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Cieszyn 1996.
- Lewowicki T., Nikitorowicz J., Pilch T., Tomiuk S. (red.): *Edukacja wobec ładu globalnego*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E. (red.): *Polityka społeczna i oświatowa, a edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2005.
- Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E. (red.): *Problemy pogranicza i edukacja*, Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie, Cieszyn 1998.
- Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Gajdzica A. (red.): *Socjopatologia pogranicza a edukacja*, Toruń 2008.
- Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Gajdzica A. (red.): *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E. (red.): *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*, Cieszyn – Warszawa 2006.
- Lewowicki T., Suchodolska J. (red.): *Rodzina, wychowanie, wielokulturowość*, Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Cieszyn 2000.
- Lewowicki T., Szczurek-Boruta A. (red.): *Szkoła na pograniczach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.
- Lewowicki T., Szczurek-Boruta A., Ogrodzka-Mazur E. (red.): *Teorie i modele badań międzykulturowych*, Cieszyn – Warszawa 2006.
- Lewowicki T., Urban J. (red.): *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka*, Katowice 2007.
- Lewowicki T., Urban J. (red.): *Intercultural Education. The Individual in Relation to Others and Other Cultures*, Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie, Cieszyn 2002.
- Lewowicki T., Urban J., Szczypka-Rusz A. (red.): *Język, komunikacja i edukacja w społecznościach wielokulturowych*, Cieszyn – Warszawa 2004.
- Lietti A.: *Pour l'éducation bilingue*, Favre, Lausanne – Paris 1989.
- Lipniacka E.: *Poradnik ksenofoba – Polacy*, Warszawa 2002.
- Livre vert sur la dimension européenne de l'éducation*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1993.
- Llaumett M.: *Les Jeunes d'origine étrangère. De la marginalisation à la participation*, L'Harmattan, Paris 1984.
- Lluch Balaguer X., Salinas Catalá J.: *Programa d'Educació en Valors per a la Pau. Pla d'Educació Intercultural*, Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació y Ciència, Valencia 1995.

- Lluch Balaguer X., Salinas Catalá J., Rodas Jordà À. M.: *Mòdul de Formació. Eix Transversal: Educació Intercultural*, Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació y Ciencia, Valencia 1995.
- Lorenz W.: „*Developing Anti-Racist Strategies*”. *An Experimental Learning Module within the Youth for Europe Programme*, European Centre for Community Education, Koblenz 1994.
- Lovelace M.: *Educación Multicultural. Lengua y cultura en la escuela plural*, Editorial Escuela Española, Madrid 1995.
- Lynch J. (red.): *Equity or Excellence? Education and Cultural Reproduction*, The Falmer Press, London 1992.
- Lynch J.: *Multicultural Education. Principles and Practice*, Routledge & Kegan Paul, London 1986.
- Lynch J., Modgil C., Modgil S. (red.): *Cultural Diversity and the Schools*, The Falmer Press, London 1992, t. 1–4.
- Maddalena C.: *L'interculturel. Didactique des langues étrangères*, Clé international, Paris 1998.
- Madej D., Oniszczyk J., Rejmer-Ronowicz Z., Smoter B., Kownacka E.: *Międzykulturowy Ośrodek Doradztwa Zawodowego... od koncepcji do realizacji*, Warszawa 2007.
- Makariev P. (red.): *Intercultural Communication and Civil Society*, Minerva, Sofia 2000.
- Making the Most of Your Partner School Abroad*, Central Bureau for Educational Visits and Exchanges, London 1993.
- Malewska E., Śliwerski B. (red.): *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2002.
- Malewska-Peyre H.: *Les enfants de migrants et l'école*, INRD, Grenoble 1984.
- Mamzer H.: *Czy kres wielokulturowości?* Poznań 2008.
- Mandal E.: *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice 2004.
- Marmoz L., Derrij M. (red.): *L'interculturel en questions. L'autre, la culture et l'éducation*, L'Harmattan, Paris 2001.
- Matsumoto D., Juang L.: *Psychologia międzykulturowa*, Gdańsk 2007.
- Mauviel M.: *La communication interculturelle: constitution d'une nouvelle discipline*, UNESCO, Paris 1980.
- Mc Andrew M., Gagnon F. (red.): *Relations ethniques et éducation dans les sociétés divisées: Québec, Irlande du Nord, Catalogne et Belgique*, L'Harmattan, Montréal – Paris 2000.
- Melde W.: *La jeunesse face à l'enseignement. Le système éducatif entre sélection et démocratisation*, Schöningh, Paderborn 1988.
- Melosik Z.: *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, Kraków 2007.
- Ménudier H.: *L'Office franco-allemand pour la Jeunesse. Une contribution exemplaire à l'unité de l'Europe*, Armand Colin, Paris 1988.
- Mester J.: *Europa wächst zusammen. Interkulturelles und politisches Lernen in europäischen Jugendbegegnungen*, Europa Union Verlag, Bonn 1998.
- Meyer-Bisch P. (red.): *La culture démocratique: un défi pour les écoles*, UNESCO, Paris 1995.
- Miall A., Milsted D.: *Poradnik ksenofoba – Anglisy*, Warszawa 2001.

- Ministère de l'éducation et de la recherche scientifique et la Commission des CE: *Expérience pilote d'éducation interculturelle*, Charte établie par la Communauté française de Belgique, Ministère de l'éducation et de la recherche scientifique et la Commission des CE, Bruxelles 1990.
- Ministère de l'éducation nationale, Direction des écoles: *Colloque „la dimension européenne à l'école”, 12–13 juin 1991*, Ecole normale d'Auteuil, Paris 1992.
- Ministério da Educação, Grupo coordenador das Acções Comunitárias em Matéria Educativa: *Dimensao europeia na educação: clubes europeus*, Ministério da Educação, Lisboa 1988.
- Ministerio de Educación y Ciencia: *Por una Educación Intercultural*, Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid 1992.
- Modgil S. (red.): *Multicultural Education. The Interminable Debate*, The Falmer Press, London 1986.
- Molina F.: *Sociedad y Educación: perspectivas interculturales*, ICE de la Universidad de Lleida, Lleida 1994.
- Montané M.: *Les régions et l'Europe: la dimension européenne dans l'enseignement secondaire: matériel pour la formation des enseignants / The Regions and Europe: The European Dimension in Secondary Education: Study Materials for Teacher Education*, Collegi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, Barcelona 1995.
- Montane M., Bordas I.: *The European Dimension in Secondary Education for Teachers and Teacher Educators. The Network of Teacher Training Institutions*, Collegi de Doctors i Llicenciats en Filosofia, Barcelona 1993.
- Moran de Dios J.: *Cuaderno de Educación multiétnica. Jóvenes Contra la Intolerancia*, Editorial Popular, Madrid 1993.
- Municio I. (red.): *Bilingualism, Models of Education and Migration Policies*, Swedish Commission on Immigration Research, Liber, Stockholm 1981.
- Murdzeva-Skaric O. (red.): *Intercultural education*, OMEP, Ohrid 1987.
- Negrini A. (red.): *Il sistema scolastico in prospettiva interculturale: l'education come riconoscimento dell'altro*, EMI, Bologna 1998.
- Nieke W.: *Interkulturelle Erziehung und Bildung: Wertorientierungen im Alltag*, Leske + Budrich, Opladen 1995.
- Niekrawitz C.: *Interkulturelle Pädagogik im Überblick: Von der Sonderpädagogik für Ausländer zur interkulturellen Pädagogik für alle*, Verlag für interkulturelle Kommunikation, Frankfurt a.Main 1991.
- Nikitorowicz J. (red.): *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, Trans Humana, Białystok 1995.
- Nikitorowicz J.: *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk 2005.
- Nikitorowicz J.: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*, Trans Humana, Białystok 1995.
- Nikitorowicz J. (red.): *Rodzina wobec wyzwań edukacji międzykulturowej*, Trans Humana, Białystok 1997.
- Nikitorowicz J., Sobiecki M. (red.): *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, Trans Humana, Białystok 1999.

- Nikitorowicz J., Misiejuk D., Sobecki M. (red.): *Etniczność i obywatelskość w nowej Europie. Konteksty edukacji międzykulturowej*, Białystok 2007.
- Nikitorowicz J., Sobecki M., Misiejuk D. (red.): *Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej*, Trans Humana, Białystok 2001.
- Nikolov M., Curtain H.: *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*, CELV, Graz 1997.
- Noor Nkake L.-M.: *L'Éducation à la compréhension internationale*, BIE – ONU, Paris 1996.
- Nowicka E., Łodziński S. (red.): *Kulturowe wymiary imigracji do Polski. Studia socjologiczne*, Warszawa 2006.
- OCDE – CERi: *One School, Many Cultures*, OCDE – CERi, Paris 1989.
- Ockrent C. (red.): *Czarna księga kobiet*, Warszawa 2007.
- O'Shea K.: *Education à la citoyenneté démocratique: les politiques et les instruments législatifs*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2002.
- Ohana Y.: *Participation and Citizenship. Training for Minority Youth Project in Europe*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1998.
- Oleksy J. (red.): *Tożsamość i obywatelstwo w społeczeństwie wielokulturowym*, Warszawa 2008.
- Ortega P., Mínguez R., Gil R.: *Educación para la Convivencia. La tolerancia en la escuela*, Nau Llibres, Valencia 1994.
- Otten H., Treuheit W. (red.): *Interkulturelles Lernen in Theorie und Praxis*, Leske + Budrich, Opladen 1994.
- Ouellet F.: *L'éducation interculturelle: essai sur le contenu de la formation de maitres*, L'Harmattan, Paris 1996.
- Ouellet F.: *Les défis du pluralisme en éducation. Essais sur la formation interculturelle*, L'Harmattan, Paris 2002.
- Ouellette M.: *Former des adultes en milieu multiethnique*, Éditions Beauchemin, Laval 1991.
- Outils, produits, méthodologies pour réussir l'Europe par l'école*, SNEC, Bruxelles 1996.
- Paige M. R. (red.): *Education for the Intercultural Experience*, Intercultural Press, Yarmouth (Me) 1993.
- Palomba D., Bertin N.: *Insegnare in Europa: comparazione di sistemi formativi e pedagogia degli scambi interculturali*, Franco Angeli, Milano 1993.
- Parfieniuk I.: *Nauczyciel w sytuacji dialogu kultur*, Białystok 2006.
- Paszko A. (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce na przelomie XX i XXI wieku*, Kraków 2004.
- Patrzalek W. (red.): *Kulturowe determinanty zachowań konsumenckich*, Wrocław 2004.
- Peck B. T.: *Managing the European Dimension in Schools. Case Studies of Experience*, Jordanhill College of Education, Glasgow 1992.
- Peck B. T., Ramsay H. A.: *The Training of School Directors for the European Dimension: t. 1: Managing Schools in Europe*, University of Strathclyde, Glasgow 1993.
- Peck B. T., Ramsay H. A.: *The Training of School Directors for the European Dimension: t. 2: School Managers and the European Dimension*, University of Strathclyde, Glasgow 1994.
- Peretti A. de: *Pour une école plurielle*, Lausanne, Paris 1987.
- Perotti A.: *L'éducation dans les sociétés européennes à l'horizon des années 90.*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1989.

- Perotti A.: *Plaidoyer pour l'interculturel*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1994.
- Perotti A.: *The Case for Intercultural Education*, Council of Europe, Strasbourg 1994.
- Perregaux C.: *Odyssea. Accueils et approches interculturelles*, Commission romande des moyens d'enseignement et apprentissage (Corome), Genève – Neuchâtel 1994.
- Perregaux C., Bezzola K.: *Odyssea. Accoglienza e approcci interculturali. Quaderni per l'insegnamento*, Centro didattico cantonale, Dipartimento della pubblica istruzione e cultura, Bellinzona 1996.
- Perregaux C., Nodari C.: *Odyssea. Ansätze einer Interkulturellen Pädagogik*, Lehrmittelverlag des Kantons Zürich, Zürich 1998.
- Phillips D., Ertl H. (red.): *Interpreting European Union Education and Training Policy. A Comparative Study of Issues in Four Member States*, Kluwer, Amsterdam 2003.
- Piegiat-Kaczmarzyk M., Rejmer-Ronowicz Z., Smoter B., Kownacka E.: *Podejście wielokulturowe w doradztwie zawodowym. Praktyczny poradnik dla doradcy zawodowego pracującego z klientem odmiennym kulturowo*, Warszawa 2007.
- Poletti F.: *L'interculturalismo in azione e in questione. Riflessioni pedagogiche e itinerari didattici*, Centro didattico cantonale, Bellinzona 1997.
- Policy Models: A Guide to Developing and Implementing European Dimension Policies in Local Education Authorities's (LEAS), Schools and Colleges*, DFE, London 1992.
- Porcher L.: *Education des enfants de migrants: une pédagogie interculturelle sur le terrain*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1979.
- Porcher L.: *L'éducation des travailleurs migrants en Europe. L'interculturalisme et la formation des enseignants*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1981.
- Porcher L.: *Manières de classe*, Didier, Paris 1987.
- Praia M.: *European Dimension in Education. To Think Europe through Values Looking at Human Rights*, Instituto Politecnico do Porto, Porto 1993.
- Pratique de la Citoyenneté. *Vers une conception plus large de l'éducation civique: matériels éducatifs de base sur la paix, les droits de l'Homme, la démocratie et la tolérance*, UNESCO, Paris 1999.
- Prenzel A.: *Pädagogik der Vielfalt. Verschiedenheit und Gleichberechtigung in interkultureller, feministischer und integrativer Pädagogik*, Leske + Budrich, Opladen 1995.
- Programme d'échange d'enseignants de la Communauté européenne: séminaire sur le rôle des chefs d'établissement dans le développement de la dimension européenne à l'école, Dublin, 11–13 juin 1993: actes du séminaire*, Youth Exchange Bureau, Dublin 1993.
- Puig Rovira J. M.: *Minorías étnicas y educación democrática: hacia el interculturalismo*, Seminario Internacional sobre Educación Democrática, b.w., Murcia 1992.
- Pusch M. D. (red.): *Multi-cultural Education*, Intercultural Press, Yarmouth (Me), 1984.
- Ramberg I.: *L'islamophobie et ses conséquences pour les jeunes*, Strasbourg 2005.
- Ratajczak M. (red.): *Pomiędzy kulturami. Szkice z komunikacji międzykulturowej*, Wrocław 2006.
- Regnault E., Hohl S. (red.): *Éducation interculturelle et éducation à la citoyenneté*, De Boeck, Bruxelles 1998.
- Réussir l'Europe par l'école*, SNEC, Bruxelles 1993.
- Rey M.: *D'une logique mono à une logique de l'inter. Pistes pour une éducation interculturelle et solidaire*, Université de Genève – FPSE, Genève 1996.
- Rey M.: *Former les enseignants à l'éducation interculturelle?*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1983.

- Rey M.: *Identités culturelles et interculturalité en Europe*, Centre européen de la culture – Actes Sud, Genève 1997.
- Rey M.: *Recueils d'informations sur les opérations d'éducation interculturelle en Europe*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1983.
- Rey M. (red.): *Une pédagogie interculturelle*, Commission nationale suisse pour l'UNESCO, Berne 1984.
- Ritchie J., Jimeno Sanz F.: *La dimension européenne dans les échanges régionaux. L'expérience de l'Avon et de la région Cantabrique*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1996.
- Roberts E.: *Poradnik ksenofoba – Rosjanie*, Warszawa 1998.
- Robinson G. L. N.: *Crosscultural Understanding*, Pergamon, Oxford 1985.
- Roche G.: *Quelle école pour quelle citoyenneté?*, ESF Editeur, Paris 1998.
- Rodríguez Rojo M.: *La Educación para la Paz y el Interculturalismo como tema transversal*, Oikos-Tau, Barcelona 1995.
- Rowles M. D.: *Comment former aux liens et échanges scolaires par une approche interculturelle*, Colle Val d'Elsa, Italie, 13–16 juillet 1992: rapport du séminaire, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Rüesch P.: *Gute Schulen im multikulturellen Umfeld: Forschungsergebnisse zur Qualität in kulturell heterogenen Schulen*, Orell Füssli, Zürich 1999.
- Saad H., Leumer W.: *Lernen, in einer multikulturellen Gesellschaft zu leben: Der Bezug Elternhaus-Schule*, National Institute of Adult Continuing Education, Leicester 1997.
- Sabatier C., Dasen P.: *Cultures, développement et éducation. Autres enfants, autres écoles*, L'Harmattan, Paris 2001.
- Sale R.: *Poradnik ksenofoba – Islandczycy*, Warszawa 2003.
- Salvadori E., Boitier M.-F., Brackmeier M.: *Le plaisir de partager: un partenariat scolaire européen „intégration et multiculturalisme en Europe”*, Ibis, Como – Pavia 1995.
- Salvadori E., Pulina P. (red.): *Per un'educazione interculturale*, Ibis, Pavia 1991.
- Santos Rego M. A. (red.): *Educación intercultural. Teoría y práctica*, PPU, Barcelona 1994.
- Savage R.: *Echanges scolaires: le rôle des autorités locales et régionales*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1992.
- Savage R.: *La pédagogie des échanges scolaires, 56e Séminaire du Conseil de l'Europe pour enseignants, Strasbourg, Donaueschingen (Allemagne), 22–27 Juin 1992: Rapport*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- Savage R.: *Liens et échanges scolaires en Europe. Vademecum*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1994.
- Schröer W., Sting S.: *Globalisierung und soziale Spaltung. Neue Herausforderung für die interkulturelle Pädagogik und Soziale Arbeit*, Verlag des Instituts für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, Frankfurt a.Main 2001.
- Sensi D.: *Enquête sur les pratiques de partenariat avec les enseignants de langue et de culture d'origine (ELCO)*, Université de Liège, Liège 1995.
- Sierens S.: *Outils Pédagogiques Interculturels. Un inventaire selectif de bons exemples dans l'Union européenne*, Steunpunt Intercultureel Onderwijs, Gent 1997.
- Siguàn M., Mackey W. F.: *Education et bilinguisme*, Bureau International d'Education – UNESCO, Paris 1986.
- Skard H., Palard J., Woerling J. M., Husson J. F., Mahiels J., Gaudin P., Burchianti F., Itçaina X., Tietze N., Anwar A., Chivers C., Pearce B., Moniak-Azzopardi A.: *Des dieux dans la ville – Le dialogue interculturel et interreligieux au niveau local*, Strasbourg 2008.

- Skutnabb-Kangas T.: *Bilingualism or Not – the Education of Minorities*, Multilingual Matters, Clevedon 1984.
- Skutnabb-Kangas T.: *Pourquoi préserver et favoriser la diversité linguistique en Europe? Quelques arguments. Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe. De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue. Etude de référence*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2002.
- Skutnabb-Kangas T., Cummins J. (red.): *Minority Education. From Shame to Struggle*, Multilingual Matters, Clevedon 1988.
- Skutnabb-Kangas T., Phillipson R.: *Educational Strategies in Multilingual Contexts*, Roskilde University Centre, Roskilde 1985.
- Smolicz J. J.: *Kultura i nauczanie w społeczeństwie wieloetnicznym*, PWN, Warszawa 1990.
- Solly M.: *Poradnik ksenofoba – Włosi*, Warszawa 2004.
- Solomon R. P., Levine-Rasky C.: *Accommodation and Resistance: Educators' Response to Multicultural and Anti-Racist Education*, York University, Faculty of Education, North York 1994.
- Soto Hardiman P., Jones S., McAdam S., Hallsworth S., Allain A.: *Les jeunes et l'exclusion dans les quartiers défavorisés: s'attaquer aux racines de la violence*, Strasbourg 2004.
- Soto Hardiman P., Lapeyre F.: *Les jeunes et l'exclusion dans les quartiers défavorisés: approches politiques dans six villes d'Europe*, Strasbourg 2004.
- Spolsky B. (red.): *Language and Education in Multilingual Settings*, Multilingual Matters, Clevedon 1985.
- Stadler P.: *Globales und interkulturelles Lernen in Verbindung mit Auslandsaufenthalt. Ein Bildungskonzept*, Breitenbach, Saarbrücken 1994.
- Starkey H.: *Language Policy for a Multilingual and Multicultural Europe. Democratic Citizenship, Languages, Diversity and Human Rights*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 2000.
- Steiner Khamsi G.: *Multikulturelle Bildungspolitik in der Postmoderne*, Leske + Budrich, Opladen 1992.
- Stéréotypes culturels et apprentissage des langues: Bulgarie, France, Hongrie, Suisse*, UNESCO – INRP, Paris 1995.
- Stimuler l'apprentissage des langues: le label européen. Catalogue des projets*, Commission européenne, Bruxelles 1999.
- Susi F. (red.): *Come si è stretto il mondo. L'educazione interculturale in Italia e in Europa: teorie, esperienze e strumenti*, Armando Editore, Roma 1999.
- Sypniewski Z., Warkocki B. (red.): *Homofobia po polsku*, Warszawa 2004.
- Szarota P.: *Psychologia uśmiechu. Analiza kulturowa*, Gdańsk 2006.
- Szczurek-Boruta A.: *Edukacja i odkrywanie tożsamości w warunkach wielokulturowości*, Kraków 2007.
- Szerląg A. (red.): *Edukacja obywatelska w społeczeństwach wielokulturowych*, Kraków 2007.
- Szerląg A. (red.): *Historyczne konteksty edukacji obywatelskiej w społeczeństwach wielokulturowych*, Kraków 2007.
- Szerląg A. (red.): *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień*, Kraków 2005.

- Tapia S. de: *Les nouvelles configurations de la migration irrégulière en Europe*, Strasbourg 2004.
- Tapernoux P.: *Les enseignants face aux racismes*, Anthropos, Paris 1997.
- Taylor M.: *Alien 93: Organisations de jeunesse en lutte contre le racisme et la xénophobie*, Direction de la Jeunesse, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1993.
- The European Dimension in Education: An In-service Training Handbook*, CBEVE, London 1993.
- Thevenin A.: *Enseigner les différences*, Éditions Études vivantes, Paris 1980.
- Thinking European: Ideas for Integrating a European Dimension into the Curriculum*, Northern Ireland Curriculum Council, Belfast 1992.
- Tjeerdsma R. S., Stuijt M. B. (red.): *Bilingualism and Education. A Bibliography on European Regional or Minority Languages*, Fryske Akademy – Mercator-Education, Ljouwert 1996.
- Tosi A.: *Immigration and Bilingual Education*, Pergamon Press, Oxford 1984.
- Traverso V. (red.): *Perspectives interculturelles sur l'interaction*, PUL, Lyon 2000.
- Uitz R.: *L'Europe des droits – La liberté de religion*, Strasbourg 2008.
- Una scuola per l'Europa: le politiche di istruzione nella prospettiva europea*, McGraw-Hill – Libri Italia, Milano 1990.
- Urlińska M. M. (red.): *Edukacja a tożsamość etniczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1995.
- Vamos M., Sarkozi M.: *Poradnik ksenofoba – Węgrzy*, Warszawa 2002.
- Vaniscotte F.: *70 millions d'élèves. L'Europe de l'éducation*, Hatier, Paris 1989.
- Vaniscotte F.: *Les Écoles de l'Europe, systèmes éducatifs et dimension européenne*, IUFM de Toulouse – INRP, Paris 1996.
- Verbunt G.: *La modernité interculturelle. La voie de l'autonomie*, Paris 2006.
- Verma G. K., Bagley C.: *Self-Concept, Achievement and Multicultural Education*, Macmillan, London 1985.
- Vers un espace européen d'éducation et de citoyenneté active*, Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg 1998.
- Vief-Schmidt G., Gröber M., Stöcklin D., Winter W.: *La dimension européenne par le partenariat interrégional. L'expérience du Bade-Wurtemberg*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1997.
- Villanova R., Hily M.-A., Varro G.: *Construire l'interculturel? De la notion aux pratiques*, L'Harmattan, Paris 2001.
- Visquem la diversitat: Materials per a una acció educativa intercultural*, Fons Català de Cooperació al Desenvolupament – Sodepau, Barcelona 1995.
- Wakounig V, Busch B. (red.): *Interkulturelle Erziehung und Menschenrechte*, Drava, Klagenfurt – Celovec 1992.
- Walasek S.: *Wśród „swoich” i „obcych”. Rola edukacji w społecznościach wielokulturowych Europy Środkowej (XVIII–XX wiek)*, Kraków 2006.
- Who's Who dans l'éducation européenne: un inventaire des organisations qui encouragent la dimension européenne dans les écoles et les collèges / Who's Who in European Education. A Directory of Organizations Active in the Area of the European Dimension in Schools and Colleges*, CEVNO, Alkmaar 1990.
- Woehrling J.-M.: *La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires – Un commentaire analytique*, Strasbourg 2005.

-
- Wolfs R., Hooghoff H., Tholey M.: *Geography and History with a European Dimension: Manual for Teachers in Secondary Education*, Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe (CIDREE), Enschede 1992.
- Wyczesany J., Gajdzica Z. (red.): *Edukacja i wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnościami w wybranych krajach europejskich*, Kraków 2005.
- Yang J. C.: *Poradnik ksenofoba – Chińczycy*, Warszawa 1999.
- Yapp N., Syrett M.: *Poradnik ksenofoba – Francuzi*, Warszawa 2003.
- Zarate G. (red.): *Langues, xénophobie, xénophilie dans une Europe multiculturelle*, CNDP – CRDP de Basse Normandie, Caen 1999.
- Zarate G.: *Enseigner une culture étrangère*, Hachette, Paris 1986.
- Zarate G.: *Représentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, Paris 1994.
- Zeidenitz S., Barkow B.: *Poradnik ksenofoba – Niemcy*, Warszawa 1997.
- Żelazny W.: *Etniczność. Ład – konflikt – sprawiedliwość*, Poznań 2004.

Załącznik 2

Najczęściej cytowani frankofońscy autorzy prac o problemach zróżnicowania kulturowego i edukacji międzykulturowej⁷⁷⁴:

Martine Abdallah-Preteille

Obszary zainteresowań: pedagogika międzykulturowa, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Valenciennes, Paris III, Paris V, Paris VIII); dyrektor Międzynarodowego Centrum Studiów Pedagogicznych; członek Francuskiej Komisji UNESCO; ekspert przy Radzie Europy oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Former et éduquer en contexte hétérogène. Pour un humanisme du divers*, Anthropos, Paris 2003;
- *L'école face au défi pluraliste. Choc des Cultures*, L'Harmattan, Paris 1989;
- *La pédagogie interculturelle*, INRP, Paris 1986;
- *L'éducation interculturelle*, PUF, Paris 1999;
- *Vers une pédagogie interculturelle*, Anthropos, Paris 1996.

Cristina Allemann-Ghionda

Obszary zainteresowań: pedagogika międzykulturowa, językoznawstwo.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Zurych, Berno, Gandawa, Münster, Kolonia).

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Education en contexte plurilingue et pluriculturel*, P. Lang, Berne 1994 (redakcja naukowa);
- *Education et diversité socio-culturelle*, L'Harmattan, Paris 1999;
- *Les échecs scolaires des enfants de travailleurs immigrés en Suisse: causes, mesures en cours et perspectives*, Centre suisse de coordination pour la recherche en matière d'éducation, Aarau 1986 (współautorstwo: V. Lusso-Cesari);
- *Multiculture et éducation en Europe*, P. Lang, Berne 1994 (redakcja naukowa);
- *Pluralité linguistique et culturelle dans la formation des enseignants*, Éditions Universitaires, Fribourg 1999 (współautorstwo: C. Perregaux, C. Goumoëns).

Carmel Camilleri

Obszary zainteresowań: psychologia kultury (głównie kraje Maghrebu), psychologia międzykulturowa, psychologia społeczna, filozofia.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Tours, Paris V); kierownik Laboratorium Psychologii Społecznej Stosowanej przy Uniwersytecie Paris V; ekspert przy Radzie Europy.

⁷⁷⁴ Informacje zaczerpnięto z cytowanych opracowań, więc dane dotyczące pełnionych funkcji mogą być nieaktualne lub niepełne.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Anthropologie culturelle et éducation*, Delachaux & Niestle – UNESCO, Lausanne – Paris 1985;
- *Chocs de cultures: concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*, L'Harmattan, Paris 1989 (współredakcja naukowa: M. Cohen-Emerique);
- *Différence et cultures en Europe*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1995 (redakcja naukowa);
- *Psychologie et culture: concepts et méthodes*, Armand Colin, Paris 1996 (współautorstwo: G. Vinsonneau);
- *Stratégies identitaires*, PUF, Paris 1990.

Claude Clanet

Obszary zainteresowań: pedagogika międzykulturowa, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Toulouse – Le Mirail), kierownik Centrum Zespołów Badań i Studiów Sytuacji Międzykulturowych przy Uniwersytecie Toulouse – Le Mirail.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Approches systémiques et recherches en sciences de l'éducation*, PUM, Toulouse – Le Mirail 2000 (współredakcja naukowa: B. Jeunier);
- *L'Interculturel en éducation et sciences humaines*, PUM, Toulouse 1985, t. 1–2 (redakcja naukowa);
- *L'interculturel. Introduction aux approches interculturelles en Education et en Sciences Humaines*, PUM, Toulouse 1993;
- *Recherche(s) et formation des enseignants. Institut Universitaire de Formation des Maîtres*, Toulouse 1996 (redakcja naukowa);
- *SocialisationS et CultureS*, PUM, Toulouse 1989.

Jacques Demorgon

Obszary zainteresowań: filozofia, socjologia, psychologia społeczna, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Bordeaux, Compiègne, Paris VIII, Reims); wykładowca kursów międzykulturowych w międzynarodowych przedsiębiorstwach; ekspert przy Francusko-Niemieckim Biurze do spraw Młodzieży.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Complexité des cultures et de l'interculturel*, Anthropos, Paris 1996;
- *Dynamiques interculturelles pour l'Europe*, Anthropos, Paris 2003 (współautorstwo: E.-M. Lipiansky, B. Müller, H. Nicklas);
- *L'interculturalisation du monde*, Anthropos, Paris 2000;
- *L'exploration interculturelle. Pour une pédagogie internationale*, Armand Colin, Paris 1989;
- *L'histoire interculturelle des sociétés*, Anthropos, Paris 1998.

Edmond Marc Lipiansky

Obszary zainteresowań: psychologia społeczna, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Nanterre, Paris X); kierownik Centrum Edukacji Ustawicznej w Paryżu.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Dynamiques interculturelles pour l'Europe*, Anthropos, Paris 2003 (współautorstwo: J. Demorgon, B. Müller, H. Nicklas);
- *Guide de l'interculturel en formation*, Retz, Paris 1999 (współredakcja naukowa: J. Demorgon);
- *Identité et communication, l'expérience groupale*, PUF, Paris 1992;
- *La communication interculturelle*, Armand Colin, Paris 1989 (współautorstwo: J. R. Admiral);
- *L'identité française, représentations, mythes, idéologies*, Editions de l'Espace européen, La Garenne-Colombes 1991.

Fernand Ouellet

Obszary zainteresowań: pedagogika międzykulturowa, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Sherbrooke); kierownik Serwisu Kształcenia na Odległość w ramach Edukacji Międzykulturowej przy Uniwersytecie Sherbrooke.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Essais sur le relativisme et la tolérance*, PUL, Sainte-Foy 2000;
- *L'éducation interculturelle: essai sur le contenu de la formation de maitres*, L'Harmattan, Paris 1996;
- *Les défis du pluralisme en éducation. Essais sur la formation interculturelle*, L'Harmattan – PUL, Paris – Sainte-Foy 2002;
- *Pluralisme et démocratie. Quelques défis éthiques de la diversité culturelle et religieuse en éducation*, Éditions du CRP, Sherbrooke 1999;
- *Pluralisme et école. Jalon pour une perspective interculturelle*, Institut Québécois de Recherche sur la Culture, Quebec 1988 (współredakcja naukowa: M. Pagé).

Louis Porcher

Obszary zainteresowań: filozofia, pedagogika międzykulturowa, pedagogika porównawcza, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Paris III); kierownik Centrum Badań, Studiów, Dokumentacji i Informacji na temat Kobiet; ekspert przy Radzie Europy.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *Education des enfants de migrants: une pédagogie interculturelle sur le terrain*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1979;
- *Education et communication interculturelle*, PUF, Paris 1996 (współautorstwo: M. Abdallah-Pretceille);
- *Ethique de la diversité et éducation*, PUF, Paris 1998 (współautorstwo: M. Abdallah-Pretceille);
- *L'éducation des travailleurs migrants en Europe. L'interculturalisme et la formation des enseignants*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1981;
- *Television, éducation et culture*, Armand Colin, Paris 1994.

Micheline Rey

Obszary zainteresowań: psychologia kliniczna, pedagogika międzykulturowa, międzykulturowość.

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca uniwersytecki (Genewa); ekspert przy Radzie Europy oraz Wydziale Przyjęcia i Edukacji Migrantów Departamentu Oświaty Publicznej Kantonu Genewskiego.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *D'une logique mono à une logique de l'inter. Pistes pour une éducation interculturelle et solidaire*, Université de Genève – FPSE, Genève 1996;
- *Former les enseignants à l'éducation interculturelle?*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1983;
- *Identités culturelles et interculturalité en Europe*, Centre européen de la culture – Actes Sud, Genève 1997;
- *Recueils d'informations sur les opérations d'éducation interculturelle en Europe*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1983;
- *Une pédagogie interculturelle*, Commission nationale suisse pour l'UNESCO, Berne 1984 (redakcja naukowa).

Dominique Schnapper

Obszary zainteresowań: socjologia, ewolucja współczesnych społeczeństw, integracja społeczna, obywatelskość, międzykulturowość (głównie w kontekście migracji).

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca Szkoły Wyższych Studiów w zakresie nauk społecznych w Paryżu oraz Instytutu Nauk Politycznych w Paryżu.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *L'Europe des immigrés*, F. Bourin, Paris 1992;
- *La démocratie providentielle. Essai sur l'égalité contemporaine*, Gallimard, Paris 2002;
- *La France de l'intégration. Sociologie de la nation en 1990*, Gallimard, Paris 1991;
- *La relation à l'autre. Au coeur de la pensée sociologique*, Gallimard, Paris 1998;
- *Six manières d'être européen*, Gallimard, Paris 1990 (współautorstwo: H. Mendras).

Michel Wieviorka

Obszary zainteresowań: socjologia, międzykulturowość (głównie w kontekście zróżnicowań, konfliktów, przemocy, rasizmu).

Niektóre z pełnionych funkcji: wykładowca Szkoły Wyższych Studiów w zakresie Nauk Społecznych w Paryżu; kierownik Centrum Analizy i Interwencji Socjologicznej.

Ważniejsze publikacje francuskojęzyczne:

- *La démocratie à l'épreuve. Nationalisme, populisme, ethnicité*, La Découverte, Paris 1993;
- *La différence culturelle. Une reformulation des débats*, Balland, Paris 2001 (współredakcja naukowa: J. Ohana);
- *La différence*, Balland, Paris 2001;
- *Racisme et xénophobie en Europe*, La Découverte, Paris 1994 (redakcja naukowa);
- *Sociologie du terrorisme*, ANRT, Lille 1989.

Załącznik 3

Istniejące obecnie instytucje i organizacje wymienione w pracy⁷⁷⁵:

- Agencja do spraw Rozwoju Stosunków Międzykulturowych – Agence pour le Développement des Relations interculturelles (ADRI), www.adri.fr;
- Akademickie Centrum do spraw Skolaryzacji Nowoprzybyłych i Dzieci Podróżujących – Centre académique pour la scolarisation des nouveaux arrivants et des enfants du voyage (CASNAV), do niedawna Centrum Kształcenia i Informacji o Skolaryzacji Dzieci Migrantów – Centre de formation et d'information sur la scolarisation des enfants de migrants (CEFISEM), przy ośrodkach akademickich we Francji;
- Akcja Francuska – Action Française (AF), www.actionfrancaise.free.fr;
- Amnestia Międzynarodowa – Amnesty International (AI), www.amnesty.org;
- Austriacka Partia Wolności – Freiheitlichen Partei Österreichs (FPÖ), www.fpoe.at;
- Babilon – Centrum Studiów nad Wielojęzycznością w Społeczeństwie Wielokulturowym – Babylon – Centrum voor Studies van de Multiculturele Samenleving / Babylon – Center for Studies of Multilingualism in the Multicultural Society, www.uvt.nl/babylon;
- BBC – British Broadcasting Corporation, www.bbc.co.uk;
- Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka – Bureau des Institutions démocratiques et des Droits de l'Homme (BIDDH), www.osce.org;
- Biuro Koordynacji Spraw Humanitarnych ONZ – Office de Coordination des Affaires humanitaires de l'ONU / UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), www.reliefweb.int/ocha_ol/index.html;
- Biuro Migracji Międzynarodowych – Office des Migrations Internationales (OMI), www.omi.social.fr;
- Biuro Statystyczne Wspólnot Europejskich (Eurostat) – Office statistique des Communautés européennes, www.europa.eu.int/comm/eurostat;
- Centra Wdrażania do Metod Aktywnej Edukacji – Centres d'Entraînement aux Méthodes d'Éducation Active (CEMEA), www.cemea.asso.fr;
- Centrum Analizy i Interwencji Socjologicznej – Centre d'Analyse et d'Intervention sociologiques (CADIS), www.ehess.fr/centres/cadis;
- Centrum Badań Migracji Międzynarodowych i Stosunków Etnicznych – Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer (CEIFO) / Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations, www.ceifo.su.se;
- Centrum Badań Stosunków Etnicznych i Nacjonalizmu – Centret för forskning om etniska relationer och nationalism / Centre for Research on Ethnic Relations and Nationalism (CEREN), www.sockom.helsinki.fi/ceren;
- Centrum Badań, Studiów, Dokumentacji i Informacji na temat Kobiet – Centre de Recherches, d'Etudes, de Documentation et d'Information sur la Femme (CREDIF), www.credif.org.tn;

⁷⁷⁵ W przypadku adresów internetowych instytucji i organizacji podległych ze względu na częste przekierowania stron podane są zwykle adresy stron nadrzędnych. Stwierdziwszy nieaktualność adresu (ujęto stan z 24.04.2004), stronę można znaleźć, wpisując w okno międzynarodowej wyszukiwarki nazwę poszukiwanej instytucji (pierwsza obcojęzyczna nazwa ujęta w wykazie) i/lub jej skrót.

- Centrum do spraw Badań i Innowacji w Oświacie OCDE – OCDE Centre pour la Recherche et l'Innovation dans l'Enseignement (OCDE CERI) / OECD Centre for Educational Research and Innovation (OECD CERI), www.ocde.org;
- Centrum do spraw Badań Wieloetnicznych – Centrum för Multietnisk Forskning (CMF) / Centre for Multiethnic Research (CMR), www.uu.se/Adresser/Directory/deps/HL6.html;
- Centrum Dokumentacji Rady Europy – Centre de documentation du Conseil de l'Europe, info.coe.int/site2/collections/fcoepublic.htm;
- Centrum Edukacji Europejskiej – Centre d'Éducation européenne (CEE), www.aede.org;
- Centrum Edukacji Ustawicznej – Centre d'Éducation permanente (CEP), www.cep.u-paris10.fr;
- Centrum Europejskie przy Uniwersytecie Gdańskim – ekonom.ug.gda.pl/europa;
- Centrum Europejskie przy Uniwersytecie Warszawskim – www.ce.uw.edu.pl;
- Centrum Informacji i Studiów na temat Migracji Międzynarodowych – Centre d'Information et d'Études sur les Migrations internationales (CIEMI), www.ciemi.org;
- Centrum Kształcenia i Informacji o Skolaryzacji Dzieci Migrantów – Centre de formation et d'information sur la scolarisation des enfants de migrants (CEFISEM);
- Centrum Studiów Etniczności i Migracji – Centre d'études de l'ethnicité et des migrations (CEDEM) / Centre for Studies on Ethnicity and Migration, www.ulg.ac.be/cedem/index2.html;
- Centrum Studiów Migracji i Stosunków Międzykulturowych – Centro de Estudos das Migrações e das Relações Interculturais (CEMRI) / The Centre for the Study of Migration and Intercultural Relations, www.univ-ab.pt;
- Centrum Studiów nad Etnicznością i Rasizmem – Centre for Ethnicity & Racism Studies (CERS), www.leeds.ac.uk/CERS/about.htm;
- Centrum Zespołów Badań i Studiów Sytuacji Międzykulturowych – Centre pour les Equipes de Recherche et d'Étude des Situations interculturelles (CERESI), www.univ-tlse2.fr;
- CNN – CNN International, www.cnn.com;
- Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych Ameryki – Department of Justice USA, www.usdoj.gov;
- Departamentalna Komisja Dostępu do Obywatelstwa – Commission départementale d'Accès à la Citoyenneté (CODAC), przy regionalnych siedzibach francuskich władz samorządowych;
- Europejska Federacja Narodowych Organizacji Pracujących z Bezdomnymi – Fédération européenne d'Associations Travaillant Avec les Sans-Abri (FEANTSA) / European Federation of National Organisations Working with the Homeless, www.feantsa.org;
- Europejska Federacja Sportowa Gejów i Lesbijek – European Gay & Lesbian Sport Federation (EGLSF), www.gaysport.info;
- Europejska Fundacja na rzecz Kształcenia – Fondation européenne pour la Formation / European Training Foundation (ETF), www.unesco.org;
- Europejska Fundacja na rzecz Kultury – Fondation européenne pour la Culture (FEC) / European Cultural Foundation (ECF), www.eurocult.org;
- Europejska Fundacja na rzecz Rozwoju Umiejętności Służących Ochronie Dziedzictwa Kulturowego – Fondation européenne pour les Métiers du Patrimoine (FEMP) / European Foundation for Heritage Skills, www.coe.int;
- Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji – Commission européenne Contre le Racisme et l'Intolérance (ECRI) / European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), www.coe.int/T/F/Droits_de_l'Homme/Ecri;
- Europejska Rada do spraw Uchodźców i Wygnańców – European Council on Refugees and Exiles (ECRE), www.ecre.org;

- Europejska Sieć Szkół Innowacyjnych – European Network of Innovative Schools (ENIS), www.eun.org/eun.org2/eun/en/enis2/entry_frame.cfm?id_area=18;
- Europejska Spółka Aeronautycznej Obrony i Przestrzeni – European Aeronautic Defence and Space Company (EADS), www.eads.com;
- Europejski Fundusz na rzecz Młodzieży – Fonds Européen pour la Jeunesse (FEJ), www.coe.int;
- Europejski Instytut do spraw Promocji Innowacji i Kultury w Edukacji – Institut européen pour la Promotion des Innovations et de la Culture dans l'Éducation (EPICE), www.institut-epice.org;
- Europejski Instytut Edukacji i Polityki Socjalnej – Institut européen d'Éducation et de Politique sociale (IEEPS) / European Institute of Education and Social Policy (EIESP), www.ieeps.org;
- Europejski Komitet Związków Zawodowych Edukacji – Comité syndical européen de l'Éducation (CSEE) / European Trade Union Committee for Education (ETUCE), www.csee-etu.org;
- Europejski Związek Stowarzyszeń Piłkarskich – Union of European Football Association (UEFA), www.uefa.com;
- Europejskie Centrum Badań nad Migracjami i Stosunkami Etnicznymi – European Research Centre on Migration & Ethnic Relations (ERCOMER), www.ercomer.org/index.html;
- Europejskie Centrum do spraw Rozwoju Kształcenia Zawodowego – Centre européen pour le Développement de la Formation professionnelle (CEDEFOP) / European Centre for the Development of Vocational Training, www.cedefop.eu.int;
- Europejskie Centrum do spraw Szkolnictwa Wyższego – Centre européen pour l'Enseignement Supérieur (CEPES) / European Centre for Higher Education, www.cepes.ro;
- Europejskie Centrum Fundacji – Centre européen des Fondations (CEF) / European Foundation Centre, www.efc.be;
- Europejskie Centrum Internetowe przeciwko Rasizmowi – Centre européen Internet contre le racisme (I CARE), www.icare.to;
- Europejskie Centrum Młodzieży w Budapeszcie – Centre européen de la Jeunesse à Budapest (CEJB) / European Youth Centre Budapest (EYCB), www.eycb.coe.int;
- Europejskie Centrum Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii – European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), www.eumc.at;
- Europejskie Centrum Studiów Etnicznych, Regionalnych i Socjologicznych – Evropski center za etnične, regionalne in sociološke študije (ECERS) / European Center for Ethnic, Regional and Sociological Studies, www.uni-mb.si;
- Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych – European Disability Forum (EDF) / Forum européen des personnes handicapées (FEPH), www.edf-feph.org;
- Europejskie Forum Studiów nad Migracjami – Europäisches Forum für Migrationsstudien (EFMS) / European Forum for Migration Studies, www.uni-bamberg.de/~ba6ef3/efmshome.htm;
- Europejskie Lobby Kobiet – Lobby européen des Femmes (LEF) / European Women's Lobby (EWL), www.womenlobby.org;
- Europejskie Stowarzyszenie do spraw Edukacji Dorosłych – Association européenne pour l'Éducation des Adultes (AEEA) / European Association for the Education of Adults (EAEA), www.eaea.org;
- Europejskie Stowarzyszenie Nauczycieli – Association européenne des Enseignants (AEDE) / European Association of Teachers (EAT), www.aede.org;
- Europejskie Stowarzyszenie Pedagogicznych Badań i Wymiany – Association européenne de Recherche et d'Échanges pédagogiques (ASEREP), www.aserep.com;

- Europejskie Towarzystwo Pedagogiki Porównawczej – Société européenne d'Éducation Comparée (CESE), organizacja o charakterze federacyjnym, bez stałej siedziby;
- Europejskie Żydowskie Centrum Informacji – Centre européen Juif d'Information (CEJI), www.ceji.org;
- Federalne Biuro Edukacji i Nauki – Office fédéral de l'Éducation et de la Science (OFES) / Bundesamt für Bildung und Wissenschaft (BBW), www.bbw.admin.ch;
- Forum Paryż-Korsyka – Forum Paris-Corse (FP-C);
- Fox TV – Fox News Chanell, www.foxnews.com;
- France 3 – France Télévisions – France 3, www.france3.fr;
- Francja Ziemia Azylu – France Terre d'Asile (FTA), www.france-terre-asile.org;
- Francusko-Niemieckie Biuro do spraw Młodzieży – Office franco-allemand pour la Jeunesse (OFAJ) / Deutsch-Französisches Jugendwerk (DFJW), www.ofaj.org;
- Frankofońskie Stowarzyszenie Pedagogiki Porównawczej – Association francophone d'Éducation Comparée (AFEC), www.educ.ucl.ac.be/afec;
- Front Narodowy – Front National (FN), www.frontnational.com;
- Fundacja Danielle Mitterrand „Francja Wolność” – Fondation Danielle Mitterrand „France Liberté”, www.france-libertes.fr;
- Fundacja Levi Straussa – Foundation of Levi Strauss & Co., www.levistrauss.com;
- Fundacja Roberta Bosha – Robert Bosh Foundation (RBF), www.boschalumni.org;
- Fundusz Kultury – Fonds de la Culture (FC), www.coe.int;
- Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) – Fonds des Nations Unies pour l'Enfance / United Nations International Children Emergency Fund (UNICEF), www.unicef.org;
- Galeria Uffizi – Galleria degli Uffizi, www.uffizi.firenze.it;
- Génériques – www.generiques.org;
- Gilette – The Gilette Company, www.gilette.com;
- Grupa Informowania i Wspierania Imigrantów – Groupe d'Information et de Soutien des Immigrés (GISTI), www.gisti.org;
- Grupa Studiów nad Dyskryminacjami – Groupe d'Étude sur les Discriminations (GED), www.social.gouv.fr/htm/actu/groupe_etud_dis.htm;
- Grupa Studiów nad Etnicznością, Rasizmem, Migracjami i Wykluczeniem – Groupe d'études sur l'Ethnicité, le Racisme, les Migrations et l'Exclusion (GERME) / The Group for Studies on Ethnicity, Racism, Migrations and Exclusion, www.ulb.ac.be/socio/germe;
- Instytut „Świat Różnicy” – Institut A World Of Difference, www.adl.org/awod/awod_institute.asp;
- Instytut Badań Migracji i Studiów Międzykulturowych – Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS) / Institute for Migration Research and Intercultural Studies, www.imis.uni-osnabrueck.de;
- Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego – www.inp.uni.opole.pl;
- Instytut Nauk Politycznych w Paryżu – Institut d'Études Politiques de Paris, www.sciences-po.fr;
- Instytut Rozwoju Socjalnego Górnej Normandii – Institut du Développement social de Haute-Normandie, www.haute-normandie.drire.gouv.fr;
- Instytut Rutherforda – The Rutherford Institute, www.rutherford.org;
- Instytut Studiów nad Migracjami i Etnicznością – The Institute for Migration and Ethnic Studies (IMES), www2.fmg.uva.nl/imes/index.html;
- Instytut Świata Arabskiego – Institut du Monde arabe (IMA), www.imarabe.org;
- Instytut UNESCO do spraw Edukacji – Institut d'UNESCO pour l'Éducation (IUE), www.unesco.org.

- Już dość! Inicjatywa Obywatelska – Basta Ya! Iniciativa Ciudadana, www.bastaya.org;
Katedra Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku – pip.uwb.edu.pl
Klub Rzymski – Club of Rome (CoR), www.clubofrome.org;
Kolektyw Przeciwko Wypędzeniom – Collectif Contre les Expulsions (CCLE), www.collectifs.net;
Komisja do spraw Równości Rasowej – Commission for Racial Equality (CRE), www.edenbridgetown.com/ethics/discrimination/cre.shtml;
Komisja Europejska – Commission européenne (CE) / European Commission (EC), www.europa.eu.int;
Komisja Refleksji nad Zastosowaniem Zasady Świeckości w Republice – Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République, www.elysee.fr;
Komitet Edukacji OCDE – OCDE Comité de l'Éducation (OCDE – CE) / OECD Committee on Education (OECD – CE), www.ocde.org;
Liga Polskich Rodzin (LPR) – www.lpr.pl;
Liga Północna – Lega Nord (LN), www.leganord.org;
Liga Praw Człowieka – Ligue de Droits de l'Homme (LDH), www.ldh-france.asso.fr;
Liga Przeciwko Zniesławieniu – Anti-Defamation League (ADL), www.adl.org/adl.asp;
Międzydyscyplinarny Instytut Etyki i Praw Człowieka – Institut interdisciplinaire d'Éthique et des Droits de l'Homme (IIEDH), www.unifr.ch/iiedh;
Międzynarodowa Liga Nauczycieli Esperanckich – Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj (ILEI), www.uea.org;
Międzynarodowa Organizacja Frankofonii – Organisation internationale francophone (OIF), www.francophonie.org;
Międzynarodowe Biuro Edukacji – Bureau international d'éducation (BIE) / International Bureau of Education (IBE), www.ibe.unesco.org;
Międzynarodowe Biuro Pracy – Bureau international du Travail (BIT), www.ilo.org, działa w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy – International Labour Organisation;
Międzynarodowe Centrum Regulacji Różnic Inwestycyjnych – Centre international pour le Règlement des Différences relatifs aux Investissement (CIRDI) / International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), www.worldbank.org;
Międzynarodowe Centrum Studiów Międzykulturowych – International Centre for Intercultural Studies (ICIS), www.ioe.websserver.ioe.ac.uk/ioe/cms/get.asp?cid=6327;
Międzynarodowe Centrum Studiów Pedagogicznych – Centre international d'Études pédagogiques (CIEP), www.ciep.fr;
Międzynarodowe Radio Francja – Radio France internationale (RFI), www.rfi.fr;
Międzynarodowe Stowarzyszenie Burmistrzów Frankofońskich – Association internationale des Maires francophones (AIMF), www.aimf.asso.fr;
Międzynarodowe Stowarzyszenie do spraw Ewaluacji Postępu w Edukacji – International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), www.iea.nl;
Międzynarodowe Stowarzyszenie do spraw Psychologii Międzykulturowej – International Association for Cross-Cultural Psychology (IACCP), www.fit.edu/CampusLife/clubs-org/iaccp;
Międzynarodowe Stowarzyszenie Edukacji Międzykulturowej – Association internationale pour l'Éducation interculturelle / International Association for Intercultural Education (IAIE), www.iaie.org;
Międzynarodowe Stowarzyszenie Gejów i Lesbijek – Europa – International Lesbian and Gay Association – Europe (ILGA-Europe), www.ilga-europe.org;
Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju – Association internationale de Développement (AID) / International Development Association (IDA), www.worldbank.org;

- Międzynarodowe Towarzystwo Finansowe – Société financière internationale (SFI) / International Finance Corporation (IFC), www.ifc.org;
- Międzynarodowy Bank do spraw Odbudowy i Rozwoju – Banque internationale pour la Reconstruction et le Développement (BIRD) / International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), www.worldbank.org;
- Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Oświęcimiu (MDSM) – International Youth Meeting Center in Oświęcim/Auschwitz / Internationale Jugendbegegnungsstätte in Oświęcim/Auschwitz (IJBS), www.mdsm.pl;
- Międzynarodowy Fundusz Walutowy – Fonds monétaire international (FMI) / International Monetary Fund (IMF), www.imf.org;
- Międzynarodowy Instytut UNESCO do spraw Planowania Edukacji – Institut international de Planification de l'Éducation de l'UNESCO (IIEP UNESCO) / International Institute for Educational Planning (IIEP UNESCO), www.unesco.org/iiep;
- Międzypaństwowa Agencja Frankofonii – Agence intergouvernementale de la Francophonie (AIF), www.agence.francophonie.org;
- Migracje Kulturowe Akwitania Afryka – Migrations culturelles Aquitaine Afrique (MC2a), www.web2a.com;
- Ministerstwo Edukacji Portugalii – Ministério da Educação da Portugal, www.min-edu.pt;
- Ministerstwo Spraw Socjalnych, Pracy i Solidarności – Ministère des Affaires sociales, du Travail et de la Solidarité, www.emploi-solidarite.gouv.fr;
- Młodzież Maghrebska – Jeunesse maghrébine (JM);
- Młodzież Przeciwko Nietolerancji – Jovenes Contra la Intolerancia (JCI), www.euskalnet/intolerancia;
- Młodzież Wszechpolska (MW) – www.wszechpolacy.pl;
- Muzeum Delfinackie – Musée dauphinois, www.musee-dauphinois.fr;
- Muzeum Luvru – Musée de Louvre, www.louvre.fr;
- Muzeum Wiktorii i Alberta – Victoria and Albert Museum, www.vam.ac.uk;
- Narodowa Rada Studiów Społecznych – National Council for the Social Studies (NCSS), www.ncss.org;
- Narodowy Ruch Republikański – Mouvement national républicain (MNR), www.m-n-r.com;
- Nielegalność to Bajka – Fabel van de illegal / The Myth of Illegality, www.gebladerte.n;
- Niemiecki Związek Narodowy – Deutsche Volksunion (DVU), www.dvu.de;
- Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) – Organisation pour la Sécurité et la Coopération en Europe (OSCE) / Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), www.osce.org;
- Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) – Organisation des Nations Unies (ONU) / United Nations (UN), www.un.org;
- Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) – Organisation des Nations unies pour l'Éducation, la Science et la Culture / United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), www.unesco.org;
- Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – Organisation de Coopération et de Développement économiques (OCDE) / Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), www.oecd.org;
- Ośrodek Studiów Międzykulturowych – Forschungsstelle für interkulturelle Studien (FIST), www.uni-koeln.de/ew-fak/FiSt;
- Piłka Nożna Przeciwko Rasizmowi w Europie – Football Against Racism in Europe (FARE), www.farenet.org;
- Prawo i Sprawiedliwość (PiS) – www.pis.org.pl;

- Program Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju – Programme des Nations unies pour le développement (PNUD) / United Nations Development Programme (UNDP), www.undp.org;
- Rada Europy – Conseil de l'Europe (CoE) / Council of Europe (CoE), www.coe.int;
- Rada Współpracy Kulturalnej – Conseil de la Coopération culturelle (CDCC) / Council for Cultural Cooperation (CDCC), www.coe.int;
- Radio Maryja – www.radiomaryja.pl;
- Ruch przeciwko Rasizmowi i do spraw Przyjaźni między Narodami – Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples (MRAP), www.mrap.asso.fr;
- Serwis Kształcenia na Odległość w ramach Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu Sherbrooke – Service de Formation à Distance en Éducation interculturelle de l'Université de Sherbrooke (SFDEI de l'Université de Sherbrooke), www.usherbrooke.ca;
- Sojusz Narodowy – Alleanza Nazionale (AN), www.alleanzanazionale.it;
- SOS-Rasizm – SOS-Racisme, www.sos-racisme.org;
- Spółeczny Zespół Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, Katedra Pedagogiki Ogólnej, Uniwersytet Śląski. Wydziały w Cieszynie;
- Stała Konferencja Ministrów Oświaty – Conférence permanente des Ministres de l'Éducation (CPME), www.coe.int;
- Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” – www.nigdywiecej1.px.pl;
- Stowarzyszenie „Projekt Międzykulturowy” – Cross Cultures Project Association (CCPA), www.ccpa.dk;
- Stowarzyszenie do spraw Badań Międzykulturowych – Association pour la Recherche interculturelle (ARIC), www.unige.ch/fapse/SSE/groups/aric;
- Stowarzyszenie do spraw Kształcenia Nauczycieli w Europie – Association pour la Formation des Enseignants en Europe / Association for Teacher Education in Europe (ATEE), www.atee.org;
- Stowarzyszenie do spraw Odnowy Instytucji Szkolnych – Association pour la Rénovation des Établissements scolaires (ARES), www.ares-a3.org;
- Stowarzyszenie do spraw Praw Cudzoziemców – Association pour le Droit des Étrangers (ADDE), www.users.skynet.be/adde/cadres.html;
- Stowarzyszenie do spraw Realizacji Projektów Edukacyjnych Młodzieży – Association pour la Réalisation des Projets éducatifs Jeunesse (ARPEJ), www.asso-arpej.org;
- Stowarzyszenie do spraw Studiów nad Etnicznością i Nacjonalizmem – The Association for the Study of Ethnicity and Nationalism (ASEN), www.lse.ac.uk/collections/ASEN;
- Stowarzyszenie Geza Roheim – Association Geza Roheim (AGR), www.assoc.wanadoo.fr/geza.roheim;
- Szkoła Bez Rasizmu – Ecole Sans Racisme (ESR) / School Without Racism (SWR), www.schoolwithoutracism-europe.org;
- Szkoła Wyższych Studiów w zakresie Nauk Społecznych – École des hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), www.ehess.fr;
- Szpital Stoke Mandeville – Stoke Mandeville Hospital;
- Szwajcarska Konferencja Dyrektorów Kantonalnych Oświaty Publicznej – Conférence Suisse des Directeurs Cantonaux de l'Instruction Publique (CDIP) / Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren (EDK), edkwww.unibe.ch;
- Światowa Organizacja Handlu – Organisation Mondiale du Commerce (OMC) / World Trade Organisation (WTO), www.wto.org;
- Światowa Organizacja Zdrowia – Organisation mondiale de la Santé (OMS) / World Health Organisation (WHO), www.who.int;

- Światowe Stowarzyszenie Wspólnotowych Rozgłośni Radiowych – Association mondiale des Radiodiffuseurs communautaires (AMARC), www.amarc.org;
- Towarzystwo do spraw Edukacji, Kształcenia i Badań Międzykulturowych – Société pour l'Éducation, la Formation et la Recherche interculturelles / Society for Intercultural Education, Training and Research (SIETAR), www.perso.wanadoo.fr/sietar-france;
- Towarzystwo Wspierania Rozwoju Pedagogiki Międzykulturowej. p/a Katedra Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku;
- Towarzystwo Znajomości Historii Afryki Współczesnej – Association Connaissance de l'Histoire de l'Afrique Contemporaine (ACHAC), www.achac.com;
- TV5 – www.tv5.org;
- Układ Ogólny o Taryfach Celnych i Handlu – General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), www.wto.org/english/tratop_e/gatt_e/gatt_e.htm;
- Unia Europejska – Union européenne (UE) / European Union (EU), www.europa.eu.int;
- Uniwersytet Europejski Viadrina (UEV) / Europa-Universität Viadrina (EUV), www.euv-frankfurt-o.de;
- Wielostronna Agencja Gwarancji Inwestycyjnych – Agence multilatérale de Garantie des Investissements (AMGI) / Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA), www.miga.org;
- Wspólnota Żydowska Francji – Communauté juive de France (CJF), www.col.fr;
- Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego. Wydziały w Cieszynie – www.filus.edu.pl;
- Wymiany i Produkcje Radiofoniczne – Échanges et productions radiophoniques (EPRA), www.epra.net;
- Wysoka Rada Integracji – Haut Conseil à l'Intégration (HCI), www.hci.gouv.fr;
- Wysoka Rada Islamu – Conseil supérieur de l'Islam (CSI), www.mosquee-de-paris.com;
- Wysoki Komisarjat Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców – Haut Commissariat des Nations unies pour les Réfugiés / United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), www.unhcr.ch;
- Wysoki Komisarz do spraw Mniejszości Narodowych – Haut Commissaire pour les Minorités nationales (HCMN) / High Commissioner on National Minorities (HCMN), www.isn.ethz.ch/osce/structure/osce_bodies_E/hcnm.htm;
- Zespół Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk – p/a Katedra Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku
- Zgromadzenie Regionów Europy – Assemblée des Régions d'Europe (ARE) / Assembly of European Regions (AER), www.are-regions-europe.org/FR/index.html;
- ZJEDNOCZENI do Działania Międzykulturowego – UNITED for Intercultural Action, www.unitedagainstracism.org.

Przemysław Paweł Grzybowski

**Edukacja międzykulturowa
– przewodnik**

Pojęcia - literatura - adresy

